

EHBH: Eerste Hulp Bij gebruik van Handpoppen

Van drempels naar integratie: ondersteuning bij het geïntegreerd inzetten
van handpoppen in de klaspraktijk

Bachelorproefbegeleider(s) Laure Evers

Academiejaar 2025-2026

Bachelorproef voorgedragen door:
Amber De Decker

tot het bekomen van
het diploma Educatieve Bachelor
Kleuteronderwijs

Woord vooraf

Als derdejaarsstudent ben ik drie jaar geleden op de trein gestapt richting het behalen van mijn diploma Educatieve Bachelor in het kleuteronderwijs. Wat toen nog aanvoelde als een verre bestemming, komt vandaag stilaan als eindhalte in zicht. Mijn bachelorproef vormt daarbij het hoogtepunt van een intense, leerrijke en soms uitdagende rit waarin ik als leerkracht en als persoon sterk gegroeid ben.

Aan het begin van dit proces zat ik met heel wat vragen en onzekerheden. Gaandeweg ben ik mijn onderzoek met volle inzet en nieuwsgierigheid ingedoken, gedreven door een oprechte interesse in het thema dat ik wilde verkennen. Het werd een traject met verschillende tussenstops, vol momenten van proberen, reflecteren en bijsturen. Toch bleef ik telkens gemotiveerd om door te zetten in een betekenisvol onderzoek dat aansluit bij de praktijk en een meerwaarde kan bieden binnen de klascontext.

Dit onderzoek was niet mogelijk geweest zonder de steun en begeleiding van verschillende personen. Daarom wil ik graag mijn oprechte dank uitspreken aan iedereen die mij onderweg heeft gesteund en begeleid.

In het bijzonder dank ik mijn praktijkschool, De Weg-Wijzer in Zaffelare voor de warme samenwerking en de mogelijkheid om dit onderzoek binnen hun context uit te voeren. Ik ben dankbaar voor het vertrouwen dat ik kreeg van de directie en de waardevolle begeleiding van mijn onderzoeksmentor.

Een extra woord van dank gaat naar de klasleerkracht rond wie mijn onderzoek werd uitgevoerd. Dankzij haar open houding, eerlijkheid en bereidheid om mee te werken, kreeg dit onderzoek mee vorm. Ook de andere leerkrachten die hun ervaringen en inzichten hebben gedeeld met betrekking tot dit onderzoek, wil ik bedanken. Hun betrokkenheid gaf dit onderzoek waardevolle inzichten.

Daarnaast wil ik mijn begeleider Laure Evers bedanken, die mij onderweg hielp om op het juiste spoor te blijven. Haar feedback en vertrouwen gaven mij de ruimte om mijn eigen traject kritisch te bekijken en bij te sturen waar nodig.

Verder wil ik mijn vrienden en familie bedanken. Zij waren mijn vaste steun, ook op momenten dat het even minder vlot ging. Hun aanmoedigingen, geduld en geloof in mij gaven me telkens opnieuw de kracht om verder te doen.

Tot slot wil ik mijn dank uitspreken aan mijn mama voor haar ondersteuning bij het nalezen van mijn bachelorproef op spelling en zinsbouw, waardoor dit werk op een zorgvuldige manier kon worden afgerond.

Met trots en dankbaarheid sluit ik dit traject af als een belangrijke stap in mijn groei als leerkracht.

Amber De Decker

9 juni 2026

Inhoudsopgave

Woord vooraf	2
Samenvatting.....	5
Inleiding	6
Probleemstelling	7
Praktijkprobleem vanuit praktijksetting	7
Literatuurstudie.....	8
Drama in de kleuterklas	8
Onderzoeksdoel en ontwerpvraag	14
Onderzoeksfase 1	15
Deelvragen (fase 1)	15
Methodologie (fase 1)	16
Deelvraag 1	16
Deelvraag 2	16
Deelvraag 3	17
Deelvraag 4	18
Resultaten en conclusies (fase 1)	19
Deelvraag 1	19
Deelvraag 2	21
Deelvraag 3	26
Deelvraag 4	29
Ontwerpeisen Onderzoeksfase 1	32
Onderzoeksfase 2	38
Het ontwerp	38
Deelvragen (fase 2)	41
Methodologie (fase 2)	42
Deelvraag 1	42
Deelvraag 2	43
Resultaten en conclusies (fase 2)	44
Deelvraag 1	44
Deelvraag 2	45
Discussie	49
Bronnenlijst	51

Onderzoeksverslag	51
Ontwerp	52
Aan te bevelen literatuur	53
Bijlagen	55
Deelvragen onderzoeksfase 1	55
Bijlage A: Deelvraag 1 - Reflectiemethode	55
Bijlage B: Deelvraag 1 - Interviewleidraad	59
Bijlage C: Deelvraag 2 - Observatieschema	61
Bijlage D: Deelvraag 3 - Digitale bevraging Google Forms (leeg)	62
Bijlage E: Deelvraag 3 - Bijkomende literatuur bestuderen	67
Bijlage F: Deelvraag 4 - Interviewleidraad	69
Deelvragen onderzoeksfase 2	70
Bijlage G: Deelvraag 1 - Screening ontwerpeisen	70
Bijlage H: Deelvraag 2 - Observatieschema	72
Bijlage I: Deelvraag 2 - Interviewleidraad	73
Ontwerp	75
Bijlage J: Toolkit <i>EHBH: Eerste Hulp Bij gebruik van Handpoppen</i>	75
Bijlage K: Letterhuis (Letterlou) en Getallenhuis (Tiktatel)	82
Bijlage L: Handpoppaspoorten	84
Bijlage M: Inspiratiefiches Nederlands (klanken en letters)	86
Bijlage N: Inspiratiefiches wiskunde (getallenkennis)	92
Bijlage O: Verklaring gebruik AI-software	97

Samenvatting

Kernwoorden

Drama, handpoppen, ondersteuning

Beschrijving

Deze bachelorproef onderzoekt hoe een kleuterleerkracht van de oudste kleuters ondersteund kan worden om drama op een laagdrempelige en geïntegreerde manier een plaats te geven binnen het klasaanbod. De aanleiding voor dit onderzoek kwam voort uit een verkennend gesprek met de betrokken leerkracht, waarin ze aangaf onzekerheid te ervaren rond drama en dit bovendien beschouwde als organisatorisch uitdagend, waardoor het aanbod van drama in de klas beperkt bleef, ondanks haar bereidheid om meer drama te integreren in het klasaanbod. Deze bereidheid vormde een belangrijk uitgangspunt voor dit onderzoek.

Op basis van deze probleemstelling werd de volgende ontwerpvraag geformuleerd: “Hoe kan een kleuterleerkracht van de oudste kleuters, die onzekerheid ervaart bij het integreren van drama in de klaspraktijk, ondersteund worden om drama een meer geïntegreerde plaats te geven binnen het klasaanbod?”

Met behulp van een literatuurstudie werd een theoretisch kader rond het thema opgebouwd. Vervolgens werd de eerste deelvraag onderzocht met behulp van reflectie en bevraging, waaruit bleek dat de betrokken leerkracht aanvankelijk een beperkt beeld had van drama binnen het kleuteronderwijs. Op basis van de geanalyseerde noden en drempels werd drama vervolgens verder afgebakend tot het integreren van handpoppen in de klaspraktijk.

Er werd een verdiepende literatuurstudie uitgevoerd, samen met een klasobservatie en interviews met de betrokken leerkracht om de specifieke drempels en noden verder in kaart te brengen. Daarnaast werd een bevraging afgenomen bij andere kleuterleerkrachten om hun ervaringen rond dit onderwerp te verzamelen. Deze inzichten werden verdiept en gekoppeld aan bestaande literatuur.

Op basis van deze bevindingen werden concrete ontwerpeisen opgesteld die leidden tot een ontwerp bestaande uit verschillende onderdelen. Het ontwerp omvat een toolkit EHBH: Eerste Hulp Bij gebruik van Handpoppen, met ondersteuningskaarten die afgestemd zijn op de drempels en behoeften van de betrokken leerkracht. Daarnaast werden twee handpoppen geïntegreerd binnen talige en wiskundige activiteiten met inspiratiefiches die de implementatie ondersteunen en mogelijkheden tot verdere uitwerking in de klaspraktijk bieden.

Doordat het ontwerp een geleidelijk proces is in combinatie met de korte testfase zijn de conclusies nog beperkt, maar in relatie tot het onderzoeksdoel, kan gesteld worden dat het ontwerp een sterke basis vormt om drama, en specifiek het gebruik van handpoppen, sterker te integreren in de klaspraktijk van de betrokken leerkracht.

Inleiding

Bij verkennende gesprekken op de praktijkschool gaf een kleuterleerkracht aan dat zij worstelt met onzekerheid bij het integreren van drama binnen de dagelijkse klaspraktijk. Drama in de kleuterklas is niet afhankelijk van het acteertalent van de leerkracht. Een stimulerende houding, aandacht voor veiligheid en vrijheid en een open muzische grondhouding zijn hierbij van groter belang (Crul, Nevejans, & Spaepen, 2003; Vane, 2012). Deze praktijkverkenning benadrukt het belang van onderzoek naar manieren waarop de leerkracht ondersteund kan worden om drama op een meer betekenisvolle manier te integreren binnen haar klaspraktijk.

De praktijksetting van dit onderzoek situeert zich binnen de hoofdschool van de Vrije Basisschool De Weg-Wijzer in Zaffelare. De school omvat zes kleuterklassen, verdeeld over graadsklassen en meerdere jaarklassen binnen het lager onderwijs. Het pedagogisch project van de school streeft naar een klimaat van vertrouwen, samenwerking en kwaliteitsvolle begeleiding. Binnen dit kader is het belangrijk om professionele onzekerheden van leerkrachten te erkennen en te bekijken hoe zij ondersteund kunnen worden (Vrije Basisschool De Weg-Wijzer, z.d.).

Binnen het pedagogisch project van deze school staat de groei van elk kind centraal, waarbij creativiteit, persoonlijke talenten en vaardigheden een belangrijke rol spelen. Dit sluit nauw aan bij de naam en de betekenis van de school 'De Weg-Wijzer'. De Wijzer geeft richting en verdieping. Ze willen de leerlingen niet alleen cognitief laten groeien, maar ook sociaal, emotioneel, creatief en geestelijk wijzer maken (Vrije Basisschool De Weg-Wijzer, z.d.). Drama kan in deze groei een waardevolle schakel zijn. Het biedt een rijke leeromgeving waarin kleuters creatief, sociaal en emotioneel kunnen groeien. Het sluit aan bij hun natuurlijke nieuwsgierigheid en spelbehoefte, maar vereist van de leerkracht een veilige, vrije en stimulerende begeleidershouding (Crul, Nevejans, & Spaepen, 2003).

Binnen dit onderzoek wordt de focus gelegd op één klas van de oudste kleuters, 4- tot 6-jarigen en specifiek op een klasleerkracht die aangeeft dat drama momenteel beperkt aanwezig is in haar klasaanbod, door onzekerheid. Samen met mijn onderzoeksmentor, een leerkracht van de peuter- en eerste kleuterklas, werden gesprekken gevoerd waarin het praktijkprobleem in kaart werd gebracht. In overleg met de betrokken klasleerkracht is gekozen om te onderzoeken hoe drama meer kan worden ingebed in het dagelijkse klasaanbod.

Bovendien zijn muzische talen van bijzonder belang in de nieuwe minimumdoelen op muzische vorming (Onderwijsdoelen, z.d.-a). Ze bieden jonge kinderen een alternatieve taal die hen toelaat hun gevoelswereld en ervaringen creatief tot uitdrukking te brengen. In de nieuwe minimumdoelen wordt drama expliciet geplaatst binnen het muzisch proces van gericht beschouwen, betekenis geven en creëren. Binnen het curriculum van muzische vorming staat kennis over elk domein centraal en leerkrachten worden gestimuleerd om een breed scala aan kunstfenomenen te laten ontdekken. In drama vertaalt dit zich naar het verkennen van de bouwstenen zoals rol, handeling, ruimte, tijd en samenspel, waarbij leerkrachten, situaties, verhalen en spelvormen kunnen aanbieden om kleuters te laten beleven, betekenis te geven en te werken aan hun eigen dramatisch spel (Onderwijsdoelen, z.d.-a).

Dit praktijkonderzoek richt zich daarom op het verkennen van de klaspraktijk en op het zoeken naar haalbare manieren om drama op een ondersteunende wijze meer aan bod te laten komen.

Probleemstelling

Praktijkprobleem vanuit praktijksetting

Binnen de praktijksetting van de Vrije Basisschool De Weg-Wijzer komt naar voor dat drama bij een leerkracht van de oudste kleuters beperkt wordt aangeboden. Het praktijkprobleem situeert zich bij een leerkracht die aangeeft zich onzeker en terughoudend te voelen in het geven van dramatische activiteiten.

Het praktijkprobleem is niet rechtstreeks empirisch te observeren in de klaspraktijk, maar komt naar voor tijdens een verkennend gesprek met de betrokken leerkracht. Het probleem wordt dus vooral zichtbaar in wat niet gebeurt. In dit gesprek benoemt de leerkracht zelf verschillende factoren die volgens haar een rol spelen in het beperkte aanbod van dramatische activiteiten. Zij geeft aan onzekerheid te ervaren over haar eigen vaardigheden en terughoudend te zijn om zelf in een rol te kruipen. Daarnaast beschouwt zij drama als tijdsintensief en moeilijk te organiseren, wat een extra drempel vormt voor de integratie ervan in het klasaanbod.

Dit probleem treedt voornamelijk op tijdens het plannen en uitvoeren van klasactiviteiten, zeker in periodes waarin de nadruk sterk ligt op leergebieden zoals Nederlands en wiskunde. Bij de oudste kleuters liggen de verwachtingen binnen deze domeinen volgens haar perceptie erg hoog, waardoor ze vaker prioriteit geeft aan vakgebieden waarin ze zich competentier voelt. Drama, dat als minder essentieel of tijdsintensief werd gezien, wordt daardoor minder frequent geïntegreerd in het aanbod.

Daarnaast bepalen de nieuwe minimumdoelen dat er, naast de na te streven doelen, ook te bereiken minimumdoelen gelden op populatieniveau, waardoor de druk volgens haar niet zal verminderen (Onderwijsdoelen, z.d.-b).

Tegelijk blijkt uit het gesprek met de betrokken leerkracht dat zij wel bereid is om drama meer te integreren in haar klaspraktijk. Deze bereidheid vormt een belangrijk aanknopingspunt voor dit onderzoek. Door haar noden, vragen en drempels gericht in kaart te brengen, kan voor de leerkracht gezocht worden naar haalbare manieren om drama een meer structurele plaats te geven in het klasaanbod.

Literatuurstudie

Drama in de kleuterklas

Wat houdt drama in de kleuterklas in?

Drama in de kleuterklas wordt beschreven als het vormgeven van verbeelding door middel van handelingen binnen een verzonnen werkelijkheid. Vier kenmerken zijn hierbij essentieel: verbeelding, handelen, de verzonnen werkelijkheid en het publiek (Pijper, 2002). Verbeelding verwijst naar het inzetten van fantasie en voorstellingsvermogen. Het begrip handelen benadrukt dat kinderen door acties betekenis geven aan het spel. De verzonnen werkelijkheid verwijst naar een gedeelde afspraak om te doen alsof verzonnen situaties echt zijn. De toeschouwers functioneren als een belangrijke stimulans voor het spel (Pijper, 2002).

Inleving vormt het kernprincipe van dramatisch spel. Iemand verplaatst zich in een personage, een gevoel of situatie, waarbij stem, lichaam, creativiteit en verbeeldingskracht worden gebruikt, soms aangevuld met decor of attributen (Pijper, 2002). In de kleuterklas wordt hierbij een onderscheid gemaakt tussen beschouwen en creëren. Jonge kleuters hebben vooral behoefte aan nabootsing, terwijl oudere kleuters, met begeleiding, zelfstandig tot dramatisch spel kunnen evolueren (Opleidingsteam OKO, 2022).

Drama speelt in op de natuurlijke drang van kinderen om via spel de wereld te ontdekken. Het ‘doen alsof’ vormt hierbij een belangrijke basis van de activiteit (SLO, 2019). Onderzoek toont aan dat dramatisch spel bijdraagt aan de ontwikkeling van vaardigheden, waaronder samenwerking, inlevingsvermogen, respect, creativiteit en zelfvertrouwen (SLO, 2019). Deze brede ontwikkelingswaarde wordt bevestigd in definities die drama beschrijven als het uitdrukken van verbeelding binnen een spelrealiteit (Vane, 2012).

Dramatische ontwikkeling

De dramatische ontwikkeling van kinderen begint al op jonge leeftijd (baby's en peuters), die zich via imitatie en experimentatie de wereld eigen maken. Herhaling is hierbij essentieel. Het nadoen van handelingen geeft plezier en vormt de basis voor later begrip. Deze imitatiedrang blijft doorheen het verdere leven bestaan. Binnen deze ontwikkeling is de leerkracht een belangrijk model, die via werkvormen zoals teacher-in-role, (tafel)poppenspel en andere spelprikkels, zowel de imitatiemogelijkheden als de belevings- en ervaringswereld van de kinderen verruimt (Opleidingsteam OKO, 2022).

Bij kleuters evolueert dramatisch spel geleidelijk van eenvoudig en individueel spel naar fantasierijk en interactief samenspel. De jongste kleuters (2-4 jaar) spelen voornamelijk naast elkaar. Naarmate ze ouder worden, oefenen zij meer met ‘doen alsof’. De leerkracht ondersteunt dit proces door spelimpulsen, herkenbare scenario's en begeleiding aan te bieden (Pijper, 2002). Binnen de bouwstenen van drama (Opleidingsteam OKO, 2022; Crul & Oetang, 2018) leren jongste kleuters handelingen en geluiden nabootsen, eenvoudige personages uit verhalen spelen, dierenbewegingen uitbeelden, experimenteren met stem en mimiek. Zij kunnen slechts één kenmerk van een rol vasthouden. De speelruimte wordt sterk gestuurd en samen met de leerkracht verkend. Eenvoudige klassikale scenario's en nabootsingen van verhalen bieden structuur, terwijl

samenspel zich vooral beperkt tot eenvoudige interacties en korte scènes (Opleidingsteam OKO, 2022; Crul & Oetang, 2018).

Oudere kleuters (4-6 jaar) zijn nieuwsgieriger en meer onderzoekend. Zij spelen intensiever en gebruiken elkaar actief voor nieuwe spelideeën en impulsen (Pijper, 2002). Imitatie blijft aanwezig, maar de bouwstenen van drama krijgen een complexere invulling (Pijper, 2002; Opleidingsteam OKO, 2022).

Binnen de bouwsteen ‘rol’ ontwikkelen kleuters een rijker gebruik van handeling en taal. Pantomimiek, stemgebruik, inleving, fantasie en rolvastheid worden bewuster ingezet. Transformaties houden langer stand en het toneelbesef groeit geleidelijk (Opleidingsteam OKO, 2022).

Ook het omgaan met ruimte verdiept zich bij oudere kleuters. Bij het inrichten van een speelvlak of decor kan de leerkracht samen met de kleuters de fysieke speelruimte afbakenen, de fantasielocatie verkennen en het decor functioneel inzetten, bijvoorbeeld via een poppenhoek of winkel die het spel ondersteunt (Opleidingsteam OKO, 2022). Mits begeleiding durven oudere kleuters de ruimte gerichter gebruiken, passende handelingen uit te beelden en actief meedenken over de inrichting van het decor (Crul & Oetang, 2018).

Wat betreft structuur en tijd zijn oudere kleuters nog afhankelijk van ondersteuning. Met hulp van de leerkracht kunnen zij een eenvoudig scenario bedenken, een spanningsopbouw ervaren en een verhaal al spelend vormgeven (Opleidingsteam OKO, 2022; Crul & Oetang, 2018).

Tot slot groeit ook het samenspel. Oudere kleuters leren aandacht hebben voor elkaar en op elkaar inspelen binnen eenvoudige scènes. In een stimulerende en veilige context ontwikkelen zij zo steeds meer complexe vaardigheden (Opleidingsteam, OKO 2022; Crul & Oetang, 2018).

Het belang van drama

Drama kan om verschillende redenen een waardevolle plaats innemen in de ontwikkeling van kinderen. Allereerst heeft drama een recreatieve functie, waarbij plezier, ontspanning en spelbeleving centraal staan. Daarnaast kan drama bijdragen aan de persoonlijkheidsvorming van kinderen. Door te spelen en zich in te leven in verschillende situaties ontwikkelen zij sociale vaardigheden, inlevingsvermogen, concentratie, expressievermogen en creativiteit. Drama kan eveneens een educatieve functie vervullen. Het biedt de mogelijkheid om situaties te verkennen, te begrijpen en erop te reflecteren. Zo kan drama worden ingezet om iets uit te leggen of om ervaringen te verwerken, om indrukken en emoties beter te begrijpen (Pijper, 2002).

Verder heeft drama een kunstzinnige functie, waarbij kinderen leren hoe ze een rol kunnen vormgeven, zich expressief kunnen uitdrukken en speltechnieken ontwikkelen. Tot slot kan drama een therapeutische functie hebben. In bepaalde gevallen kan dramatisch spel helpen bij het verminderen of verwerken van ontwikkelingsbelemmeringen, doordat kinderen op een veilige manier gevoelens en ervaringen kunnen uiten (Pijper, 2002). Deze veelzijdigheid onderstreept het potentieel van drama als krachtig pedagogisch en didactisch middel.

Invloed van de leerkracht op drama

De rol van de leerkracht is bepalend voor de kwaliteit van de dramatische activiteiten. Twee essentiële voorwaarden zijn veiligheid en vrijheid. Zo ontstaat er een omgeving waarin kinderen durven experimenteren en zich vrij voelen (Crul, Nevejans, & Spaepen, 2003).

Veiligheid houdt in dat kinderen zich op hun gemak voelen, geen angst ervaren voor negatieve reacties en durven experimenteren zonder faalangst (Crul, Nevejans, & Spaepen, 2003). Vrijheid daarentegen verwijst naar het ongeremd kunnen handelen, openstaan voor nieuwe ervaringen en actief deelnemen zonder te veel sturing of belemmeringen, zoals concentratie (Crul, Nevejans, & Spaepen, 2003).

De leerkracht moet voortdurend oog hebben voor veiligheid en vrijheid, want de begeleidersstijl bepaalt in grote mate hoe veilig en vrij kinderen zich voelen (Crul, Nevejans, & Spaepen, 2003). Daarnaast is het enthousiasme van de leerkracht essentieel. Een stimulerende, betrokken houding moedigt kinderen aan tot eigen initiatief en creativiteit, terwijl onverschilligheid of onrust de sfeer negatief beïnvloedt. Een open muzische grondhouding is hierbij een basisvereiste (Crul, Nevejans, & Spaepen, 2003).

Belangrijk is dat effectief dramatisch onderwijs niet afhankelijk is van acteertalent. Er wordt benadrukt dat vooral een open muzische houding, pedagogisch inzicht en betrokkenheid bepalend zijn voor succes (Vane, 2012). Dit verlaagt de drempel voor leerkrachten om drama te integreren in hun klaspraktijk.

Pedagogisch-didactische principes

Binnen het organiseren van dramatische activiteiten is het belangrijk dat de leerkracht bewust rekening houdt met verschillende pedagogisch-didactische principes. Het motivatie- en belangstellingsprincipe vormt daarbij een eerste uitgangspunt. Drama sluit het best aan bij de leefwereld en interesses van de kinderen. Daarnaast vraagt het individualisatie- en differentiatieprincipe aandacht voor de onderlinge verschillen tussen kinderen. Niet elk kind beschikt over dezelfde taalvaardigheid of expressiemogelijkheden. Door te variëren, ondersteuning te bieden en de moeilijkheidsgraad aan te passen kan elk kind participeren op eigen niveau en zich verder ontwikkelen (Opleidingsteam OKO, 2022).

Door bij het aanschouwelijkheidsprincipe gebruik te maken van herkenbare situaties, visuele ondersteuning en attributen wordt het dramatisch spel begrijpelijker. Dit sluit nauw aan bij het activiteitsprincipe, aangezien drama kinderen actief laat handelen, ervaren en experimenteren (Opleidingsteam OKO, 2022).

Het geleidelijkheidsprincipe wijst op het belang van een opbouw. Bij jonge kleuters worden er eenvoudige spelimpulsen gebruikt, terwijl er bij oudere kleuters naar complexere dramavormen kan worden gegaan. En het herhalingsprincipe vraagt om herhaling en variatie van werkvormen (Opleidingsteam OKO, 2022).

Tot slot benadrukt het integratieprincipe dat drama verbonden kan worden met andere ontwikkelvelden, zoals taalontwikkeling, wereldoriëntatie, socio-emotionele ontwikkeling enzovoort. (Opleidingsteam OKO, 2022).

Werkvormen van drama

Zoals eerder werd vermeld, wordt binnen het domein drama onderscheid gemaakt tussen beschouwen en creëren. Inspirerende voorbeelden van de leerkracht zijn essentieel om kleuters te stimuleren tot dramatisch spel (Opleidingsteam OKO, 2022).

Aangezien er een groot aanbod aan werkvormen bestaat, beperkt deze literatuurstudie zich tot een aantal werkvormen die een leerkracht kan integreren in het aanbod.

Poppenspel

Poppenspel is een vertelling met poppen of sprekende voorwerpen. Het is een bruikbare techniek voor leerkrachten die nog niet toe zijn aan zelf spreken voor publiek. De leerkracht staat nog niet persoonlijk in de schrijnwerpers. Er kan gekozen worden voor een strategie waarbij de speler onzichtbaar blijft, waardoor de focus volledig op de poppen wordt gelegd, zoals bij een traditionele poppenkast (Opleidingsteam OKO, 2022). Andere manieren zijn de poppen op je schoot houden, tussen het publiek of op een tafel te positioneren (Pijpers, 2002).

Bij de werkvorm poppenspel ontstaat een veilige afstand tussen speler en personage, wat drempelverlagend werkt, vooral voor verlegen kinderen. Bovendien maakt deze afstand het makkelijker om gevoelige of complexe thema's aan te brengen (Roozendaal, z.d.). Poppen kunnen een belangrijke brug vormen tussen opvoeder en kleuter en tussen speler en kijker (Opleidingsteam OKO, 2022).

Er wordt in de kleuterklas doorgaans een onderscheid gemaakt tussen een klaspop, een vriendpop en een themapop (Opleidingsteam OKO, 2022). Een klaspop heeft het hele jaar door een vaste plaats in de klas en neemt regelmatig deel aan gesprekken, spel en andere activiteiten. Door het uitgewerkte karakter met herkenbare gevoelens en gedragingen kunnen kleuters zich met deze pop identificeren. Een vriendpop is daarentegen niet permanent aanwezig, maar verschijnt enkel op specifieke momenten, bijvoorbeeld ter ondersteuning van talige of wereldoriënterende activiteiten. Tot slot is een themapop verbonden aan een bepaald thema en vertoont kenmerken die daarbij aansluiten. Deze pop wordt gedurende het thema ingezet (Opleidingsteam OKO, 2022).

Teacher-in-role

De werkvorm teacher-in-role houdt in dat de leerkracht bewust een rol aanneemt om een verhaal, probleem, situatie of voorwerp te introduceren en samen met de kleuters te verkennen. Daarbij kan de leerkracht eigen karaktereigenschappen uitvergrooten of een volledig ander personage neerzetten. Het uitvergrooten van herkenbare eigenschappen werkt verbindend en verhoogt de betrokkenheid, omdat kleuters zich hierin herkennen. Met een eenvoudig attribuut, zoals een hoofddeksel of een cape, wordt de transformatie voor kleuters zichtbaar (Opleidingsteam OKO, 2022).

Teacher-in-role is geschikt om activiteiten te initiëren via een probleemstelling, een mysterieus voorwerp of speelse misverstanden. Liedjes, versjes en geluiden kunnen geïntegreerd worden om het dramatisch spel te versterken (Opleidingsteam OKO, 2022).

De leerkracht kan ook een actieve medespeler worden, waardoor de fantasie van de kinderen wordt gestimuleerd en nieuwe spelervaringen ontstaan. Door deze sleutelrol kan de leerkracht het

spelverloop beïnvloeden, bijvoorbeeld tijdens het meespelen in de huishoek, winkelhoek of themahoek (Roozendaal, z.d.; Opleidingsteam OKO, 2022).

Drama in verhalen en prentenboeken

Verhalen vertellen is een levende performance. De verteller geeft het verhaal vorm door eigen taalgebruik en ondersteunt dit met expressie, zoals intonatie, bewegingen en gezichtsuitdrukkingen. Op die manier wordt de fantasie opgeroepen voor de luisteraars en worden ze uitgenodigd om zich het verhaal voor te stellen. Dit kan zowel met een bestaand verhaal dat wordt naverteld in eigen woorden of met een zelfbedacht verhaal (Pijper, 2002).

Bij het vertellen van een verhaal kan ook een pop worden ingezet als ondersteunend middel. De pop kan bijvoorbeeld fungeren als medeluisteraar en door gerichte bewegingen tonen dat hij aandachtig volgt (Pijper, 2002). Daarnaast kan de pop zelf een actieve rol opnemen binnen het verhaalverloop. Via de pop kunnen handelingen en situaties worden uitgebeeld die een verteller moeilijker kan uitbeelden. Poppen beschikken over een duidelijk herkenbare rol, een uitgesproken uiterlijk en specifieke karaktereigenschappen, wat extra spel- en verbeeldingsmogelijkheden biedt (Roozendaal, z.d.).

Ook andere dramatische werkvormen kunnen het verhaal verdiepen. Zo kan schimmenspel worden ingezet om een verhaal visueel te ondersteunen. Door een lichtbron op een muur of doek te richten, ontstaan schaduwbeelden van handen of figuren waarmee scènes uit het verhaal worden uitgebeeld (Pijper, 2002). Daarnaast biedt vertelpantomime kansen tot actieve betrokkenheid van kleuters. Hierbij vertelt de leerkracht een beknopt verhaal, terwijl de kleuters de beschreven gebeurtenissen onmiddellijk lichamelijk uitdrukken. Ze luisteren aandachtig en zetten wat ze horen om in beweging en expressie, zonder gebruik te maken van gesproken taal (Roozendaal, z.d.).

Drama integreren in de klaspraktijk

Enerzijds kan drama een doel op zich zijn. In dat geval werk je doelgericht, ontwikkelingsgericht en didactisch onderbouwd rond specifieke doelen van drama. Anderzijds kan drama ook een middel zijn om het algemeen welbevinden en betrokkenheid van de kleuters te vergroten. Bovendien kan drama ingezet worden als middel om andere ontwikkelingsdoelen te stimuleren en te verrijken. Bij het inzetten van drama als middel wordt ervan uitgegaan dat kwaliteitsvol onderwijs, met aandacht voor de motivatie van kinderen, een stevige basis vormt voor succesvol leren. Ervaringen worden gekoppeld aan de leerstof, waardoor de kans groter is dat bepaalde informatie blijft hangen (Opleidingsteam OKO, 2022; de Nooij, 2014).

Beschouwende aanzet

Hierbij kunnen kleuters een meer beschouwende rol opnemen. De leerkracht initieert het dramatisch gebeuren via een speelse aanzet, bijvoorbeeld met een handpop, een korte teacher-in-role of een versje. Hierbij zet de leerkracht eigen dramatische vaardigheden in om de kleuters te motiveren en te oriënteren (Opleidingsteam OKO, 2022).

Beschouwende kern

Ook in een beschouwende kern kunnen werkvormen zoals (tafel)poppenspel en teacher-in-role worden ingezet (Opleidingsteam OKO, 2022). Bij poppenspel ontstaat een veilige afstand tussen

speler en personage, wat drempelverlagend werkt, vooral voor verlegen kinderen. Bovendien maakt deze afstand het makkelijker om gevoelige of complexe thema's aan te brengen (Roozendaal, z.d.).

Drama in een begeleide speelleerkans 'dramaspel'

Dramaspel kan vertrekken vanuit verschillende invalshoeken: materiaal, personages, plaats of decor, verhalen en prentenboeken of (tafel)poppenspel. Deze diverse insteken bieden rijke kansen om verbeelding, expressie en sociaal-emotionele ontwikkeling te stimuleren (Opleidingsteam OKO, 2022).

Binnen begeleide speelleerkansen rond drama bestaan verschillende spelvormen. Voorbeelden hiervan zijn improvisatiespelen en tableau vivants, ook bekend als standbeeldentheater (Pijper, 2002). Daarnaast kan men werken met pantomime, waarbij gevoelens, handelingen of situaties worden uitgebeeld zonder gebruik te maken van gesproken taal. Wanneer iemand uitbeeldt wat een ander vertelt, wordt gesproken van vertelpantomime (Opleidingsteam OKO, 2022).

Bij oudere kleuters kan meer variatie in spelvormen worden aangeboden en krijgen zij meer ruimte voor eigen inbreng. De leerkracht stimuleert hen om dramatische impulsen verder te zetten in zelfstandige hoeken, zoals de huishoek, themahoek of poppenhuis (Opleidingsteam OKO, 2022).

Drama als tussendoortje of in routines

Drama kan ook geïntegreerd worden in korte tussendoortjes doorheen de dag. Het gaat dan om gekende spelvormen die eerder in begeleide speelleerkansen werden geïntroduceerd. Daarnaast kunnen routines verrijkt worden met speelse versjes of dramatische opdrachten gekoppeld aan routineliedjes. Zo wordt drama een natuurlijk onderdeel van het dagelijkse klasgebeuren (Opleidingsteam OKO, 2022).

Conclusie

Drama in de kleuterklas is een waardevolle aanvulling, omdat het nauw aansluit bij de natuurlijke spel- en ontwikkelingsdrang van kinderen. Door middel van verbeelding, handelen en het 'doen alsof' krijgen kleuters de kans om hun leefwereld te verkennen en betekenis te geven aan ervaringen. De dramatische ontwikkeling verloopt van imiterend spel bij jonge kleuters naar meer fantasierijk en samenspel bij oudere kleuters, waarbij de begeleiding en inspiratie van de leerkracht een essentiële rol spelen. Drama draagt bij aan de brede ontwikkeling van kinderen, waaronder sociale, emotionele, cognitieve en creatieve vaardigheden.

Daarnaast vervult drama vele functies, van recreatief en kunstzinnig tot educatief en therapeutisch. De veilige en stimulerende rol van de leerkracht, niet het acteertalent, is hierbij cruciaal. Door te zorgen voor een veilige en vrije leeromgeving, een open houding en enthousiasme, kan drama uitgroeien tot een waardevolle en betekenisvolle leerervaring binnen de klaspraktijk.

Verder tonen de bouwstenen van drama en de verschillende werkvormen aan dat drama op diverse manieren kan geïntegreerd worden in het dagelijkse klasgebeuren. Via poppenspel, teacher-in-role, verhalen en dramaspelen krijgen de kleuters de kans om zich actief uit te drukken en fantasie te ontwikkelen. Ook als aanzet of tussendoortje kan drama geïntegreerd worden in het dagelijkse klasgebeuren. Wanneer de leerkracht hierbij rekening houdt met pedagogisch-didactische principes ontstaat een krachtige leeromgeving waarin drama een waardevolle plaats kan innemen.

Onderzoeksdoel en ontwerpvraag

Onderzoeksdoel

Dit praktijkonderzoek heeft als doel om een leerkracht van de oudste kleuters te ondersteunen om drama op een laagdrempelige en geïntegreerde manier een plaats te geven binnen haar klasaanbod, afgestemd op de geïdentificeerde noden en drempels van de leerkracht binnen haar klaspraktijk.

Ontwerpvraag

Hoe kan een kleuterleerkracht van de oudste kleuters, die onzekerheid ervaart bij het integreren van drama in de klaspraktijk, ondersteund worden om drama een meer geïntegreerde plaats te geven binnen het klasaanbod?

Onderzoeksfase 1

Deelvragen (fase 1)

Deelvraag 1:

Op welke aspecten van drama ervaart de betrokken kleuterleerkracht de meeste moeilijkheden of onzekerheden in de klas?

Deelvraag 2:

Welke inzichten uit de literatuur zijn belangrijk bij het inzetten van handpoppen en hoe wordt het gebruik van handpoppen in de huidige klaspraktijk vormgegeven?

Deelvraag 3:

Welke werkwijzen of ideeën van andere leerkrachten (uit andere scholen) kunnen als inspiratie dienen voor effectieve ondersteuning om handpoppen in te zetten als leerkracht?

Deelvraag 4:

Aan welke didactische en praktische voorwaarden moet het ontwerp voldoen om effectief inzetbaar te zijn in de kleuterklas?

Deelvraag	Data waarmee de deelvraag wordt beantwoord
Op welke aspecten van drama ervaart de betrokken kleuterleerkracht de meeste moeilijkheden of onzekerheden in de klas?	• Bevragen: Individueel interview: Semigestructureerd interview met betrokken kleuterleerkracht
Welke inzichten uit de literatuur zijn belangrijk bij het inzetten van handpoppen en hoe wordt het gebruik van handpoppen in de huidige klaspraktijk vormgegeven?	• Literatuurstudie • Observeren met een minder gestructureerd observatieschema
Welke werkwijzen of ideeën van andere leerkrachten (uit andere scholen) kunnen als inspiratie dienen voor effectieve ondersteuning om handpoppen in te zetten als leerkracht?	• Digitale bevraging aan de hand van een vragenlijst • Bestaande werkwijzen onderzoeken
Aan welke didactische en praktische voorwaarden moet het ontwerp voldoen om effectief inzetbaar te zijn in de kleuterklas?	• Bevragen: Individueel interview: Semigestructureerd interview met betrokken kleuterleerkracht

Methodologie (fase 1)

Deelvraag 1

Op welke aspecten van drama ervaart de betrokken kleuterleerkracht de meeste moeilijkheden of onzekerheden in de klas?

Aan deze deelvraag nam één respondent deel, namelijk de betrokken kleuterleerkracht. Zij werd doelgericht geselecteerd, aangezien zij expliciet aangaf onzekerheden te ervaren bij het integreren van drama, maar tegelijkertijd gemotiveerd is om hiermee aan de slag te gaan.

Aan de hand van de literatuurstudie werd een reflectie-instrument opgesteld (bijlage A), dat diende als referentie om de ervaringen van de betrokken leerkracht te analyseren en te interpreteren. Hierbij werd gekozen voor een reflectieve onderzoeksmethode. De betrokken leerkracht blikte schriftelijk terug op haar ervaringen met drama in de klas aan de hand van een zelfontwikkeld reflectie-instrument (bijlage A). Deze methode bood inzicht in wat de leerkracht momenteel inzet binnen haar klaspraktijk. Daarnaast bracht dit ook moeilijkheden, onzekerheden en ervaren drempels bij het inzetten van drama in kaart.

Aansluitend werd na de schriftelijke reflectie een individueel verdiepingsgesprek afgenomen (bijlage B). Tijdens dit semigestructureerde interview werden zowel sterke punten en positieve ervaringen, als onduidelijke of opvallende elementen uit de reflectie verder bevraagd en verdiept.

Deze combinatie van methoden maakte het mogelijk om een volledig beeld te krijgen van de vaardigheden die de leerkracht inzet, evenals de moeilijkheden en onzekerheden die zij ervaart.

De resultaten van deelvraag 1 vormen de aanleiding om in de volgende deelvragen verder in te zoomen op het inzetten van handpoppen.

Deelvraag 2

Welke inzichten uit de literatuur zijn belangrijk bij het inzetten van handpoppen en hoe wordt het gebruik van handpoppen in de huidige klaspraktijk vormgegeven?

Om te antwoorden op de tweede deelvraag werd gekozen voor een combinatie van een literatuurstudie en een observatie. De literatuurstudie bood inzicht in hoe handpoppen in de klaspraktijk worden ingezet in de kleuterklas met aandacht voor de moeilijkheden en onzekerheden van de betrokken kleuterleerkracht die zijn gebleken uit de eerste deelvraag.

Daarnaast werd tijdens een eerste observatie in de klas van de betrokken leerkracht nagegaan op welke momenten en op welke manier handpoppen werden ingezet met aandacht voor de inzichten die werden opgedaan uit de literatuur. Daarnaast werd ook aandacht besteed aan de organisatie en begeleiding van andere activiteiten, in het bijzonder taal en wiskunde. Voor de dataverzameling werd gebruikgemaakt van een observatieschema (bijlage C), dat tijdens de observatie werd aangevuld met beschrijvende notities. Er werd bewust gekozen voor een minder gestructureerde observatie om flexibel te kunnen inspelen op situaties die zich spontaan voordeden in de klas. De verzamelde gegevens werden nadien geanalyseerd om een helder beeld te verkrijgen van de huidige klaspraktijk en de plaats van handpoppen daarin.

De observatie vond plaats bij één respondent, namelijk de betrokken kleuterleerkracht. Zij werd doelgericht geselecteerd, aangezien er nog geen beeld werd geschetst over de huidige klaswerking.

Deelvraag 3

Welke werkwijzen of ideeën van andere leerkrachten (uit andere scholen) kunnen als inspiratie dienen voor effectieve ondersteuning om handpoppen in te zetten als leerkracht?

Om inspiratie te verzamelen voor het ontwerp, werd onderzocht hoe handpoppen gebruikt worden binnen de klaspraktijk, vertrekkend vanuit ervaringen en inzichten van andere leerkrachten. De opbouw van de vragenlijst is niet willekeurig tot stand gekomen, maar voortgevloeid uit de bevindingen van deelvraag 1, waarin enkele drempels en noden van de leerkracht in kaart werden gebracht en verder werden onderzocht met een verdiepende literatuurstudie uit deelvraag 2. Door deze theoretische inzichten te verbinden met de praktijkervaringen van andere leerkrachten, werd een basis gecreëerd om gericht aanvullende inzichten te verzamelen.

Er werd gebruikgemaakt van een digitale bevraging via Google Forms. De vragenlijst werd zelf ontwikkeld en is opgenomen in de bijlagen (bijlage D). Niet alle vragen bleken achteraf relevant voor het beantwoorden van de deelvraag, maar boden wel context voor de leerkrachten in de bevraging.

Er werd een bezoek gebracht aan een andere school. Daar werden enkele leerkrachten bevraagd om te achterhalen in welke mate zij handpoppen integreren en welke vaardigheden zij toepassen. Deze school werd bewust gekozen, omdat er eerder sterke praktijkvoorbeelden werden waargenomen die mogelijk inspirerend konden zijn voor het huidige onderzoek. Het gaat meer bepaald om één leerkracht bij de jongste kleuters, één bij de oudste kleuters en één leerkracht uit het eerste leerjaar.

Daarnaast werden op de huidige praktijkschool, De Weg-Wijzer, vijf kleuterleerkrachten en een leerkracht van het eerste leerjaar bevraagd die niet rechtstreeks bij het onderzoek betrokken zijn. Zij kregen dezelfde vragen (bijlage D), zodat waardevolle tips en inzichten verzameld werden.

Deze respondenten waren van belang, omdat hun ervaringen hielpen om in kaart te brengen hoe deze handpoppen worden ingezet. Er werd ook één leerkracht uit het eerste leerjaar bevraagd om na te gaan of handpoppen daar eveneens worden ingezet en of er sprake is van een doorgaande lijn vanuit de kleuterklas.

Om onderscheid te maken tussen de verschillende scholen werd dezelfde vragenlijst gebruikt, maar met een verschillende kleurenachtergrond per school. Zo kon de verzamelde data eenvoudig geordend en geanalyseerd worden.

De verzamelde data leverden een breed scala aan ideeën, ervaringen en aanpakken op. Om deze bevindingen verder te onderbouwen, voerde ik een bijkomende literatuurstudie uit naar bestaande lesmethodes (bijlage E). De combinatie van praktijkverkenning en bronnenonderzoek gaf mij een dieper inzicht in effectieve lesmethodes en materialen die reeds in de praktijk worden gehanteerd.

Deelvraag 4

Aan welke didactische en praktische voorwaarden moet het ontwerp voldoen om effectief inzetbaar te zijn in de kleuterklas?

Om deze deelvraag te beantwoorden werd de betrokken leerkracht bevraagd over de voorwaarden waaraan het ontwerp moet voldoen om dit effectief in te zetten in haar klaspraktijk. Hiervoor werd een interviewleidraad (bijlage F) opgesteld met open vragen, gericht op zowel didactische als praktische aspecten rond het gebruik van handpoppen.

De leerkracht kon tijdens het gesprek actief meedenken en haar behoeften en voorkeuren delen. Omdat zij direct betrokken is bij het praktijkprobleem, leverde haar input waardevolle inzichten voor het ontwikkelen van bruikbare handvatten die aansluit bij haar noden en de dagelijkse klaspraktijk. Het interview bood concrete aanwijzingen over hoe het ontwerp zowel inhoudelijk als praktisch afgestemd kan worden op de behoeften van de leerkracht en de werking van de kleuterklas.

Resultaten en conclusies (fase 1)

Deelvraag 1

Op welke aspecten van drama ervaart de betrokken kleuterleerkracht de meeste moeilijkheden of onzekerheden in de klas?

Uit de resultaten van het interview blijkt dat de betrokken kleuterleerkracht aanvankelijk een beperkt inzicht had in wat drama binnen het kleuteronderwijs precies omvat. Drama werd door haar voornamelijk geassocieerd met toneel, poppenkast en het gebruik van een klaspop. Door de reflectiemethode en het gesprek groeide echter een bewustwording dat drama veel ruimer is dan zij oorspronkelijk dacht. Ze herkende dat zij reeds verschillende dramatische werkvormen toepast binnen haar klaspraktijk. Het vergroten van dit bewustzijn vormt een eerste belangrijke stap in het verkennen van haar noden om drama een meer geïntegreerde plaats te geven binnen haar klaspraktijk.

Verder toont het interview aan dat de leerkracht vooral onzekerheid ervaart bij specifieke dramawerkvormen, zoals teacher-in-role en improvisatie. Ze geeft aan moeite te hebben met rolbehoud, spontaan reageren en het bedenken van verschillende stemmen. Deze onzekerheid hangt sterk samen met haar nood aan controle en voorbereiding. De leerkracht werkt graag gestructureerd en voelt zich minder comfortabel in situaties waarbij zij spontaan moet inspelen op onverwachte reacties van kleuters.

Opvallend is echter dat deze moeilijkheden niet betekenen dat de leerkracht drama volledig afwijst. Uit het interview blijkt dat ze een open houding heeft tegenover het integreren van drama. De drempel lijkt vooral te liggen bij dramawerkvormen waarbij zij zichzelf expliciet als personage moet vertolken. Hoewel teacher-in-role voor haar niet natuurlijk aanvoelt, blijkt uit de literatuur dat het gebruik van een handpop eveneens een vorm van rolopname kan zijn, maar met meer afstand tussen speler en personage. De leerkracht kan daarbij haar vertrouwde rol als juf behouden, waarbij de focus volledig op de poppen wordt gelegd (Roozendaal, z.d.; Opleidingsteam OKO, 2022). Dit suggereert dat het inzetten van handpoppen beter aansluit bij haar persoonlijke sterktes en comfortzone dan expliciete teacher-in-role.

Verder kan er worden vastgesteld dat het beperkt gebruik van drama wordt beïnvloed door praktische en organisatorische drempels. De leerkracht geeft prioriteit aan de leergebieden Nederlands en wiskunde met oog op de voorbereiding op het eerste leerjaar. Dit wordt versterkt door de nieuwe minimumdoelen die worden doorgevoerd (Onderwijsdoelen, z.d.-b) en de verwachtingen die voortkomen uit zorgoverleggen. Dit suggereert dat deze factoren een directe invloed hebben op de plaats die drama inneemt binnen het klasprogramma. Toch ziet zij mogelijkheden om drama functioneel te verbinden met andere leergebieden. Dit blijkt uit de reflectiemethode en het interview en sluit bovendien aan bij het integratieprincipe uit de literatuur, waarbij drama niet enkel een doel op zich is, maar ook een middel kan zijn om andere ontwikkelingsdoelen te stimuleren (Opleidingsteam OKO, 2022). Volgens de literatuur bevordert drama het leren doordat het aansluit bij de motivatie en ervaringen van kleuters, waardoor de kans groter is dat leerinhouden blijven hangen (Opleidingsteam OKO, 2022; de Nooij, 2014).

De intentie om met meerdere handpoppen te werken, is aanwezig, maar uit het interview blijkt dat de leerkracht zich hierin nog onzeker voelt, omdat dit minder vertrouwd is dan het werken met haar vaste klaspop. Ze geeft aan vooral moeite te hebben met het ontwikkelen van een nieuwe stem en mist daarnaast concrete handvatten om dit in te zetten binnen andere leergebieden, zodat haar prioriteit voor Nederlands en wiskunde behouden kan worden. Uit de literatuur blijkt dat er een nood is aan vriendpoppen, die niet permanent aanwezig zijn, maar enkel verschijnen op specifieke momenten, bijvoorbeeld ter ondersteuning van talige en wiskundige activiteiten (Opleidingsteam OKO, 2022).

De reflectiemethode en het interview tonen aan dat de leerkracht reeds beschikt over belangrijke sterktes waarop kan verder gebouwd worden. Het gebruik van de vertrouwde klaspop vormt een veilige basis. Zowel de stem als het karakter van deze pop zijn voor haar vertrouwd, waardoor deze werkvorm vlot en spontaan verloopt. Zij geeft zelf aan dat dit samenhangt met het feit dat zij deze werkvorm al jaren toepast. Dit wijst op een leerproces waarbij de uitvoering door herhaalde ervaring is gegroeid en de werkvorm steeds meer geautomatiseerd wordt toegepast.

Tegelijk beseft zij dat haar klaspop momenteel een grappig karakter heeft, waardoor oudere kleuters het dramatisch spel soms minder ernstig benaderen. Tijdens het interview kwam ze tot het inzicht dat een handpop niet uitsluitend humoristisch moet zijn, maar ook gebruik kan maken van verschillende karakters en meerdere vriendpoppen. Dit sluit aan bij wat de literatuur zegt, waarbij drama naast de recreatieve functie, eveneens een educatieve functie kan vervullen. Het biedt de mogelijkheid om leerinhouden op een begrijpelijke manier over te brengen (Pijper, 2002).

Conclusie

Vanuit deze resultaten wordt bewust gekozen voor een focus op het inzetten van meerdere handpoppen als verdere uitbreiding van de klaspraktijk. Deze keuze sluit nauw aan bij de specifieke noden, ervaringen en sterktes van de betrokken leerkracht en kunnen bovendien gekoppeld worden aan inzichten uit de literatuur. Uit het interview blijkt dat zij reeds ruime ervaring heeft met het inzetten van een vaste klaspop, waardoor deze werkvorm voor haar vertrouwd en veilig aanvoelt. De leerkracht geeft zelf aan dat het gebruik van deze klaspop doorheen de jaren steeds spontaner verloopt. Dit wijst erop dat herhaalde ervaring heeft geleid tot automatisering en het ontwikkelen van een vaste gewoonte binnen haar klaspraktijk. Deze vertrouwdheid maakt handpoppen een laagdrempelige ingang om drama verder te integreren.

Daarnaast blijkt uit het interview dat de leerkracht reeds stappen heeft gezet richting het inzetten van meer drama en hier een open houding tegenover aanneemt. Tegelijk wil zij haar focus op taalontwikkeling en wiskundige initiatie behouden, waardoor een werkvorm nodig is die op een haalbare en geïntegreerde manier binnen deze leergebieden kan worden ingezet. Het gebruik van meerdere handpoppen biedt hierin mogelijkheden, aangezien deze werkvorm drama functioneel kan verbinden met andere ontwikkelingsdoelen zonder dat dit als een volledig aparte activiteit moet worden georganiseerd.

Hoewel de bereidheid aanwezig is, tonen de resultaten ook aan dat er nog drempels bestaan die de uitbreiding bemoeilijken. Zo ervaart de leerkracht onzekerheid rond het ontwikkelen van nieuw of

verschillend stemgebruik, het introduceren van nieuwe handpoppen in de klas en het concreet inzetten van meerdere handpoppen binnen verschillende leergebieden. Deze drempels zorgen ervoor dat het gebruik van meerdere handpoppen in de praktijk nog vragen oproept.

De reflectiemethode en het interview tonen echter aan dat de leerkracht beschikt over belangrijke sterktes waarop verder gebouwd kan worden. Haar ervaring met de vertrouwde klaspop vormt een stevige basis van waaruit uitbreiding mogelijk is. Bovendien kwam tijdens het gesprek het inzicht naar voor dat handpoppen verschillende karakters en functies kunnen opnemen, waardoor zij meer doelgericht kunnen worden ingezet binnen uiteenlopende leercontexten.

Vanuit deze resultaten kan geconcludeerd worden dat het inzetten van meerdere handpoppen een haalbare, toegankelijke en betekenisvolle uitbreiding vormt van haar huidige klaspraktijk. Deze werkvorm verlaagt de drempel ten opzichte van expliciete teacher-in-role, sluit aan bij haar behoefte aan structuur en veiligheid en biedt tegelijk kansen om drama geïntegreerd in te zetten binnen talige en wiskundige activiteiten. De leerkracht staat open om deze werkvorm verder te verkennen, maar heeft hierbij nood aan ondersteuning en concrete handvatten. Hierdoor wordt het inzetten van meerdere handpoppen gezien als een haalbare, maar nog te begeleiden uitbreiding die drama een meer vanzelfsprekende plaats kan geven binnen haar klaspraktijk.

Op basis van deze bevindingen kunnen de volgende ontwerpeisen geformuleerd worden:

- Het ontwerp biedt mogelijkheden aan om het gebruik van handpoppen te integreren binnen Nederlands en wiskunde.
- Het ontwerp geeft elke handpop een duidelijk en herkenbaar karakter.
- Het ontwerp sluit aan bij de nieuwe minimumdoelen binnen Nederlands en wiskunde.
- Het ontwerp bevat concrete voorbeelden voor het gebruik van verschillende handpoppen.
- Het ontwerp ondersteunt de leerkracht bij het inzetten van handpoppen om de rust en orde in de klas te behouden.
- Het ontwerp is gebruiksvriendelijk en laagdrempelig, zodat handpoppen eenvoudig inzetbaar zijn binnen de klaspraktijk en de leerkracht de tool flexibel kan gebruiken.
- Het ontwerp bevat tips ter ondersteuning van het stemgebruik bij het inzetten van handpoppen.

Deelvraag 2

Welke inzichten uit de literatuur zijn belangrijk bij het inzetten van handpoppen en hoe wordt het gebruik van handpoppen in de huidige klaspraktijk vormgegeven?

Op basis van het interview uit deelvraag 1 blijkt dat de leerkracht reeds vertrouwd is met het gebruik van een klaspop en dat deze werkvorm door herhaalde ervaring is uitgegroeid tot een vaste gewoonte in de klaspraktijk. Daarnaast wil zij haar focus op talige en wiskundige activiteiten behouden, waardoor een laagdrempelige en geïntegreerde werkvorm noodzakelijk is. Hoewel zij openstaat voor het inzetten van meerdere handpoppen in de klaspraktijk, ervaart zij nog enkele drempels.

Daarom wordt in deze verdiepende literatuurstudie gefocust op het inzetten van handpoppen in de klaspraktijk, waarbij onderzocht wordt hoe deze kunnen aansluiten bij de noden van de betrokken leerkracht en de klaspraktijk.

Zoals in een eerdere literatuurstudie besproken is, heeft drama verschillende functies: de recreatieve, educatieve, kunstzinnige en therapeutische functie. Binnen deze literatuurstudie worden zowel de recreatieve als de educatieve functie meegenomen. De nadruk ligt hierbij op de educatieve functie, met als doel om via handpoppen iets uit te leggen, iets te onderzoeken en iets te verwerken. Deze keuze werd gemaakt op basis van bevindingen uit deelvraag 1, waaruit blijkt dat de leerkracht prioriteit geeft aan talige en wiskundige activiteiten.

Methode: literatuur bestuderen

Het inzetten van handpoppen in de klaspraktijk

Gemotiveerd leren en een veilig gevoel

Remer en Tzuriel (2015) verwijzen in hun studie naar de effectiviteit van de handpop binnen het onderwijs en lesgeven. Wanneer poppen worden ingezet als hulpmiddel bij het lesgeven, kunnen ze gesprekken op gang brengen, kinderen actiever laten meedoen en moeilijke of abstracte ideeën begrijpelijker maken, processen en concepten demonstreren en op deze manier het leerproces vergemakkelijken. Uit dit onderzoek is gebleken dat kinderen bovendien graag meedoen aan activiteiten met poppen, omdat het speels aanvoelt. Spel sluit goed aan bij hoe jonge kinderen leren en zich ontwikkelen, waardoor ze gemotiveerder en meer betrokken zijn (Remer & Tzuriel, 2015). Dit sluit aan bij de eerdere literatuur, waarin wordt gesteld dat drama niet alleen een doel op zich is, maar ook kan worden ingezet als middel om andere ontwikkelingsdoelen te bevorderen. Daarnaast ondersteunt drama het leerproces en vergroot het de kans dat leerinhouden beter worden onthouden (Opleidingsteam OKO, 2022; de Nooij, 2014).

Het gebruik van poppen als middel ondersteunt het leerproces door de interesse en betrokkenheid van de kinderen te vergroten. Tegelijk versterkt dit het zelfvertrouwen en de professionaliteit van de leerkrachten, die hun lessen als duidelijker en interactiever ervaren. (Remer, & Tzuriel, 2015).

Poppen fungeren in de klas als verbindingsmiddel tussen de leerkracht en de kleuters, omdat het voor sommige kleuters makkelijker is om tegen een pop te praten dan tegen een volwassene (Opleidingsteam OKO, 2022).

Een nieuwe pop introduceren

Een nieuwe pop introduceren, hangt af van de leeftijd en het ontwikkelingsniveau van de kinderen, alsook van de rol die de pop zal spelen in de klas. Bij jonge kleuters is het niet nodig om de achtergrond van de pop uitvoerig uit de doeken te doen. Bij oudere kleuters is dit wel boeiend om te doen en daar zijn verschillende manieren voor. Vooraleer de pop verschijnt, kan al eens over hem of haar verteld worden met behulp van voorwerpen of tekeningen. Verder kan een gesprek georganiseerd worden met de pop waarbij kleuters vragen kunnen stellen. De vaste klaspop kan de nieuwe pop introduceren. En er kan ook een eigen versje of liedje dat de pop typeert, gebruikt worden (Opleidingsteam OKO, 2022).

Karakter van de pop

Bij het gebruik van handpoppen in het onderwijs is het karakter van de pop een bepalende factor voor de effectiviteit van de interactie. De karakterisering van een pop kan worden bevorderd door aandacht te besteden aan verschillende aspecten, zoals de naam en eventuele bijnaam van de pop, de leeftijd, de stem- en bewegingspatronen (bijvoorbeeld, langzaam, zenuwachtig of aarzelend), de kledingstijl en de toegewezen rol. Bovendien kan het karakter worden versterkt door voorkeuren en gedragingen toe te voegen, zoals favoriete activiteiten, muzikale voorkeuren of opvallende kenmerken en eigenaardigheden zoals verlegenheid, hulpvaardigheid, vergeetachtigheid of bijzondere gewoonten (Stuyvaert, 2010; Opleidingsteam OKO, 2022).

Stemgebruik

Een pop komt tot leven wanneer deze een eigen stem krijgt, waardoor het verschil tussen de pop en de speler duidelijk wordt. Dit verschil kan worden gecreëerd door toonhoogte, volume, tempo, zinsbouw, uitspraak of mondstand aan te passen. Ook voice noise, waarbij geluiden het denken ondersteunen, of geluiden die de bewegingen ondersteunen, kunnen gebruikt worden om de stem van de pop te karakteriseren (Opleidingsteam OKO, 2022).

Drama integreren met andere leergebieden

In deze literatuurstudie ligt de focus op twee vakgebieden die volgens de betrokken kleuterleerkracht een aanzienlijke druk veroorzaken door de invoering van de nieuwe minimumdoelen. Bij kleuters richten deze minimumdoelen zich vooral op Nederlands en op wiskunde. Op deze manier wordt reeds een stevige kennisbasis gelegd die essentieel is voor de start van het lager onderwijs.

Een kennisrijk curriculum ondersteunt dit proces door vanaf de kleuterklas systematisch kennis op te bouwen binnen betekenisvolle contexten. Het doel is dat leerlingen een brede basis van voorkennis ontwikkelen, zodat ze nieuwe informatie beter kunnen begrijpen, onthouden en koppelen aan bestaande kennis (Uitgeverij Zwijsen, 2025).

Zoals eerder beschreven kan hiervoor de educatieve functie van drama worden ingezet. In deze literatuurstudie wordt verder onderzocht welke rol handpoppen kunnen spelen en hoe zij geïntegreerd kunnen worden in talige en wiskundige activiteiten.

In De kleine Zeppelin wordt verwezen naar verschillende manieren om muzische vorming te integreren in andere leergebieden. Bij het inzetten van handpoppen binnen een ander leergebied is er sprake van een ondersteunende integratie, waarbij de beschouwing beperkt blijft, maar wel een gerichte impuls geeft aan het hoofddomein. Tegelijk wordt deze integratie als een meerwaarde gezien, omdat kinderen de leerinhouden op een actieve manier beleven, wat het onthouden ervan bevordert. Het proces verloopt stapsgewijs, waarbij eerst de leerinhoud wordt bepaald, daarna worden associaties en ideeën binnen het muzisch domein verkend en tot slot wordt het concept uitgewerkt en verder geconcretiseerd (Crul & Oetang, 2025).

Door verschillende leergebieden met elkaar te combineren, maak je lessen betekenisvoller voor kinderen. Dit benadrukt het belang van een geïntegreerde aanpak van muzische vorming (Katholiek Onderwijs Vlaanderen, z.d.).

Volgens Kleutergewijs (2017), waarin wordt verwezen naar Penny Russel van het Institute for Early Learning Through the Arts, wordt benadrukt dat het gebruik van meerdere poppen, in plaats van alle aandacht op één pop te richten, zowel voor duidelijkheid bij de kinderen als voor de organisatorische en inhoudelijke flexibiliteit, voordelen biedt. Op die manier kan de leerkracht de pop inzetten die op dat moment het beste past bij de activiteit of het leerdoel (Claes, 2017).

Het gebruik van handpoppen stimuleert taalontwikkeling bij jonge kinderen doordat de expressiviteit van de pop taal aanwakkert. Er bestaat een samenhang tussen het leergebied taal en drama. Door poppenspel maken kleuters op een spontane en speelse manier kennis met taal en leren ze deze actief te gebruiken.

Praktijkvoorbeelden tonen het potentieel van poppen aan. In het boek 'De magische kracht van poppen' wordt een taalontwikkelingsprogramma beschreven met de handpop 'Jules', terwijl de pop 'Hup', een kangoeroe, wordt ingezet binnen de leesmethode 'Ik lees met Hup.' Ook worden poppen gebruikt voor het aanleren van het alfabet of het stimuleren van talensensibilisering, bijvoorbeeld door een pop in te schakelen die Frans introduceert (Stuyvaert, 2010).

Bestaande educatieve materialen illustreren hoe poppen in verschillende vakgebieden kunnen worden geïntegreerd. Zo ontwikkelde uitgeverij Zwijsen een programma rond de taalontwikkeling voor de jongste kleuters met handpop Jules, dat doorloopt tot in het eerste leerjaar, waar kinderen met de pop Zoem veilig leren lezen. (Uitgeverij Zwijsen, 2025).

Uit het onderzoek van Remer en Tzuriel (2015) blijkt dat leerkrachten handpoppen als effectief hulpmiddel ervaren voor de ontwikkeling van jonge kinderen. Poppen ondersteunen de interactie met cognitieve, emotionele en sociale aspecten, waardoor kinderen actiever betrokken zijn en meer kennis verwerven in vergelijking met kinderen die dezelfde activiteiten zonder poppen volgen. Volgens Remer en Tzuriel versterken handpoppen het onderwijs doordat ze informatie gemakkelijker overbrengen, communicatie vergemakkelijken en kinderen sterker motiveren om deel te nemen aan leeractiviteiten en bijgevolg de kans groter is dat de leerinhouden beter blijven hangen. (Remer & Tzuriel, 2015; Opleidingsteam OKO, 2022; de Nooij, 2014).

Naast Nederlands kan een handpop ook worden ingezet voor andere leergebieden, zoals wiskunde om het leren speels en interactief te ondersteunen. In het boek 'De magische kracht van poppen' worden verschillende praktijkvoorbeelden gepresenteerd van hoe handpoppen kunnen worden ingezet voor de cognitieve en sociaal-emotionele ontwikkeling van jonge kinderen. Het boek bevat daarnaast ook bredere richtlijnen en theoretische inzichten over het gebruik van poppen in het onderwijs (Stuyvaert, 2010).

Poppen in de lagere school

In de lagere school kan het type en de complexiteit van de gebruikte poppen afgestemd worden op het ontwikkelingsniveau en het begripsvermogen van de kinderen. Afhankelijk van de leerdoelen en de situatie kan een breed scala aan poppen worden ingezet, waarbij de poppen nog steeds als levende wezens worden ervaren (Stuyvaert, 2010).

De manier waarop de lesmethode wordt ingezet en hoe de leerkracht met de poppen omgaat, stimuleert de nieuwsgierigheid en de intrinsieke motivatie van de kinderen. Het poppenspel bevordert daarnaast actief leren, waarbij kinderen kennis opdoen, luisteren, communiceren en op interactieve wijze reageren (Stuyvaert, 2010).

Conclusie

Deze literatuurstudie bracht de noden en drempels van de betrokken leerkracht in kaart die als uitgangspunt kunnen dienen voor de verdere ontwikkeling van het ontwerp. Daarnaast bevestigt de literatuur de meerwaarde van het inzetten van handpoppen als middel om andere leergebieden te ondersteunen. Wanneer handpoppen worden ingezet binnen een ander leergebied, is er sprake van ondersteunende integratie. Dit inzicht biedt een belangrijke basis voor het ontwikkelen van concrete handvatten voor de leerkracht.

Verder werd de literatuur geraadpleegd over de introductie van handpoppen, de ontwikkeling van een karakter en stemgebruik en de meerwaarde van handpoppen in het lager onderwijs. Op die manier werden relevante noden van de leerkracht onderbouwd en werd het potentieel van drama en handpoppen binnen het onderwijs gekaderd.

Link met de observatie

Uit de observatie in de klaspraktijk van de betrokken leerkracht blijkt dat ze haar klaspop momenteel vooral occasioneel inzet, waarbij interactie en betrokkenheid van de kleuters zichtbaar worden gestimuleerd. Daarnaast blijkt uit de observatie dat de leerkracht reeds beschikt over een aangepast stemgebruik en karakter voor de klaspop. Dit sluit aan bij de literatuur, waarin het belang van stem, rol en karakter wordt benadrukt als bepalende factoren voor de effectiviteit van handpoppen (Opleidingsteam OKO, 2022).

Er werd vastgesteld dat het onthaal volgens een vast stramien verloopt. Wat opviel is dat er beperkte ruimte was voor spontane talige inbreng van de kleuters. Tegelijkertijd werd geobserveerd dat verschillende kleuters spontaan ervaringen wilden delen en behoefte hadden aan spreektijd en interactie.

Bij de aanvang van de wiskundige activiteit werd de klaspop ingezet. Uit een nabespreking met de leerkracht bleek dat deze keuze beïnvloed werd door het geplande observatiemoment. De leerkracht gaf aan dat zij de activiteit hierdoor anders had vormgegeven dan ze gewoonlijk doet. Desondanks leverde deze activiteit relevante observaties op binnen het kader van dit onderzoek. Tijdens deze activiteit werd de klaspop ingezet als aanzet. Dit sluit aan bij de literatuur die benadrukt dat handpoppen kunnen bijdragen aan de integratie van verschillende leergebieden, binnen betekenisvolle en speelse leercontexten (Crul & Oetang, 2025; Uitgeverij Zwijsen, 2025).

Daartegenover wordt in de literatuur benadrukt dat het werken met meerdere handpoppen voordelen biedt op het vlak van duidelijkheid voor kleuters en daarnaast organisatorische en inhoudelijke flexibiliteit biedt, wat de leerkracht toelaat om verschillende handpoppen op specifieke leerdoelen of ontwikkelingsdomeinen af te stemmen (Claes, 2017).

Uit de observatie blijkt dat de kleuters positief reageren op de aanwezigheid van de klaspop. Daarnaast blijkt dat meerdere kleuters enthousiast reageren wanneer de klaspop liedjes inzet om hen actief bij de activiteit te betrekken.

De observatie bevat daarnaast enkele vaststellingen die een momentopname weerspiegelen. Zo werd er tijdens het geobserveerde moment geen overmatige drukte of onrust vastgesteld bij het gebruik van de klaspop, terwijl de leerkracht in het interview aangaf dat dit in andere situaties wel kan voorkomen.

Hoewel de literatuur ook het belang benadrukt van een structurele en doelgerichte integratie van handpoppen binnen verschillende leergebieden (Uitgeverij Zwijsen, 2025; Crul & Oetang, 2025), blijft het gebruik in de klaspraktijk eerder beperkt. De educatieve functie, waarbij de handpop wordt ingezet om leerinhouden te verkennen, te verduidelijken en te verwerken, komt hierbij beperkt aan bod (Pijper, 2002).

Conclusie

Uit de observatie blijkt dat de leerkracht de klaspop momenteel vooral occasioneel inzet. Tijdens een wiskundige activiteit werd de klaspop gebruikt als beschouwende aanzet. Deze toepassing sluit aan bij de literatuur over integratie, al gebeurt dit nog beperkt en niet systematisch.

Daarnaast toont de praktijk aan dat er voornamelijk met één klaspop wordt gewerkt, terwijl de literatuur het gebruik van meerdere handpoppen aanbeveelt. Handpoppen worden niet structureel ingezet binnen talige en wiskundige activiteiten, waardoor de educatieve functie nog in beperkte mate aanwezig is.

Op basis van deze bevindingen kunnen de volgende ontwerpeisen geformuleerd worden:

- Het ontwerp biedt mogelijkheden om het gebruik van handpoppen te integreren binnen Nederlands en wiskunde.
- Het ontwerp biedt mogelijkheden om de klaspop op een vast, herkenbaar moment in het dagverloop te gebruiken.
- Het ontwerp ondersteunt de leerkracht bij het inzetten van handpoppen om de rust en orde in de klas te behouden.
- Het ontwerp integreert liedjes en versjes bij het inzetten van handpoppen.

Deelvraag 3

Welke werkwijzen of ideeën van andere leerkrachten (uit andere scholen) kunnen als inspiratie dienen voor effectieve ondersteuning om handpoppen in te zetten als leerkracht?

De bevraging van leerkrachten en de aanvullende bronnenanalyse brachten verschillende werkwijzen en ideeën aan het licht die inspirerend kunnen zijn voor een effectieve inzet van handpoppen in de klaspraktijk. Uit de afgenomen vragenlijsten is gebleken dat de concrete invulling en de meerwaarde sterk afhankelijk blijken te zijn van de aanpak en creativiteit van de leerkracht. Ondanks deze verschillende invalshoeken kwamen er duidelijke terugkerende elementen naar voor die relevant zijn voor het beantwoorden van de deelvraag en richting geven aan mogelijke inspirerende werkwijzen. Uit de bevraging blijkt dat leerkrachten inspiratie halen uit uiteenlopende bronnen, waaronder eigen creativiteit, online bronnen en ervaringen van collega's. Dit suggereert dat professionele uitwisseling een waardevolle ondersteuning kan bieden voor leerkrachten die hun gebruik van handpoppen verder willen ontwikkelen.

Heel wat leerkrachten benoemen positieve effecten en voordelen van het gebruik van handpoppen. Meer specifiek geven de leerkrachten van de oudste kleuters aan dat handpoppen de betrokkenheid, nieuwsgierigheid, concentratie en taalontwikkeling versterken. Het inzetten van meerdere handpoppen zorgt volgens hen voor variatie en maakt het mogelijk om verschillende rollen en functies toe te kennen aan handpoppen, waardoor dit voor herkenbaarheid en structuur zorgt. Dit wordt ook ondersteund door de literatuur waarbij het gebruik van meerdere handpoppen

wordt aanbevolen, omdat dit de duidelijkheid van kinderen vergroot en de leerkracht meer inhoudelijke flexibiliteit biedt in functie- en rolkeuze (Claes, 2017).

Dit sluit bovendien aan bij de bevindingen van de leerkrachten uit het eerste leerjaar, waar handpoppen expliciet gekoppeld worden aan specifieke leergebieden zoals Nederlands en wiskunde. Dit suggereert dat het inzetten van meerdere handpoppen kan bijdragen aan een meer doelgerichte en gestructureerde klaspraktijk. Dit kan worden verbonden met de noden van de betrokken leerkracht in dit onderzoek, die het belang van een goede voorbereiding op de overgang naar het eerste leerjaar benadrukt, alsook de vaststelling van de leerkrachten uit het eerste leerjaar waaruit blijkt dat leerlingen nog ontvankelijk zijn voor handpoppen, waardoor de overgang voor kleuters herkenbaar en vertrouwd blijft.

Daarnaast is er een onderscheid in het gebruik van verschillende soorten handpoppen. Bij de jongste kleuters fungeert de klaspop frequent als centrale figuur binnen routines en activiteiten, waarbij deze bijdraagt aan het welbevinden, de betrokkenheid, het overbrengen van leerinhouden en andere socio-emotionele situaties. Bij de oudste kleuters en in het eerste leerjaar worden handpoppen met gelijkaardige doelstellingen ingezet, maar het type handpop varieert sterker tussen de leerkrachten. Sommige leerkrachten werken uitsluitend met een klaspop, terwijl anderen ook themapoppen of vriendpoppen inzetten met een meer specifieke functie binnen leeractiviteiten (Opleidingsteam OKO, 2022). Hieruit kan worden afgeleid dat de keuze voor het type handpop afhankelijk is van de leerkracht en samenhangt met de individuele didactische invulling.

Er is geen duidelijke lijn zichtbaar in de integratie van specifieke handpoppen binnen talige of wiskundige activiteiten. Er kan worden vastgesteld dat leerkrachten hun keuzes voornamelijk baseren op hun eigen noden en didactische overwegingen. De meerderheid van de respondenten zet handpoppen daarbij in als inleiding of aanzet tot een activiteit. Dit wijst op het belang van de onderliggende pedagogisch-didactische principes zoals het motivatie- en belangstellingsprincipe, het aanschouwelijkheidsprincipe en het integratieprincipe (Opleidingsteam OKO, 2022). Dit werd eerder bevestigd in de literatuur, waar het belang van een geïntegreerde aanpak wordt onderstreept door het combineren van verschillende leergebieden.

De bevraging bouwt verder op drempels die in het interview met de betrokken leerkracht werden vastgesteld, zoals de onzekerheid in het stemgebruik. Deze werden via literatuuronderzoek verkend en bevraagd bij de andere leerkrachten. Vanuit de literatuur wordt vastgesteld dat er verschillende manieren zijn om je stemgebruik aan te passen (Opleidingsteam OKO, 2022). Uit de bevraging blijkt daarbij geen vaste werkwijze, maar wordt het stemgebruik intuïtief aangepast aan de situatie en de comfortzone van de leerkracht. Dit wijst op een sterke afhankelijkheid van de leerkracht in de uitvoering.

Daarnaast ervaart de betrokken leerkracht in dit onderzoek extra drukte bij het gebruik van een handpop. Dit wordt door verschillende leerkrachten bevestigd, maar doorgaans als beheersbaar ervaren. De antwoorden bieden enkele mogelijkheden om extra drukte bij het gebruik van handpoppen te beheersen. Een eerste strategie is het inzetten van de handpop die het gedrag van de kinderen stuurt, waarbij de pop bijvoorbeeld verlegen reageert of gedrag benoemt. Daarnaast wordt stemgebruik gebruikt om rust te creëren, zoals fluisteren of het verlagen van het volume. Ook het tijdelijk pauzeren van de activiteit om afspraken te herhalen, kan een mogelijkheid zijn voor het herstellen van de focus en rust binnen de klasgroep. Hieruit blijkt dat een aanpak gevonden moet worden die past bij de stijl van de leerkracht en de noden van de kleuters.

Wat betreft de bronnen van inspiratie voor het gebruik van handpoppen valt op dat deze uiteenlopend zijn. Leerkrachten geven voornamelijk aan te vertrekken vanuit eigen creativiteit, aangevuld met ervaringen van collega's en online bronnen. Dit wijst erop dat handpoppen een flexibel didactisch hulpmiddel vormen, waarbij leerkrachten ruimte hebben voor eigen invulling en aanpak. Lesmethodes worden ook door enkele leerkrachten vermeld, maar vormen geen vast patroon, wat wijst op een leerkrachtafhankelijke keuze. Deze lesmethodes werden meegenomen in een bijkomende bronnenanalyse die in bijlage (bijlage E) werd opgenomen om de inspiratiebronnen verder te verdiepen. Hieruit kan worden geconcludeerd dat bestaande lesmethodes betekenisvolle figuren voor taal-, wiskunde- en socio-emotionele leerinhouden ondersteunen.

Tot slot benadrukken meerdere leerkrachten dat een effectieve inzet van handpoppen vertrekt vanuit vertrouwen, waarbij het opbouwen van zelfzekerheid, het kiezen van een duidelijk karakter en het stapsgewijs experimenteren essentieel zijn.

Conclusie

Uit de resultaten van de vragenlijsten en de literatuur blijkt dat handpoppen een veelzijdig en effectief instrument zijn in het kleuter- en lager onderwijs. Leerkrachten gebruiken handpoppen zowel vanuit spontane initiatieven als vanuit inspiratie van anderen en bestaande methodes, waarbij ze de pop inzetten om het welbevinden en de betrokkenheid te verhogen, leerinhouden makkelijker over te brengen of gedrag te sturen en emoties te verwoorden. De effectiviteit hangt sterk af van het comfort van de leerkracht met het personage, het ontwikkelen van een duidelijk karakter en het oefenen met stemgebruik. Daarnaast bood de literatuur bijkomende inspiratie over lesmethodes waarin handpoppen worden ingezet ter ondersteuning van verschillende leergebieden (bijlage E). Uit de bevraging kan geconcludeerd worden dat zowel jongste als oudste kleuters en zelfs kinderen in het eerste leerjaar nog ontvankelijk blijven voor poppenspel, waardoor handpoppen over onderwijsniveaus heen een relevante en inspirerende werkvorm vormen.

Tot slot is een terugkerende tip uit de bevraging om handpoppen laagdrempelig te introduceren, te vertrekken vanuit wat voor de leerkracht comfortabel aanvoelt en al doende ervaring en zelfvertrouwen op te bouwen.

Op basis van deze bevindingen kunnen de volgende ontwerpeisen geformuleerd worden:

- Het ontwerp integreert meerdere handpoppen die worden ingezet voor verschillende doeleinden.
- Het ontwerp geeft elke handpop een duidelijk en herkenbaar karakter.
- Het ontwerp bevat concrete voorbeelden voor het gebruik van verschillende handpoppen.
- Het ontwerp ondersteunt de leerkracht bij het inzetten van handpoppen om de rust en orde in de klas te behouden.
- Het ontwerp bevat tips ter ondersteuning van het stemgebruik bij het inzetten van handpoppen.
- Het ontwerp is gebruiksvriendelijk en laagdrempelig, zodat handpoppen eenvoudig inzetbaar zijn binnen de klaspraktijk.

Deelvraag 4

Aan welke didactische en praktische voorwaarden moet het ontwerp voldoen om effectief inzetbaar te zijn in de kleuterklas?

Uit het interview met de betrokken leerkracht blijkt dat een succesvol ontwerp zowel aan didactische als praktische voorwaarden moet voldoen om bruikbaar en effectief te zijn voor de leerkracht, zodat drama een meer vanzelfsprekende en geïntegreerde plaats krijgt binnen het klasaanbod.

Op didactisch vlak blijkt dat het ontwerp voldoende inhoudelijke ondersteuning moet bieden, zodat de leerkracht een basis heeft om op verder te bouwen. Hierbij wijst ze op het belang van het werken met duidelijke voorbeelden van mogelijke integratie van verschillende handpoppen binnen Nederlands en wiskunde. Ook de literatuur benadrukt het belang van het inzetten van meerdere handpoppen, omdat dit zowel de duidelijkheid voor de kinderen als de flexibiliteit in organisatie en inhoud verhoogt. Op die manier kan de leerkracht een handpop kiezen die het best aansluit bij de activiteit of het leerdoel (Claes, 2017).

Een bijkomende inhoudelijke eis is de koppeling met de komende minimumdoelen om integratie binnen talige en wiskundige activiteiten mogelijk te maken. Vanuit de schoolverwachting om deze te implementeren, wordt dit eveneens als een inhoudelijke eis van de leerkracht beschouwd. Ze benadrukt bovendien dat letters essentieel zijn als voorbereiding op het eerste leerjaar, terwijl ook getalbegrip minimumdoelen omvat die bereikt moeten worden op populatieniveau (Onderwijsdoelen, z.d.-b). Dit suggereert dat concrete voorbeelden met gebruik van deze minimumdoelen aangewezen zijn. De focus op het integratieprincipe sluit bovendien aan bij de literatuur, waarin het integreren van de muzische ontwikkeling met andere leergebied wordt beschouwd als een manier om leerinhouden meer betekenisvol te maken en handpoppen te gebruiken binnen een ander leergebied en een gerichte impuls geeft aan het hoofddomein. (Opleidingsteam OKO, 2022; Katholiek Onderwijs Vlaanderen, z.d.; Crul & Oetang, 2025).

De leerkracht geeft aan nood te hebben aan concrete didactische handvatten, zoals uitgewerkte voorbeelden en instructies om tegemoet te komen aan haar moeilijkheden zoals het integreren van meerdere handpoppen en het creëren van een nieuw stemgebruik. De drempel om actief met de handpoppen uit haar klaspraktijk aan de slag te gaan, blijkt momenteel nog te groot. Hieruit kan worden geconcludeerd dat zij nood heeft aan concrete handvatten die haar kunnen begeleiden bij het inzetten van deze werkvorm. Dit verlaagt de drempel om het ontwerp effectief te gebruiken en verhoogt de kans op kwaliteitsvolle implementatie in de klaspraktijk.

Op praktisch vlak wordt vooral het belang van gebruiksvriendelijkheid en haalbaarheid benadrukt. Het ontwerp moet eenvoudig inzetbaar zijn binnen de vaak drukke klaspraktijk. Dit wijst op de nood aan materialen en richtlijnen die inspiratie en houvast bieden en flexibel inzetbaar zijn binnen verschillende lesmomenten. De voorbeelden moeten niet te complex zijn, maar fungeren als een aanzet die de leerkracht verder kan aanpassen. De leerkracht geeft aan dat zij het belangrijk vindt om haar klaspop een blijvende en betekenisvolle plaats te geven binnen haar klaspraktijk. Dit wordt bevestigd in de literatuur, waarbij wordt benadrukt dat een klaspop een vaste en betekenisvolle rol binnen de klaspraktijk kan opnemen (Opleidingsteam OKO, 2022). Bovendien vindt ze het essentieel dat de nieuwe handpoppen een duidelijk zichtbare plaats hebben in de klas, zodat dit herkenbaar is voor de kleuters.

Uit de literatuur blijkt dat het werken met handpoppen doordacht moet worden opgebouwd. Dit houdt in dat er aandacht moet zijn voor het creëren van duidelijke personages, met een eigen naam, bijhorende kenmerken en een eigen stem, zodat deze betekenisvol worden voor de kinderen (Stuyvaert, 2010; Opleidingsteam OKO, 2022). Ze geeft expliciet aan dat zij dit in de toekomst zelfstandig wil kunnen toepassen. Dit suggereert de nood aan een checklist die aansluit bij haar noden en houvast biedt om drama een meer geïntegreerde plaats te geven binnen het klasaanbod.

Tot slot benoemt ze het gebruik van liedjes en versjes als een sterkte binnen haar klaspraktijk. Ook tijdens een eerdere observatie bleek dat zij deze integreert bij het inzetten van de klaspop.

Conclusie

Uit het interview blijkt dat de leerkracht nood heeft aan een laagdrempelig en duidelijk hulpmiddel die haar ondersteunt bij het inzetten van meerdere handpoppen binnen taal- en wiskundige activiteiten. Momenteel ervaart ze drempels door een gebrek aan concrete didactische handvatten en praktische richtlijnen, die haar bovendien kunnen ondersteunen om handpoppen in de toekomst zelfstandig te integreren binnen haar klasaanbod.

Een effectief ontwerp moet daarom zowel inhoudelijke ondersteuning bieden, zoals voorbeelden en instructies, alsook praktisch haalbaar en flexibel inzetbaar zijn binnen de klaspraktijk. Daarnaast is het belangrijk dat het ontwerp bijdraagt aan een doordachte en betekenisvolle inzet van handpoppen, met aandacht voor integratie binnen Nederlands en wiskunde en aansluit bij de minimumdoelen.

Een belangrijk aandachtspunt is het vertrekken vanuit bestaande sterktes om haar gevoel van vertrouwdheid te versterken. In dit geval suggereert het integreren van liedjes en versjes een potentieel ondersteunend uitgangspunt.

Tot slot zal er bij de verdere uitwerking van het ontwerp rekening gehouden worden met de praktische bruikbaarheid van de beschikbare handpoppen in de klas. Daarbij is het belangrijk na te gaan in welke mate aanwezige handpoppen voldoende herkenbaar, functioneel en inzetbaar zijn binnen de klaspraktijk.

Op basis van deze bevindingen kunnen volgende ontwerpeisen geformuleerd worden:

Inhoudelijke eisen

- Het ontwerp biedt mogelijkheden aan om het gebruik van handpoppen te integreren binnen Nederlands (klanken en letters) en wiskunde (getallenkennis).
- Het ontwerp sluit aan bij de nieuwe minimumdoelen binnen Nederlands (klanken en letters) en wiskunde (getalbegrip).
- Het ontwerp bevat concrete voorbeelden voor het gebruik van verschillende handpoppen.
- Het ontwerp biedt mogelijkheden aan om de klaspop op een vast, herkenbaar moment in het dagverloop te gebruiken.
- Het ontwerp integreert liedjes en versjes bij het inzetten van handpoppen.

Praktische eisen

- Het ontwerp is gebruiksvriendelijk en laagdrempelig, zodat handpoppen eenvoudig inzetbaar zijn binnen de klaspraktijk en de leerkracht het ontwerp flexibel kan gebruiken.
- Het ontwerp maakt gebruik van de handpoppen die aanwezig zijn in de klas.
- Het ontwerp zorgt voor een vaste en zichtbare plaats van de handpoppen in de klas.

- Het ontwerp bevat een checklist voor het integreren van een nieuwe handpop.
- Het ontwerp bevat tips ter ondersteuning van het stemgebruik bij het inzetten van handpoppen.

Algemene conclusie

Uit de deelvragen kan geconcludeerd worden dat verschillende ontwerpeisen herhaaldelijk terugkeren. Dit toont aan dat ze belangrijk zijn en dat er rekening mee gehouden moet worden bij het ontwikkelen van het ontwerp.

Ontwerpeisen Onderzoeksfase 1

Ontwerpeisen
Inhoudelijk
Ontwerpeis 1 Het ontwerp bevat concrete voorbeelden voor het gebruik van verschillende handpoppen.
Ontwerpeis 2 Het ontwerp biedt mogelijkheden aan om het gebruik van handpoppen te integreren binnen Nederlands (klanken en letters) en wiskunde (getallenkennis) en sluit aan bij de nieuwe minimumdoelen voor het kleuteronderwijs.
Ontwerpeis 3 Het ontwerp geeft elke handpop een duidelijk en herkenbaar karakter.
Ontwerpeis 4 Het ontwerp biedt mogelijkheden aan om de klaspop op een vast, herkenbaar moment in het dagverloop te gebruiken.
Ontwerpeis 5 Het ontwerp ondersteunt de leerkracht bij het inzetten van handpoppen om de rust en orde in de klas te behouden.
Ontwerpeis 6 Het ontwerp integreert liedjes en versjes bij het inzetten van handpoppen.
Praktisch
Ontwerpeis 7 Het ontwerp is gebruiksvriendelijk en laagdrempelig, zodat handpoppen eenvoudig inzetbaar zijn binnen de klaspraktijk en de leerkracht het ontwerp flexibel kan gebruiken.
Ontwerpeis 8 Het ontwerp maakt gebruik van de handpoppen die aanwezig zijn in de klas.
Ontwerpeis 9 Het ontwerp zorgt voor een vaste en zichtbare plaats van de handpoppen in de klas.
Ontwerpeis 10 Het ontwerp bevat een checklist voor het integreren van een nieuwe handpop.
Ontwerpeis 11 Het ontwerp bevat tips ter ondersteuning van het stemgebruik bij het inzetten van handpoppen.

Op de volgende pagina's wordt toegelicht op basis van welke gegevens de ontwerpeisen werden opgesteld.

Ontwerpeisen	Gebaseerd op
INHOUDELIJK	
Ontwerpeis 1 Het ontwerp bevat concrete voorbeelden voor het gebruik van verschillende handpoppen.	<u>Deelvraag 1: Interview</u> Uit het interview kan geconcludeerd worden dat de belemmeringen zich situeren op vlak van focus op andere leergebieden, aangevuld met gebrek aan concrete handvatten, inspiratie en onzekerheid over het effectief inzetten van meerdere handpoppen. <u>Deelvraag 3: Bronnenanalyse</u> Op basis van de bevraging werd een bronnenanalyse uitgevoerd en opgenomen in bijlage om bestaande lesmethodes in kaart te brengen. Dit kan mogelijk inspiratie bieden bij het creëren van het ontwerp. <u>Deelvraag 4: Interview</u> De leerkracht geeft aan behoefte te hebben aan concrete voorbeelden, zodat ze hier inspiratie uit kan halen om het later zelfstandig verder te zetten.
Ontwerpeis 2 Het ontwerp biedt mogelijkheden aan om het gebruik van handpoppen te integreren binnen Nederlands (klanken en letters) en wiskunde (getallenkennis) en sluit aan bij de nieuwe minimumdoelen voor het kleuteronderwijs.	<u>Deelvraag 1: Reflectiemethode en interview</u> Uit de resultaten en conclusie blijkt dat de leerkracht nood heeft aan mogelijkheden om drama te combineren met prioritaire leergebieden Nederlands en wiskunde, rekening houdend met de voorbereiding op het eerste leerjaar en de focus op de minimumdoelen. <u>Deelvraag 2: Observatie en literatuurstudie</u> Uit de observatie blijkt dat de klaspop vooral occasioneel wordt ingezet en dat de integratie van handpoppen binnen talige en wiskundige activiteiten beperkt blijft, waardoor de educatieve functie die handpoppen kunnen creëren, weinig aan bod komt. Daarnaast wordt er gewerkt met slechts één handpop, terwijl de literatuur het gebruik van meerdere handpoppen aanbeveelt. <u>Deelvraag 2: Literatuurstudie, Deelvraag 3: Bronnenanalyse</u> Uit de literatuur van deelvraag 2 kan geconcludeerd worden dat meerdere handpoppen effectief ingezet kunnen worden om leerinhouden binnen deze domeinen op een speelse en betekenisvolle manier aan te brengen.

	Daarnaast gaf de bronnenanalyse uit deelvraag 3 bijkomende duiding over lesmethodes waarin handpoppen worden ingezet ter ondersteuning van verschillende leergebieden. <u>Deelvraag 3: Bevragingen</u> De meerderheid van de respondenten geeft aan meerdere handpoppen te gebruiken in de klaspraktijk. <u>Deelvraag 4: Interview</u> Uit deelvraag 4 blijkt dat de leerkracht nood heeft aan concrete voorbeelden van hoe deze integratie kan gebeuren. Er werd binnen de twee leergebieden gekozen voor een specifiek onderdeel, namelijk letters en getalbegrip ter voorbereiding op het eerste leerjaar wat in deelvraag 1 werd benadrukt. Koppeling aan de nieuwe minimumdoelen <u>Deelvraag 1: Interview, Deelvraag 4: Interview</u> De leerkracht geeft aan dat dit een nood is en dat dit ook een verwachting van de school vormt.
Ontwerpeis 3 Het ontwerp geeft elke handpop een duidelijk en herkenbaar karakter.	<u>Deelvraag 1: Interview</u> De leerkracht benoemt de drempel om een nieuwe handpop in te zetten. Uit het interview blijkt dat belemmeringen zich vooral voordoen op het vlak van tijd en planning, het ontbreken van concrete handvatten en inspiratie en onzekerheid over het effectief inzetten van verschillende handpoppen. <u>Deelvraag 2: Literatuurstudie</u> De literatuur benadrukt het belang van het creëren van een duidelijk karakter bij het introduceren van een nieuwe handpop. (Stuyvaert, 2010; Opleidingsteam OKO, 2022). <u>Deelvraag 3: Bevragingen</u> Uit de bevragingen van de leerkrachten blijkt dat zij een duidelijk en herkenbaar karakter benadrukken. De manier waarop het karakter wordt vormgegeven, moet vertrouwd aanvoelen en stapsgewijs worden opgebouwd met daarnaast kansen tot experimenteren en al doende uitproberen.

Ontwerpeis 4 Het ontwerp biedt mogelijkheden aan om de klaspop op een vast, herkenbaar moment in het dagverloop te gebruiken.	<u>Deelvraag 2: Observatie</u> Uit de observatie blijkt dat de klaspop slechts op enkele momenten gebruikt wordt. Dit terwijl een vast herkenbaar moment in het dagverloop kansen biedt om in te spelen op de vertelbehoefte van de kleuters. <u>Deelvraag 4: Interview</u> De leerkracht geeft aan dat ze het belangrijk vindt om haar klaspop een blijvende en betekenisvolle plaats te geven binnen haar klaspraktijk. Deze nood wordt bevestigd in de literatuur, waarbij wordt benadrukt dat een klaspop een vaste en betekenisvolle rol binnen de klaspraktijk kan opnemen (Opleidingsteam OKO, 2022).
Ontwerpeis 5 Het ontwerp ondersteunt de leerkracht bij het inzetten van handpoppen om de rust en orde in de klas te behouden.	<u>Deelvraag 1: Reflectiemethode en interview</u> De leerkracht heeft nood aan manieren om handpoppen in te zetten zonder dat dit leidt tot overmatige drukte in de klas. <u>Deelvraag 2: Observatie</u> De observatie toont een aantal vaststellingen die een momentopname weerspiegelen. Zo werd er tijdens het geobserveerde moment geen overmatige drukte of onrust vastgesteld bij het gebruik van de klaspop, terwijl de leerkracht in het interview aangaf dat dit in andere situaties wel kan voorkomen. <u>Deelvraag 3: Bevragingen</u> Uit de bevraging worden verschillende manieren aangereikt om handpoppen op een haalbare manier in te zetten, zodat de rust en orde in de klas behouden blijft.
Ontwerpeis 6 Het ontwerp integreert liedjes en versjes bij het inzetten van handpoppen.	<u>Deelvraag 2: Observatie, Deelvraag 4: Interview</u> De leerkracht benoemt het gebruik van liedjes en versjes als een sterkte binnen haar klaspraktijk. Ook tijdens een eerdere observatie bleek dat zij deze integreert bij het inzetten van de klaspop.
PRAKTISCH	
Ontwerpeis 7 Het ontwerp is gebruiksvriendelijk en laagdrempelig, zodat handpoppen eenvoudig inzetbaar zijn binnen de klaspraktijk en de leerkracht het ontwerp flexibel kan gebruiken.	<u>Deelvraag 1: Interview</u> Uit het interview kan geconcludeerd worden dat de belemmeringen zich situeren op vlak van focus op andere leergebieden, aangevuld met gebrek aan concrete handvatten, inspiratie en

	onzekerheid over het effectief inzetten van meerdere handpoppen. <u>Deelvraag 3: Bevragingen</u> Een terugkerende tip uit de bevraging is om handpoppen laagdrempelig te introduceren, te vertrekken vanuit wat voor de leerkracht comfortabel aanvoelt en al doende ervaring en zelfvertrouwen op te bouwen. <u>Deelvraag 4: Interview</u> De leerkracht geeft aan behoefte te hebben aan een laagdrempelig ontwerp dat haar ondersteunt bij haar belemmeringen en uiteindelijk flexibel kan ingezet worden om er zelfstandig mee verder te gaan.
Ontwerpeis 8 Het ontwerp maakt gebruik van de handpoppen die aanwezig zijn in de klas.	<u>Deelvraag 2: Observatie en deelvraag 4: Interview</u> De leerkracht geeft aan dat er verschillende handpoppen beschikbaar zijn in de klas, maar deze momenteel niet worden gebruikt vanwege gebrek aan ervaring en concrete handvatten. Aandachtspunt: Er zal bij de verdere uitwerking van het ontwerp rekening gehouden worden met de praktische bruikbaarheid van de beschikbare handpoppen in de klas. Daarbij is het belangrijk na te gaan in welke mate aanwezige handpoppen voldoende herkenbaar, functioneel en inzetbaar zijn binnen de klaspraktijk.
Ontwerpeis 9 Het ontwerp zorgt voor een vaste en zichtbare plaats van de handpoppen in de klas.	<u>Deelvraag 4: Interview</u> De leerkracht benoemt deze praktische eis, zodat de handpoppen herkenbaar zijn voor de kleuters.
Ontwerpeis 10 Het ontwerp bevat een checklist voor het integreren van een nieuwe handpop.	<u>Deelvraag 4: Interview</u> De leerkracht erkent het belang van het integreren van meerdere handpoppen, maar geeft aan niet goed te weten hoe ze dit moet aanpakken en benadrukt de nood om dit in de toekomst zelfstandig te kunnen realiseren.
Ontwerpeis 11 Het ontwerp bevat tips ter ondersteuning van het stemgebruik bij het inzetten van handpoppen.	<u>Deelvraag 1: Reflectiemethode, interview</u> Het integreren van nieuwe handpoppen is nog niet vertrouwd voor de betrokken leerkracht, waarbij nieuw stemgebruik een drempel kan vormen, alsook het gewoon worden van een nieuwe pop.

	<u>Deelvraag 2: Literatuurstudie</u> Vanuit de literatuur wordt vastgesteld dat er verschillende manieren zijn om je stemgebruik aan te passen (Opleidingsteam OKO, 2022). <u>Deelvraag 3: Bevraging</u> Een aantal leerkrachten geven aan verschillende technieken te gebruiken om hun stemgebruik aan te passen. Uit de bevraging blijkt daarbij geen vaste werkwijze, maar wordt het stemgebruik intuïtief aangepast aan de situatie en de comfortzone van de leerkracht. Dit wijst op een sterke afhankelijkheid van de leerkracht in de uitvoering.
--	--

Onderzoeksfase 2

Het ontwerp

Na het vaststellen van de ontwerpeisen startte onderzoeksfase 2 met een brainstorm over mogelijke ontwerpideeën en -vormen die hierbij aansluiten.

Vooraleer er werd overgegaan naar het effectief ontwerpen met aandacht voor de ontwerpeisen, werden de handpoppen die de leerkracht ter beschikking had, gescreend op bruikbaarheid in de klas om te voldoen aan ontwerpeis 8, namelijk het gebruikmaken van handpoppen die aanwezig zijn in de klas.

De literatuur geeft aan dat bij handpoppen de blikrichting idealiter naar voor gericht is, zodat oogcontact met kinderen wordt ondersteund (Opleidingsteam OKO, 2022). In deze praktijkcontext werd er gebruik gemaakt van de handpoppen die reeds beschikbaar waren in de klas van de leerkracht, maar deze poppen voldeden niet volledig aan deze aanbeveling.

Na het aanbrengen van dit probleem bij de betrokken leerkracht werd dit door haar erkend. Nadat ze toestemming gaf, werden de handpoppen aangepast door middel van het aanbrengen van ogen die naar de kleuters gericht zijn.

Er werd gekozen om de bestaande materialen te gebruiken om aan te sluiten bij de klascontext. Dit kan beschouwd worden als een mogelijke beperking binnen het onderzoek. Een mogelijk vervolgonderzoek zou kunnen zijn om een gepaste pop te kiezen voor de integratie in de klas. Niet alle poppen zijn namelijk even aantrekkelijk voor kleuters of speelbaar als leerkracht (Opleidingsteam OKO, 2022).

Beschrijving van het ontwerp

Het ontwerp bestaat uit twee onderdelen. Enerzijds een toolkit Eerste Hulp Bij gebruik van Handpoppen (EHBH) en anderzijds een concrete uitwerking van het gebruik van handpoppen binnen het leergebied Nederlands, met specifieke aandacht voor klanken en letters en het leergebied wiskunde, met een focus op getallenkennis.

De toolkit EHBH omvat een geheel aan ondersteunende materialen die de leerkracht begeleiden bij het inzetten van handpoppen in de klaspraktijk, afgestemd op de behoeften en noden (bijlage J).

Deze toolkit bevat ondersteuningskaarten die zijn onderverdeeld in vijf categorieën, waarbij elk onderdeel wordt gekenmerkt door een specifieke kleurcodering. Het bevat richtlijnen voor stemaanpassing, de dagelijkse integratie van de bestaande klaspop en een stapsgewijze procedure voor de introductie van een nieuwe handpop. Daarnaast bevat het praktijkgerichte tips van leerkrachten bij verhoogde klasdruk tijdens het gebruik van een handpop, evenals liedjes en versjes die ingezet kunnen worden ter ondersteuning en verrijking van het gebruik.

Tot slot omvat de toolkit EHBH een checklist die de leerkracht ondersteunt bij de introductie van een nieuwe handpop in de klas. Deze checklist fungeert als een beknopte evaluatielijst waarmee kan worden nagegaan in hoeverre de handpop voldoende concreet is uitgewerkt.

Het tweede deel van het ontwerp verdiept deze aanpak door twee vaste, herkenbare poppen te koppelen aan een letter- en getallenhuis. Beide huizen vormen een vaste plek in de klasomgeving waar de handpoppen ‘wonen’, waardoor ze een zichtbaar onderdeel worden van de klaspraktijk.

Het letterhuis gekoppeld aan de handpop Letterlou, wordt ingezet binnen het leergebied Nederlands, met een specifieke focus op klanken en letters. Het getallenhuis is verbonden met de handpop Tikatel, die functioneert binnen het leergebied wiskunde, met nadruk op getallenkennis. Door deze duidelijke opdeling krijgen beide handpoppen een eigen functie (bijlage K).

Elke handpop wordt ondersteund door een handpoppaspoort. Dit paspoort helpt bij het opbouwen van een doordacht karakterprofiel en bevat essentiële elementen, zoals de naam van de handpop en het karakter. Daarnaast biedt het ruimte voor de leerkracht om stemgebruik verder in te vullen en te personaliseren (bijlage L).

Tot slot worden beide handpoppen ondersteund door inspiratiefiches die de leerkracht concrete handvatten bieden voor het gebruik in de klas. Deze fiches bevatten voorbeelden voor zowel Nederlands als wiskunde en leggen expliciet de koppeling met de minimumdoelen (Onderwijsdoelen, z.d.-b).

Bij de inspiratiefiches van Nederlands wordt een opbouw gehanteerd die eveneens in de toolkit wordt beschreven en die aansluit bij de introductie van Letterlou, gevolgd door mogelijke inspiratiefiches waarbij drie klanken en letters worden aangeboden, gekoppeld aan de minimumdoelen (bijlage M).

Bij de inspiratiefiches van wiskunde wordt Tikatel geïntroduceerd via een gelijkaardige opbouw, waarbij inspirerende voorbeelden worden aangereikt die aansluiten bij de minimumdoelen rond getallenkennis (bijlage N).

Dit biedt de leerkracht inspiratie en houvast om de aanpak verder te ontwikkelen en af te stemmen op de eigen onderwijsstijl en de noden van de kleuters.

Proces en koppeling naar de ontwerpeisen

Om te komen tot een onderbouwd ontwerp werd het proces gekoppeld aan de vooraf opgestelde ontwerpeisen. Om de ontwerpideeën af te stemmen op de eisen werd gebruik gemaakt van een wegingstechniek (Van der Donk & van Lanen, 2020), waarbij werd nagegaan in welke mate het ontwerp tegemoet komt aan de verschillende ontwerpeisen.

Naast de specifieke ontwerpeisen die uit onderzoeksfase 1 zijn gebleken, werd het ontwerp ook afgetoetst aan algemene eisen voor het best passende ontwerp. Volgens van der Donk en van Lanen (2020) moet een ontwerp in een praktijkonderzoek onder meer voldoende specifiek en concreet uitgewerkt zijn, gebruiksvriendelijk zijn voor de doelgroep, aanvaardbaar binnen de praktijkcontext en haalbaar zijn binnen de beschikbare tijd, middelen en menskracht.

Op basis van deze afweging is het uiteindelijke ontwerp samengesteld uit verschillende onderdelen die samen een geïntegreerd geheel vormen. In onderstaande tabel wordt de koppeling tussen het ontwerpidee en de ontwerpeisen visueel weergegeven.

Ontwerpidee	Voldoet het idee aan de ontwerpeisen?	Is het idee een oplossing voor het praktijkprobleem?	Is het idee realiseerbaar?
Toolkit: EHBH: Eerste Hulp Bij gebruik van Handpoppen	Het idee voldoet aan ontwerpeisen 1, 4, 5, 6, 7, 10, 11	Het idee lijkt een goede oplossing voor een onderdeel van het praktijkprobleem.	Het idee is realiseerbaar en gebruiksklaar voor de klaspraktijk.
Letterhuis + handpop voor talige activiteiten (klanken en letters) en Getallenhuis + handpop voor wiskundige activiteiten (getallenkennis) Met bijhorende handpoppaspoorten	Het idee voldoet aan ontwerpeisen 1, 2, 3, 7, 8, 9, 10, 11	Het idee lijkt een goede oplossing voor een onderdeel van het praktijkprobleem.	Het idee is realiseerbaar voor de klaspraktijk.
Inspiratiefiches/-kaarten met concrete voorbeelden gekoppeld aan de nieuwe minimumdoelen	Het idee voldoet aan ontwerpeisen 1, 2, 3, 6, 7	Het idee lijkt een goede oplossing voor een onderdeel van het praktijkprobleem. Het biedt de leerkracht ondersteuning en geeft de ruimte om dit verder zelfstandig uit te werken en vorm te geven met behulp van de voorbeelden.	Het idee is realiseerbaar en gebruiksklaar voor de klaspraktijk.
Er worden verschillende kleine ontwerpideeën uitgewerkt die uiteindelijk allemaal tegemoet komen aan de ontwerpeisen van het praktijkprobleem.			

Deelvragen (fase 2)

Deelvraag 1

In welke mate ervaart de betrokken kleuterleerkracht de toolkit EHBH als bruikbaar, duidelijk en ondersteunend voor het inzetten van handpoppen?

Deelvraag 2

In welke mate ondersteunt het ontwerp de kleuterleerkracht voor de integratie van handpoppen in de klaspraktijk en welke optimalisaties zijn nog nodig?

Deelvraag	Data waarmee de deelvraag wordt beantwoord
In welke mate ervaart de betrokken kleuterleerkracht de toolkit EHBH als bruikbaar, duidelijk en ondersteunend voor het inzetten van handpoppen?	• Walkthrough • Screening
In welke mate ondersteunt het ontwerp de kleuterleerkracht voor de integratie van handpoppen in de klaspraktijk en welke optimalisaties zijn nog nodig?	• Try-out • Feedbackgesprek: Individueel interview: Semigestructureerd interview met betrokken kleuterleerkracht

Methodologie (fase 2)

Dit onderzoek draait van bij het begin rond één kleuterleerkracht van de oudste kleuters, die als centrale respondent fungeert. De ontwerpvraag richt zich specifiek op het ondersteunen van de betrokken kleuterleerkracht die onzekerheid ervaart bij het inzetten van drama. De leerkracht is hierbij de primaire gebruiker van het ontwikkelde ontwerp en was dus rechtstreeks betrokken bij de verschillende testfases, evaluatie en optimalisatie van het ontwerp.

Doorheen de tweede fase van het onderzoeksproces werden in onderling overleg concrete afspraken gemaakt over de verschillende contactmomenten. Hierbij werd telkens rekening gehouden met de schoolorganisatie en haar beschikbare tijd, zodat de testfase haalbaar en planmatig kon worden geïntegreerd in de klaspraktijk.

Deelvraag 1

In welke mate ervaart de betrokken kleuterleerkracht de toolkit EHBH als bruikbaar, duidelijk en ondersteunend voor het inzetten van handpoppen?

Voor deze deelvraag werd gekozen voor een kwalitatieve, ontwerpgerichte evaluatiestrategie waarbij een walkthrough werd gecombineerd met een screeningsmoment (Van der Donk & van Lanen, 2020). Deze combinatie werd ingezet, omdat het toelaat om een eerste prototype op een interactieve en realistische manier te evalueren en tegelijkertijd systematisch feedback te verzamelen op basis van vooraf vastgestelde ontwerpeisen.

Concreet werd de toolkit EHBH samen met de betrokken kleuterleerkracht stap voor stap doorlopen via een walkthrough. Dit was een relevante evaluatiestrategie, omdat de betrokken leerkracht stapsgewijs door het ontwerp werd geleid, waardoor eerste ervaringen, onduidelijkheden en verbeterpunten zichtbaar werden.

Tijdens dit moment werd er gepeild naar haar eerste indrukken met behulp van enkele vragen:

- Wat is uw eerste indruk van de toolkit EHBH: Eerste hulp bij gebruik van handpoppen?
- Vindt u de toolkit duidelijk en overzichtelijk opgebouwd?
 - (Indien nee, wat ontbreekt of is onduidelijk?)
- Zijn er onderdelen die volgens u nog verdere verduidelijking nodig hebben?
- Heeft u nog algemene opmerkingen of suggesties bij het ontwerp?

De leerkracht kreeg nadien enkele dagen de tijd om het ontwerp zelfstandig te verkennen en een gepast stemgebruik te zoeken bij de handpoppaspoorten voor de try-out bij de volgende deelvraag.

Vervolgens werd een screeningsmoment georganiseerd waarbij het ontwerp systematisch werd geëvalueerd aan de hand van een zelfontwikkelde checklist (bijlage G), gebaseerd op de vooraf bepaalde ontwerpeisen. Tijdens dit moment werd nagegaan in welke mate de toolkit volgens de betrokken leerkracht voldeed aan deze criteria en werd bijkomende kwalitatieve feedback verzameld (Van der Donk & van Lanen, 2020).

Deelvraag 2

In welke mate ondersteunt het ontwerp de kleuterleerkracht voor de integratie van handpoppen in de klaspraktijk en welke optimalisaties zijn nog nodig?

Voor deze deelvraag werd een gedeeltelijke try-out gedaan in de klascontext van de betrokken kleuterleerkracht, aangevuld met een observatieschema (bijlage H) en een semigestructureerd interview (bijlage I). Deze evaluatiestrategieën maakten het mogelijk om het effectief gebruik van het ontwerp in de praktijk te observeren en de ervaringen en noden van de leerkracht diepgaand te bevragen.

De leerkracht ontving vooraf de inspiratiefiches op een afgesproken datum, zodat ze zich kon voorbereiden op de try-out. Dit moment bestond uit een lesmoment waarin zij de handpop Letterlou voorstelde en vervolgens een klank introduceerde. Tijdens dit moment werd een observatie uitgevoerd aan de hand van een vooraf opgesteld observatieschema (bijlage H). Het doel hiervan was om het gebruik van het ontwerp in de klaspraktijk in kaart te brengen, met aandacht voor de manier waarop de leerkracht het ontwerp integreert en toepast.

Na het observatiemoment werd een semigestructureerd individueel interview afgenomen. Hiervoor werd een interviewleidraad opgesteld met zowel gesloten vragen als open vragen (bijlage I). De vaste structuur zorgde ervoor dat alle relevante thema's aan bod kwamen, terwijl de open vragen en mogelijkheid tot doorvragen ruimte boden voor verdieping en het verzamelen van kwalitatieve data over de ervaringen van de betrokken leerkracht met het volledige ontwerp.

Door deze methoden te combineren, kon het ontwerp vanuit verschillende perspectieven onderzocht worden, met aandacht voor gebruiksvriendelijkheid en inzetbaarheid binnen de praktijkcontext.

Resultaten en conclusies (fase 2)

Deelvraag 1

Walkthrough

De betrokken leerkracht heeft een positieve eerste indruk over het eerste deel van de toolkit EHBH. De QR-codes met filmpjes over stemgebruik worden expliciet als meerwaarde benoemd en wekken nieuwsgierigheid op om deze verder te verkennen. Ook de tips van andere leerkrachten worden als waardevol ervaren. Dit wijst op het belang dat wordt gehecht aan praktijkgerichte en ervaringsgerichte informatie.

Daarnaast geeft de leerkracht aan dat de toolkit een duidelijk overzicht biedt en helpt bij het omgaan met haar drempels die ze ervaart, zoals stemgebruik en de introductie van een handpop (Opleidingsteam OKO, 2022). Hieruit kan geconcludeerd worden dat de toolkit niet alleen informatief is, maar ook een ondersteunende functie vervult in het concretiseren van haar moeilijkheden in de praktijk.

Er kan worden vastgesteld dat de betrokken leerkracht de toolkit EHBH als positief, duidelijk en praktisch ondersteunend ervaart, met een duidelijke meerwaarde voor haar klaspraktijk.

Screening

Op basis van de screening van de geselecteerde ontwerpeisen, die enkele dagen later werd gepland, kan worden geconcludeerd dat de toolkit EHBH in grote mate voldoet aan de vooropgestelde verwachtingen en door de betrokken leerkracht overwegend positief wordt geëvalueerd. De meeste ontwerpeisen die aan dit ontwerp moesten voldoen zijn aanwezig en goedgekeurd, wat wijst op een duidelijke bruikbaarheid en sterke basis voor integratie in de klaspraktijk.

De toolkit biedt concrete ondersteuning voor het gebruik van handpoppen (ontwerpeis 1), het inbedden van een vast moment met de klaspop (ontwerpeis 4) en het behouden van rust en orde (ontwerpeis 5). Daarnaast wordt de gebruiksvriendelijkheid sterk gewaardeerd (ontwerpeis 7), wat de drempel verlaagt om de toolkit effectief in te zetten. Ook de checklist voor het integreren van een nieuwe handpop (ontwerpeis 10) en de ondersteuning rond stemgebruik (ontwerpeis 11) dragen bij aan de praktische toepasbaarheid en de meerwaarde van het ontwerp.

Tegelijkertijd worden enkele aandachtspunten zichtbaar. Zo vraagt de integratie van liedjes en versjes (ontwerpeis 6) om een beperkte aanpassing op vlak van leesbaarheid. Daarnaast wordt bij ontwerpeis 11 aangegeven dat de ondersteuning rond stemgebruik nog kan worden versterkt, door de paspoorten die een waardevolle aanvulling vormen, een vast onderdeel te maken van de toolkit EHBH.

Globaal kan worden gesteld dat de toolkit EHBH een sterke en bruikbare ondersteuning biedt voor de leerkracht, met enkele gerichte optimalisaties die de gebruikservaring en volledigheid verder kunnen versterken.

Conclusie

Uit de bevindingen van de betrokken leerkracht kan geconcludeerd worden dat het eerste deel, de toolkit EHBH, zeer positief wordt ervaren. De toolkit wordt omschreven als duidelijk, overzichtelijk, gebruiksvriendelijk en direct inzetbaar in de klaspraktijk. De ondersteuningskaarten die per kleur zijn verdeeld met tips bij de ervaren drempels worden als bijzonder waardevol beschouwd en bieden concrete ondersteuning bij het werken met handpoppen. Daarnaast benadrukt de leerkracht dat de toolkit aansluit bij de drempels die zij ervaart, zoals het stemgebruik en het bewaren van rust en controle. Door de geboden ondersteuning voelt zij zich sterker ondersteund en verwacht zij met meer vertrouwen handpoppen te integreren in haar klaspraktijk. De ontwerpeisen die vervolgens na enkele dagen werden geëvalueerd, worden grotendeels als positief beoordeeld, wat wijst op een sterke aansluiting bij de noden van de leerkracht. De enkele aandachtspunten die werden aangehaald, worden vooral gezien als kansen om een reeds sterk ontwerp verder te verfijnen en te optimaliseren.

Deelvraag 2

Try-out

De observatie van de introductie met de handpop dokter Letterlou en het letterhuis toont aan dat de leerkracht met behulp van de inspiratiefiches de handpop doelgericht en geloofwaardig inzet. Er kan worden vastgesteld dat de toolkit EHBH een waardevolle ondersteuning bood bij het ontwikkelen en hanteren van een passend stemgebruik. Deze bevinding sluit aan bij de resultaten uit deelvraag 1 en bevestigt wat daar reeds naar voor kwam, namelijk dat de ondersteuningskaarten rond stemgebruik hebben geholpen bij het ontwikkelen ervan. Door deze eerste ervaring geeft dit haar de kans om dit verder uit te proberen en het stemgebruik ook tijdens volgende activiteiten met de handpop consequent vol te houden. Verder werd duidelijk dat ze de inspiratiefiches als hulpmiddel gebruikte om dit als leidraad te gebruiken doorheen haar activiteit.

Een praktisch verbeterpunt dat uit de observatie blijkt, is dat de stethoscoop van de handpop niet stevig genoeg bevestigd was, waardoor deze tijdens het verloop loskwam. De ervaren instabiliteit van de stethoscoop verstoort de gebruikservaring en wijst op een concreet verbeterpunt in de afwerking en bevestiging van de attributen.

Uit deze observatie kan geconcludeerd worden dat de leerkracht aan de slag ging met de aangeboden materialen en hulpmiddelen. In het interview worden verdere ervaringen besproken en meegenomen om het ontwerp te optimaliseren.

Feedbackgesprek

Tot slot werd er nog een afrondende bevraging afgenomen met de betrokken leerkracht om het gehele ontwerp te evalueren na de testfases. Het doel van dit gesprek was om haar feedback mee te nemen in het onderzoek en waar nodig bij te sturen.

Toolkit EHBH: Eerste Hulp Bij gebruik van Handpoppen

De toolkit EHBH wordt ervaren als een waardevol hulpmiddel dat zowel de ontwikkeling van handpoppersonages als het gebruik in de klaspraktijk ondersteunt. De overzichtelijke structuur en visualisatie met kleurcodes dragen bij aan de toegankelijkheid en stimuleren van het gebruik. Er is een kleine aanpassing nodig die de toegankelijkheid kan verbeteren, namelijk het groter weergeven van de liedjes. Daarnaast geeft de betrokken leerkracht aan nog extra tijd nodig te hebben om de toolkit volledig te integreren en er zich mee vertrouwd te maken. Ze geeft zelf aan dat haar enthousiasme en duidelijkheid van het ontwerp ervoor zullen zorgen dat ze er in de toekomst vlot mee aan de slag kan gaan.

Inspiratiefiches Nederlands

Dit deel van het ontwerp toont aan dat de handpop dokter Letterlou en inspiratiefiches worden ervaren als een sterk, duidelijk en didactisch waardevol geheel. De inspiratiefiches worden als laagdrempelig en bruikbaar beschouwd, wat de toegankelijkheid van het materiaal vergroot. Dit sluit aan bij een sterke afstemming tussen de handpop en de leerinhoud, waarbij het karakter van de handpop fungeert als een betekenisvolle schakel in het leerproces en bijdraagt aan betekenisvol leren.

Daarnaast versterkt het visuele ontwerp van de handpop deze didactische meerwaarde, doordat het uiterlijk bijdraagt aan de karaktervorming en de betrokkenheid verhoogt. Samen zorgen deze elementen ervoor dat het materiaal als ondersteunend wordt ervaren door de betrokken leerkracht.

Inspiratiefiches wiskunde

Het ontwerp van de handpop Tikatel en de introductie ervan zorgen voor een positieve eerste indruk. Het materiaal wordt als duidelijk en overzichtelijk ervaren, zonder onduidelijkheden, wat leidt tot een aanvankelijke verwachting van meerwaarde volgens de betrokken leerkracht.

De inspiratiefiches bieden houvast bij het inzetten van Tikatel in de klaspraktijk. Door hun overzichtelijkheid, praktische bruikbaarheid en duidelijke koppeling tussen de minimumdoelen en voorbeelden ondersteunen ze de betrokken leerkracht in het concreet vormgeven in de klaspraktijk.

De handpop wordt ervaren als een inspiratiebron voor concreet gebruik in de klas. Ze stimuleert actief en betekenisvol leren en wordt gewaardeerd omwille van de koppeling met de minimumdoelen. Daarnaast wijst ze op de meerwaarde van samenhang tussen de handpoppen Letterlou en Tikatel en de mogelijkheid tot uitbreiding van het karakter voor flexibiliteit in gebruik.

De huidige beoordeling is gebaseerd op een beperkte kennismaking met het materiaal, waardoor de integratie en langetermijnwaarde niet volledig kunnen worden ingeschat.

Zichtbaarheid

De huisjes bieden een duidelijke, organisatorische ondersteuning in de klas. De zichtbaarheid van de materialen, de praktische grootte en de mogelijkheid om een vaste plaats te voorzien, dragen volgens de betrokken leerkracht bij aan de stimulans voor het effectieve gebruik ervan in de klaspraktijk. De materialen worden bovendien ervaren als duidelijk en toegankelijk voor kleuters. De samenhang tussen de huisjes en de handpoppen zorgt ervoor dat de kleuters houvast krijgen.

De leerkracht bevestigt dat huisjes de mogelijkheid bieden tot het uitbreiden en verrijken ervan in de klaspraktijk. Ze zetten aan tot het ontwikkelen van nieuwe activiteiten en stimuleert een positieve en open houding tegenover vernieuwing en verrijking in het aanbod.

Hieruit kan geconcludeerd worden dat de huisjes zowel de duidelijkheid en houvast voor kleuters versterken als de laagdrempeligheid voor de leerkracht verhogen om ermee aan de slag te gaan. Het motiverende karakter en de organisatorische ondersteuning dragen bij aan een vlottere implementatie in de klaspraktijk.

Aanbevelingen

De aanbevelingen van de betrokken leerkracht tonen aan dat een effectieve inzet van handpoppen niet enkel afhangt van het materiaal zelf, maar in sterke mate van de gebruiker. Daaruit kan geconcludeerd worden dat geleidelijkheid en oefening noodzakelijk blijven om vertrouwdheid op te bouwen en het ontwerp volledig te benutten.

Daarnaast speelt de keuze van de handpop een cruciale rol. Zowel de hanteerbaarheid als de kenmerken bepalen de kwaliteit van de interactie in de klas. Dit maakt dat een bewuste selectie essentieel is voor een vlotte en krachtige inzet.

Tenslotte komt naar voor dat er nood is aan meer voorafgaande kennis over verschillende types handpoppen. Een meer geïnformeerde keuze kan leiden tot een beter afgestemd gebruik en een sterkere meerwaarde in de klaspraktijk.

Implementatie

Het ontwerp biedt duidelijke ondersteuning bij de implementatie van handpoppen in de klaspraktijk. De ondersteuningskaarten uit de toolkit EHBH en de inspiratiefiches worden als overzichtelijk ervaren en bieden zowel inspiratie als bevestiging bij het uitwerken van het gebruik. Dit vergemakkelijkt de inzet ervan in de klaspraktijk en stimuleert de verdere uitwerking en implementatie. Het ontwerp wordt ervaren als flexibel en bruikbaar binnen verschillende leergebieden. De inzet van meerdere handpoppen en de flexibiliteit van de huisjes dragen bij aan een brede toepasbaarheid in de klaspraktijk.

De implementatie van het ontwerp en de handpoppen vraagt volgens de betrokken leerkracht tijd en gewenning, bijvoorbeeld op vlak van rolopname en stemgebruik. Door de korte testfase wordt de ervaring nog als ambivalent omschreven. Enerzijds is er enthousiasme, maar anderzijds ook nog onzekerheid. Dit wijst op de nood aan een verdere integratie en een langere gebruiksperiode om tot een stabiel en meer gefundeerd beeld te komen.

Verbeterpunten van het ontwerp

Het volledige ontwerp bevat enkele praktische en inhoudelijke verbeterpunten die de gebruikservaring beïnvloeden. De beperkte leesbaarheid van de liedjes door een te kleine weergave en de onvoldoende stevige bevestiging van de stethoscoop zorgen voor praktische hinder tijdens het gebruik. Een verbeterpunt dat nog voorafgaand aan de testfase werd toegevoegd was de expressiviteit van de ogen. Dit werd geoptimaliseerd zodat de impact van de handpop werd versterkt. Tot slot blijkt dat er nood is aan een meer doordachte keuze van handpoppen, aangezien

de beperkte voorkennis over de verschillende types leidt tot onvoldoende voorafgaande selectieoverwegingen, wat een kritische heroverweging noodzakelijk maakt.

Conclusie

Uit de evaluatie blijkt dat de kleuterleerkracht het ontwerp als positief en ondersteunend ervaart bij het actief en doelgericht inzetten ervan in de klaspraktijk. De toolkit EHBH, inspiratiefiches en uitgewerkte handpoppen met ondersteunende materialen bieden haar houvast, inspiratie en vertrouwen bij het integreren van handpoppen. De overzichtelijke opbouw, praktische bruikbaarheid en duidelijke koppeling met de minimumdoelen dragen bij aan een positieve gebruikservaring en stimuleren een verdere implementatie in de klaspraktijk.

Tegelijkertijd blijkt dat een duurzame integratie tijd, oefening en vertrouwdheid vraagt, onder meer op vlak van stemgebruik en rolopname. Daarnaast wijst de evaluatie op de nood aan een meer doordachte selectie van handpoppen, aangezien beperkte voorkennis over de verschillende types kan leiden tot onvoldoende voorafgaande selectieoverwegingen.

Omdat het ontwerp een groeiproces is en slechts binnen een beperkte testfase werd uitgeprobeerd, kan de volledige integratie en het gebruik op lange termijn niet volledig worden vastgesteld. Desondanks wijzen het enthousiasme van de leerkracht en de bevindingen erop dat het ontwerp een sterke basis biedt voor een geïntegreerde werking binnen de klaspraktijk, waarbij enkele gerichte optimalisaties de inzetbaarheid verder kunnen versterken.

Discussie

Met dit onderzoek werd nagegaan hoe een kleuterleerkracht van de oudste kleuters ondersteund kan worden om drama op een laagdrempelige en geïntegreerde manier een plaats te geven binnen het klasaanbod. Het doorlopen onderzoeksproces kende daarbij zowel sterktes als zwaktes.

Sterktes en zwaktes in het onderzoeksproces

In de oriëntatiefase van het onderzoek was het afbakenen van een concreet praktijkprobleem een eerste uitdaging, aangezien de praktijkschool geen vooraf bepaald onderwerp aanreikte. Dit maakte de startfase zoekend en minder afgebakend. Tegelijk werkte de nauwe communicatie met de leerkrachten en de uiteindelijk betrokken leerkracht sterk bevorderend, omdat dit hielp om het praktijkprobleem geleidelijk scherper te stellen.

Doorheen de eerste onderzoekscyclus werd gewerkt met verschillende methodieken, waaronder een reflectie, een interview, observaties en bevragingen van kleuterleerkrachten, aangevuld met een afsluitend interview met de betrokken leerkracht om de ontwerpeisen te verfijnen. Door inzichten uit deze methodieken vervolgens te combineren met verdiepende literatuurstudies werd dit proces ondersteund, met als resultaat een brede en genuanceerde dataverzameling. De verschillende methoden versterkten elkaar en leidden tot concreet afgebakende ontwerpeisen, waardoor de verdere ontwikkeling van het ontwerp gericht kon verlopen.

Een bijkomende sterkte was het gebruik van het handboek ‘Praktijkonderzoek in de school’ (Van der Donk & van Lanen, 2020) als leidraad in onderzoeksfase 1 en 2. Dit bood structuur en houvast bij het proces en het uiteindelijke onderzoeksverslag. Ook de opleidingscursus ‘Procesgericht werken: Muzisch beleven & muzische vaardigheden’ (Opleidingsteam OKO, 2022) bood een bruikbaar theoretisch en ondersteunend kader voor de ontwikkeling van het ontwerp.

Verder waren er ook enkele beperkende factoren. De integratie van handpoppen binnen Nederlands en wiskunde vereiste aanvullend bronnenonderzoek, waardoor dit extra tijd en inspanning vroeg binnen het onderzoeksproces. Bovendien bleek de koppeling met de nieuwe minimumdoelen een uitdaging, aangezien deze nog in ontwikkeling en implementatie zijn, waardoor de concrete vertaling naar de praktijk beperkt onderbouwd kon worden.

Daarnaast had het groeiproces van het ontwerp, in combinatie met de beperkte testfase, een invloed op de mate waarin het ontwerp op lange termijn kon worden geëvalueerd. Ondanks de positieve reactie van de betrokken leerkracht wordt dit als een zwakte beschouwd, aangezien een langere testfase had toegelaten om het ontwerp uitgebreider en intensiever te verkennen en evalueren.

Tot slot kan een vlotte en constructieve samenwerking met de praktijkcontext als een belangrijke sterkte worden beschouwd. Deze samenwerking bood ruime mogelijkheden om kleuterleerkrachten te bevragen, in dialoog te gaan met de onderzoeksmentor en het onderzoek af te stemmen met de betrokken leerkracht. Haar inzicht en bereidheid om mee te werken vormden daarbij een duidelijke meerwaarde voor het verloop van dit onderzoeksproces.

Relevantie van dit onderzoek

Dit ontwerp kan een meerwaarde betekenen voor andere kleuterleerkrachten. Ondanks de verandering naar nieuwe minimumdoelen met een sterke focus op Nederlands en wiskunde, toont dit onderzoek aan dat het integratieprincipe net toelaat om het muzische domein, en meer specifiek drama, blijvend een plaats te geven binnen een geïntegreerd klasaanbod.

Hoewel dit ontwerp concreet is afgestemd op de noden en behoeften van de betrokken leerkracht in dit onderzoek, kunnen mogelijke drempels herkenbaar zijn voor andere leerkrachten en met de toolkit EHBH ondersteuning bieden bij het concreet en bewust inzetten van handpoppen in de klaspraktijk.

Daarnaast kan dit ontwerp ook inspirerend zijn voor studenten in de opleiding tot kleuterleerkracht, omdat het een laagdrempelige opstap biedt om met drama en handpoppen aan de slag te gaan, zeker wanneer zij gelijkaardige onzekerheden of drempels ervaren.

Tot slot draagt dit onderzoek bij aan bestaande literatuur door het integreren van theoretische inzichten rond drama met concrete uitgewerkte ondersteuningskaarten en inspiratiefiches, waardoor de praktische toepasbaarheid van handpoppen binnen de kleuterklas verder wordt onderbouwd en verduidelijkt.

Suggesties voor vervolgonderzoek

De huidige bevindingen bieden aanknopingspunten voor verdere optimalisatie, maar werden binnen deze versie van het ontwerp niet geïmplementeerd.

Een eerste mogelijke onderzoekspiste is het verdiepen van de kennis rond verschillende types handpoppen en hun mogelijkheden, met als doel de betrokken leerkracht beter te ondersteunen bij het maken van een doordachte keuze bij de integratie van een nieuwe handpop in de klaspraktijk.

Daarnaast kan een tweede piste zich richten op de kleuters zelf, waarbij de betrokkenheid tijdens het werken met handpoppen wordt onderzocht, om meer inzicht te krijgen in de invloed van handpoppen in de kleuterklas.

Bronnenlijst

Onderzoeksverslag

Internetbronnen

- Claes, F. (2017, 9 februari). *Als de poppen gaan dansen*. Kleutergewijs. Geraadpleegd op 28 maart 2026, van <https://kleutergewijs.wordpress.com/2017/02/09/als-de-poppen-gaan-dansen/>
- Crul, K., & Oetang. (2018). *Groeilijst in muzische werkvormen en bouwstenen bij kleuters*. In De kleine zeppelin. Geraadpleegd op 30 november 2025, van [Http://methodes.pelckmans.be/pelckmans_pro/de_kleine_zeppelin/documenten/groeilijnen-in-muzische-vorming.pdf](http://methodes.pelckmans.be/pelckmans_pro/de_kleine_zeppelin/documenten/groeilijnen-in-muzische-vorming.pdf)
- Dingemanse, K. (2021, 26 oktober). *Stappenplan om kwantitatieve en kwalitatieve interviews te coderen*. Scribbr. <https://www.scribbr.nl/onderzoeksmethoden/coderen-interview/>
- Noterdaeame, R. (2021). *Uno, deux, three, zoveel talen for you and me: Talensensibilisering binnen muzisch werken in de kleuterklas*. Bachelorproeven OKO, Arteveldehogeschool. <https://digitaalarchief.arteveldehogeschool.be/digitaalarchief/bundel/fa9949bb-24d1-4bc5-967c-a7761e63c461>
- Onderwijsdoelen. (z.d.-a) *Uitgangspunten*. Geraadpleegd op 20 februari 2026, van <https://onderwijsdoelen.be/uitgangspunten/6628>
- Onderwijsdoelen. (z.d.-b). *Nieuwe minimumdoelen*. Geraadpleegd op 3 april 2026, van https://www.onderwijsdoelen.be/resultaten?onderwijsstructuur=KO&version=V2_0&filters=onderwijsniveau%255B0%255D%255Bid%255D%3Df7dcddc9e9c97a653c7dba05896ef57a333480b%26onderwijsniveau%255B0%255D%255Btitel%255D%3DBasisonderwijs%26onderwijsniveau%255B0%255D%255Bwaarde%255D%3DBasisonderwijs%26bo_onderwijs_subniveau%255B0%255D%255Bid%255D%3D34a77761b6bb8b9e691aec7c5ff36410d430cc6e%26bo_onderwijs_subniveau%255B0%255D%255Btitel%255D%3DBasisonderwijs%2520%253E%2520Kleuteronderwijs%26bo_onderwijs_subniveau%255B0%255D%255Bwaarde%255D%3DKleuteronderwijs%26versie%255B0%255D%255Bwaarde%255D%3D2.0
- Roozendaal, W. (z.d.). *Dramatische vorming*. Muze Muzette. Geraadpleegd op 26 februari 2026, van <https://muzemuzette.com/automatisch/dramatische%20vorming>
- SLO. (2019, 30 oktober). *Drama*. SLO. Geraadpleegd op 30 november 2025, van <https://www.slo.nl/thema/vakspecifieke-thema/kunst-cultuur/leerplankader-kunstzinnige-orientatie/leerlijnen/drama/>
- OpenAI (2026). *Chatgpt*. [Generatieve AI]. <https://chatgpt.com/>
- Uitgeverij Zwijsen. (2025). *Nieuwe minimumdoelen kleuter- en lager onderwijs*. Uitgeverij Zwijsen. Geraadpleegd op 28 maart 2026, van <https://www.uitgeverijzwijsen.be/nieuwe-minimumdoelen-kleuter-en-lager-onderwijs>
- Vrije Basisschool De Weg-Wijzer. (z.d.). *De Weg-Wijzer*. <https://www.deweg-wijzer.be/>

Boeken

- Crul, K., Nevejans J., & Spaepen P. (2003). *Klein Applaus: drama-activiteiten met 3- tot 9-jarigen*. Abimo: Waasmunster
- Crul, K., & Oetang. (2025). *De kleine Zeppelin: Kunstzinnig werken met kleuters*. Pelckmans
- de Nooij, H. (2014). *Kijk op spel: drama voor de pabo*. (3de editie). Noordhoff Uitgevers Groningen/Houten
- Opleidingsteam OKO. (2022). *Procesgericht werken: Muzisch beleven & muzische vaardigheden* (Editie 2). Arteveldehogeschool
- Pijper, G. (2002). *Drama voor de beroepspraktijk* (2de editie). Wolters-Noordhoff
- Stuyvaert, H. (2010). *De magische kracht van poppen*. Uitgeverij Abimo
- Vane, S. (2012). *Werken met drama* (6de editie). Boom Lemma
- Van der Donk, C., & van Lanen B. (2020) *Praktijkonderzoek in de school* (Editie 4) Uitgeverij Coutinho

Ontwerp

Internetbronnen

- [Afbeelding van versje over getallen]. (z.d.) Pinterest. Geraadpleegd op 25 mei 2026 van <https://br.pinterest.com/pin/348114246199458689/>
- Boekenhouder. (z.d.). *Wiskundige initiatie...vanuit een prentenboek*. Boekenhouder. Geraadpleegd op 27 mei 2026 van <https://boekenhouder.be/laat-je-inspireren/vertellen-en-voorlezen-de-kleuterklas/wiskundige-initiatie-vanuit-een>
- Cornelis, A. (2018, 5 december). *De 1-1 relaties: tips en tricks*. Kleutergewijs. Geraadpleegd op 27 mei 2026 van <https://kleutergewijs.wordpress.com/2018/12/05/de-1-1-relatie-tips-en-tricks/>
- Cornelis, A. (2021, 3 februari). *Subiteren: hoeveel er zijn zonder te tellen*. Kleutergewijs. Geraadpleegd op 27 mei 2026 van <https://kleutergewijs.wordpress.com/2021/02/03/subiteren-zien-hoeveel-er-zijn-zonder-te-tellen/>
- Delsard, M. (z.d.). *Cijfers en getalbeelden*. Leerbubbels. Geraadpleegd op 27 mei 2026 van <https://leerbubbels.be/cijfers-en-getalbeelden/>
- Juf Anke. (2025, 30 december). *Rekenen: Lesideeën voor kleuters*. Juf Anke. Geraadpleegd op 27 mei 2026 van <https://jufanke.nl/rekenen-kleuters/>
- Klas van juf Linda (2012). Letterliedjes op de wijs van: “Zeg ken jij de mosselman.” Geraadpleegd op 25 mei 2026 van <https://klasvanjufnlinda.nl/wp-content/uploads/2012/11/liedjes.pdf>
- Meurs, H. (2021, 29 september). *Hoe geef ik mijn pop een stem – Deel 1: Begin bij jezelf*. Using a puppet for language & SEL. Geraadpleegd op 20 mei 2026 van <https://www.youtube.com/watch?v=liqm5btaoYs>
- Meurs, H. (2021, 6 oktober). *Hoe geef ik mijn pop een stem – Deel 2: Rollen en karakters*. Using a puppet for language & SEL. Geraadpleegd op 20 mei 2026 van <https://www.youtube.com/watch?v=WTPqxR-oB5A>

- Meurs, H. (2021, 21 oktober). *Hoe geef ik mijn pop een stem – Deel 3: Emoties en stemgebruik*. Using a puppet for language & SEL. Geraadpleegd op 20 mei 2026 van https://www.youtube.com/watch?v=PoP_INYgKuw
- Odisee. (z.d.). *Hoe wordt een klank precies uitgesproken?* Kaatje Klank. Geraadpleegd op 20 mei 2026 van <https://kaatjeklank.odisee.be/aan-de-slag-de-klas/derde-kleuterklas/didactisch-materiaal/hoe-wordt-een-klank-precies-uitgesproken>
- OKO Smart in de Praktijk. (2025-2026). *Inspiratiefiche klank aanbrengen*. [Ongepubliceerd lesdocument]. Geraadpleegd op 20 mei 2026 van <https://okosmartindepraktijk25-26.weebly.com/inspiratiefiches.html>
- Onderwijsdoelen. (z.d.-b). *Nieuwe minimumdoelen*. Geraadpleegd op 20 mei 2026, van https://www.onderwijsdoelen.be/resultaten?onderwijsstructuur=KO&version=V2_0&filters=onderwijsniveau%255B0%255D%255Bid%255D%3Df7dc9c97a653c7dba05896ef57a333480b%26onderwijsniveau%255B0%255D%255Btitel%255D%3DBasisonderwijs%26onderwijsniveau%255B0%255D%255Bwaarde%255D%3DBasisonderwijs%26bo_onderwijs_subniveau%255B0%255D%255Bid%255D%3D34a77761b6bb8b9e691aec7c5ff36410d430cc6e%26bo_onderwijs_subniveau%255B0%255D%255Btitel%255D%3DBasisonderwijs%2520%253E%2520Kleuteronderwijs%26bo_onderwijs_subniveau%255B0%255D%255Bwaarde%255D%3DKleuteronderwijs%26versie%255B0%255D%255Bwaarde%255D%3D2.0
- OpenAI (2026). *Chatgpt*. [Generatieve AI]. <https://chatgpt.com/>
- Vlaardingebroek, M. (2019, 24 augustus). *Werken met een handpop 3 – Hoe geef je een karakter aan een handpop*. Creatief Kinderwerk. Geraadpleegd op 20 mei 2026 van <https://www.youtube.com/watch?v=a0Din-uzrn0>
- Wijns, N., Torbeyns, J., Rabout, H., & Verschaffel, L. (z.d.). *Alle kleuters tellen mee*. Die Keure. Geraadpleegd op 27 mei 2026 van https://issuu.com/diekeure/docs/alle_kleuters_tellen_mee_inzage?fr=sMDFjMzY0OTkzMjE

Boeken

- Opleidingsteam OKO. (2022). *Procesgericht werken: Muzisch beleven & muzische vaardigheden* (Editie 2). Arteveldehogeschool
- Opleidingsteam OKO. (2023-2024). *Kleuterliedbundel* (Editie 2). Arteveldehogeschool.

Aan te bevelen literatuur

Internetbronnen

- Bosch, K., & Dieleman, C. (2018). *Leereffecten van drama: de ondergeschikte rol van theatereducatie*. https://www.lkca.nl/wp-content/uploads/2020/01/ce49_leereffecten-van-drama-karlot-bosch-cock-dieleman-1.pdf
- De Ruyscher, K. (2017). *Muzische vorming in de katholieke basisschool*. <https://pro.katholiekonderwijs.vlaanderen/muzische-vorming/de-kracht-van-muzische-vorming>

- DramaOnline. (z.d.). *DramaOnline: de dramamethode voor het basisonderwijs*. <https://dramaonline.nl/>
- Cultuurkuur. (z.d.). *Inspiratie voor meer cultuur in de klas*. <https://www.cultuurkuur.be/inspiratie>
- HJK. (2024, 3 december). *De rol van doen-alsof-spel - HJK*. <https://www.hjk-online.nl/sociaal-emotioneel/de-rol-van-doen-alsof-spel/>

Boeken

- Heijdanus-de Boer, E., & van der Jagt, T. (2008). *Drama in de hoofdrol: praktijkboek voor het primair onderwijs*. Uitgeverij Coutinho: Bussum

Andere

De onderstaande bronnen werden niet in het onderzoeksverslag geciteerd, maar werden gebruikt voor een bijkomende bronnenanalyse opgenomen in bijlage (bijlage E).

- Amant, K. (z.d.). *Anna handpop*. Geraadpleegd op 2 april 2026, van <https://amant.be/products/anna-pop>
- Die Keure Educatief. (z.d.-a). *Mol en beer*. Geraadpleegd op 2 april 2026, van <https://www.diekeure.be/educatief/mol-en-beer/#uitklapvenster>
- Die Keure Educatief. (z.d.-b). *WOUW 1: Werkboek thema 1: Deze klas is top!* Geraadpleegd op 2 april 2026, van <https://www.diekeure.be/educatief/product/wouw-1-werkboek-thema-1-deze-klas-is-top/>
- School Zonder Pesten. (z.d.). *Gids Victor als praatmaatje PDF*. Geraadpleegd op 2 april 2026, van <https://www.schoolzonderpesten.be/media/367-gids-victor-als-praatmaatje.pdf>
- Uitgeverij Zwijsen. (z.d.-a). *Dag Jules!* Geraadpleegd op 2 april 2026, van <https://www.uitgeverijzwijsen.be/dagjules>
- Uitgeverij Zwijsen. (z.d.-b). *Zoem de bij*. Geraadpleegd op 2 april 2026, van <https://www.zwijsen.nl/in/zoem-de-bij/>
- Uitgeverij Zwijsen. (z.d.-c). *Speels en doelgericht rekenen – 2de en 3de kleuterklas*. Geraadpleegd op 2 april 2026, van <https://www.uitgeverijzwijsen.be/speels-en-doelgericht-rekenen-2de-en-3de-kleuterklas>
- Klassewerk. (z.d.-b). *Villa Letterpret: Spelend leren lezen en letters ontdekken in de onderbouw*. Geraadpleegd op 2 april 2026, van <https://www.klassewerk.com/taal/>
- Klassewerk. (z.d.-a). *Fred van de rekenflat: betekenisgericht rekenen*. Geraadpleegd op 2 april 2026, van <https://www.klassewerk.com/rekenen/>

Bijlagen

Deelvragen onderzoeksfase 1

Bijlage A: Deelvraag 1 - Reflectiemethode

Doel: Achterhalen op welke aspecten van drama de betrokken kleuterleerkracht de meeste moeilijkheden of onzekerheden ervaart.

1. Wat is volgens u drama?

2. In welke mate ervaart u moeilijkheden bij deze werkvorm? (1 = ik ervaar veel moeilijkheden of vermijd deze werkvorm; 5 = ik zet dit spontaan en vlot in)						
Werkvorm	Ik gebruik dit nooit	1	2	3	4	5
Poppenspel						
Klaspop (Het hele jaar door een vaste plaats in de klas)						
Vriendpop (Verschijnt enkel op specifieke momenten, bijvoorbeeld ter ondersteuning van talige of wiskundige activiteiten)						
Themapop (Komt enkel voor binnen een bepaald thema)						
Tafelpoppenspel (Poppenkast)						
Teacher-in-role (Inleven in een rol)						

Drama bij verhalen/prentenboeken						
Spontaan vertellen <i>(Met een naverteld of zelfbedacht verhaal)</i>						
Vertellen met handpop als medeluisteraar						
Vertellen met een handpop als personage in het verhaal						
Schimmenspel <i>(Spelen met schaduwen)</i>						
Vertelpantomime <i>(Uitbeelden wat een ander vertelt)</i>						

Zijn er in bovenstaande opsomming werkvormen die u niet of niet goed kent?

3. Drama in de klaspraktijk			
Drama tijdens een AANZET van een activiteit	Gebruikt u deze werkvorm tijdens een aanzet?		In welke mate ervaart u moeilijkheden bij deze werkvorm? <i>(1 = ik ervaar veel moeilijkheden of vermijd deze werkvorm; 5 = ik zet dit spontaan en vlot in)</i>
Poppenspel	JA	NEE	
Teacher-in-role	JA	NEE	
Speelversje	JA	NEE	
Andere <i>(Zo ja, welke?)</i>	JA	NEE	
Beschouwende KERN van een activiteit	Gebruikt u deze werkvorm tijdens een activiteit?		In welke mate ervaart u moeilijkheden bij deze werkvorm?

			(1 = ik ervaar veel moeilijkheden of vermijd deze werkvorm; 5 = ik zet dit spontaan en vlot in)
Poppenspel	JA	NEE	
Teacher-in-role	JA	NEE	
Andere (Zo ja, welke?)	JA	NEE	
Dramaspel met kleuters	Gebruikt u deze vorm van dramaspel met kleuters?		In welke mate ervaart u moeilijkheden bij deze werkvorm? (1 = ik ervaar veel moeilijkheden of vermijd deze werkvorm; 5 = ik zet dit spontaan en vlot in)
Improvisatiespelen (Spelverloop wordt niet van tevoren vastgelegd)	JA	NEE	
Tableau vivants (Standbeeldentheater)	JA	NEE	
Tafelpoppenspel	JA	NEE	
Pantomime (Uitbeelden zonder gesproken taal)	JA	NEE	
Vertelpantomime (Uitbeelden wat een ander vertelt)	JA	NEE	
Andere (Zo ja, welke?)	JA	NEE	
Routines	Komt hier drama in voor?		Welke werkvorm(en)?
Onthaal	JA	NEE	
Fruit/ koekmoment	JA	NEE	
Opruimen	JA	NEE	
Slotmoment	JA	NEE	
Verjaardag	JA	NEE	
	Maakt u gebruik van drama?		Welke werkvorm(en)?
Tussendoortjes	JA	NEE	

Wilt u bij bovenstaande nog iets toevoegen met betrekking tot uw ervaringen?

--

--

Waar ervaart u moeilijkheden mee om drama te integreren in de klaspraktijk

☐ Drama inzetten als doel op zich: ontwikkelen van vaardigheden bij kleuters☐ Drama inzetten als middel voor het algemeen welbevinden en betrokkenheid van de kleuters☐ Drama inzetten als middel om andere ontwikkelvelden/ ontwikkelingsdoelen te stimuleren☐ Andere, namelijk:

Bij welk aspect van drama voelt u zich het meest onzeker?
--

--

Wat is volgens u een mogelijke oorzaak van deze onzekerheid?

--

Wat ziet u als uw sterkte binnen drama?
--

--

Bijlage B: Deelvraag 1 - Interviewleidraad

Bevragen: Individueel interview

Semigestructureerde interviewleidraad

Inleiding

- Wat betekent drama voor jou in het kleuteronderwijs? Je gaf voor jezelf al een antwoord op deze vraag. Wil je daar nog iets aan toevoegen?
- Vind je drama een waardevol onderdeel van het kleuteronderwijs?

Huidige klaspraktijk

- Hoe gebruik je drama momenteel in je klaspraktijk?

Je gaf aan dat je vooral met de **klaspop** werkt.

- Hoe zet je die klaspop precies in tijdens activiteiten?
- Op welke momenten gebruik je de klaspop?
- Wat maakt dat deze werkvorm voor jou goed werkt?

Je gaf ook aan dat **poppenkast soms klasoverschrijdend gebeurt**.

- Hoe ervaar je dat?

Ervaringen met verschillende dramavormen

Je gaf aan dat je je het meest onzeker voelt bij:

- Teacher-in-role
- Improvisatiespel
- Tableau vivants
- Wat maakt **teacher-in-role** voor jou moeilijk?
- Hoe ervaar je **improvisatie met kleuters**?
- Wat maakt **tableau vivants** moeilijk om in te zetten?

Omgaan met spontane situaties

Je gaf aan dat **spontaan creatief reageren moeilijk kan zijn**.

- Kan je daar een voorbeeld van geven uit de klas?
- Wat doe je wanneer kinderen onverwacht reageren tijdens een dramamoment?
- Hoe voel je je op zo'n moment?

Praktische drempels

Je gaf aan dat **drama veel tijd vraagt en dat andere ontwikkelingsdomeinen soms prioriteit krijgen.**

- Hoe ervaar je de tijd die drama vraagt binnen het klasprogramma?
- Heb je het gevoel dat drama moeilijk te combineren is met andere ontwikkelingsdomeinen?
- Heeft dat invloed op hoe vaak je drama inzet?

Ervaringen met oudere kleuters

Je gaf aan dat **oudere kleuters soms minder verwonderd zijn door drama.**

- Hoe merk je dat bij jouw kleuters?
- Hoe reageren zij meestal op dramamomenten?
- Heeft dat invloed op hoe vaak of op welke manier je drama gebruikt?

Sterktes en positieve ervaringen

Je gaf aan dat werken met de klastop een sterkte is.

- Wat maakt dat deze werkvorm voor jou goed lukt?
- Hoe ervaar je het gebruik van andere poppen naast de klastop in uw klaspraktijk, zoals een themapop?
- Hoe reageren de kleuters op deze vorm van drama?

Visie op de toekomst

- Hoe zou jij drama idealiter in jouw klas willen inzetten?
- Wat zou er volgens jou nodig zijn om drama een meer vanzelfsprekend onderdeel te maken van de klaspraktijk?

Open slotvraag

- Wil je nog iets aanvullen over jouw ervaringen met drama in de klas?

Bijlage C: Deelvraag 2 - Observatieschema

Minder gestructureerde observatie

Geobserveerde leerkracht: betrokken leerkracht van de oudste kleuters bij het onderzoek.

Observator: Amber De Decker

Moment van observatie: Dinsdag 31 maart 2026, van 8u30 tot 11u30 en van 13u00 tot 15u30:

Open observatiepunten:

- Wanneer wordt de handpop ingezet?
- Welke handpoppen zijn zichtbaar in de klas?
- Hoe reageren de kinderen op de pop?
- Hoe speelt de leerkracht in op onverwachte situaties met de pop?

Naast het observeren van het gebruik van handpoppen, wordt ook nagegaan hoe de leerkracht momenteel talige en wiskundige activiteiten organiseert en begeleidt. Hierbij wordt gelet op de aanpak en de mate van betrokkenheid. Op die manier kan worden onderzocht in welke mate handpoppen kunnen bijdragen aan of het geïntegreerd worden binnen deze activiteiten.

- Hoe verloopt een talige activiteit?
- Hoe verloopt een wiskundige activiteit?

Bijlage D: Deelvraag 3 - Digitale bevraging Google Forms (leeg)

Om onderscheid te maken tussen de verschillende scholen werd dezelfde vragenlijst gebruikt, maar met een verschillende kleurenachtergrond per school. Zo kon de verzamelde data eenvoudig worden geordend en geanalyseerd.

Huidige praktijkschool	Andere school
Handpoppen in de klaspraktijk Beste leerkracht, Mijn naam is Amber De Decker en ik ben student kleuteronderwijs aan de Arteveldehogeschool. In het kader van mijn bachelorproef onderzoek ik hoe handpoppen op een meer geïntegreerde manier kunnen ingezet worden binnen het klasaanbod. Via deze vragenlijst wil ik graag jouw ervaringen verzamelen. Ik ben vooral benieuwd naar hoe jij drama, en in het bijzonder handpoppen gebruikt in de klaspraktijk, welke aanpakken jij hanteert en wat jij als waardevol en effectief ervaart. De resultaten van deze bevraging helpen mij om praktijkgerichte inzichten te verzamelen die bruikbaar zijn voor het onderwijs. Alvast hartelijk bedankt voor je tijd en medewerking! Ik kijk ernaar uit om jouw ervaringen te mogen ontdekken. Met vriendelijke groeten Amber * Verplichte vraag	Handpoppen in de klaspraktijk Beste leerkracht, Mijn naam is Amber De Decker en ik ben student kleuteronderwijs aan de Arteveldehogeschool. In het kader van mijn bachelorproef onderzoek ik hoe handpoppen op een meer geïntegreerde manier kunnen ingezet worden binnen het klasaanbod. Via deze vragenlijst wil ik graag jouw ervaringen verzamelen. Ik ben vooral benieuwd naar hoe jij drama, en in het bijzonder handpoppen gebruikt in de klaspraktijk, welke aanpakken jij hanteert en wat jij als waardevol en effectief ervaart. De resultaten van deze bevraging helpen mij om praktijkgerichte inzichten te verzamelen die bruikbaar zijn voor het onderwijs. Alvast hartelijk bedankt voor je tijd en medewerking! Ik kijk ernaar uit om jouw ervaringen te mogen ontdekken. Met vriendelijke groeten Amber * Verplichte vraag
1. Aan welke leeftijdsgroep geef je les? * ☐ Jongste kleuters ☐ Oudste kleuters ☐ Eerste leerjaar	1. Aan welke leeftijdsgroep geef je les? * ☐ Jongste kleuters ☐ Oudste kleuters ☐ Eerste leerjaar
2. Maak je gebruik van handpoppen in jouw klaspraktijk? * ☐ Ja ☐ Nee	2. Maak je gebruik van handpoppen in jouw klaspraktijk? * ☐ Ja ☐ Nee
3. Welke positieve effecten merk je bij het gebruik van handpoppen bij jouw leeftijdsgroep? Jouw antwoord	3. Welke positieve effecten merk je bij het gebruik van handpoppen bij jouw leeftijdsgroep? Jouw antwoord

4. Hoe vaak gebruik je handpoppen in de klas? * ☐ Dagelijks ☐ Meer dan 2 keer per week ☐ Minder dan 2 keer per week ☐ Nooit ☐ Anders: _____ 5. Welke voordelen merk je op bij het gebruik van een handpop? (meerdere antwoorden mogelijk) * ☐ Makkelijker om het welbevinden te verhogen ☐ Makkelijker om de betrokkenheid te verhogen ☐ Makkelijker kunnen overbrengen van leerinhouden (taal, wiskunde, frans...) ☐ Makkelijker kunnen overbrengen van bepaalde situaties (conflicten, gevoelens...) ☐ Geen voordelen ☐ Anders: _____	4. Hoe vaak gebruik je handpoppen in de klas? * ☐ Dagelijks ☐ Meer dan 2 keer per week ☐ Minder dan 2 keer per week ☐ Nooit ☐ Anders: _____ 5. Welke voordelen merk je op bij het gebruik van een handpop? (meerdere antwoorden mogelijk) * ☐ Makkelijker om het welbevinden te verhogen ☐ Makkelijker om de betrokkenheid te verhogen ☐ Makkelijker kunnen overbrengen van leerinhouden (taal, wiskunde, frans...) ☐ Makkelijker kunnen overbrengen van bepaalde situaties (conflicten, gevoelens...) ☐ Geen voordelen ☐ Anders: _____
6. Gebruik je meerdere handpoppen in de klas? * ☐ Ja ☐ Nee 7. Wat zie jij als de voordelen van werken met meerdere handpoppen? Jouw antwoord _____ 8. Wanneer zet je een handpop in? (meerdere antwoorden mogelijk) * ☐ Routines ☐ Wiskundige activiteiten ☐ Talige activiteiten ☐ Socio-emotionele activiteiten ☐ Kringgesprekken ☐ Ik zet geen handpoppen in ☐ Anders: _____	6. Gebruik je meerdere handpoppen in de klas? * ☐ Ja ☐ Nee 7. Wat zie jij als de voordelen van werken met meerdere handpoppen? Jouw antwoord _____ 8. Wanneer zet je een handpop in? (meerdere antwoorden mogelijk) * ☐ Routines ☐ Wiskundige activiteiten ☐ Talige activiteiten ☐ Socio-emotionele activiteiten ☐ Kringgesprekken ☐ Ik zet geen handpoppen in ☐ Anders: _____
9. Zet jij een handpop in tijdens het onthaalmoment? * ☐ Ja ☐ Nee Toelichting: Hoe verloopt het gebruik van een handpop tijdens jouw onthaalmoment? Jouw antwoord _____ 11. Welke soort handpoppen gebruik je? (meerdere antwoorden mogelijk) * ☐ Klaspop (het hele jaar door een vaste plaats in de klas) ☐ Vriendpop (verschijnt enkel op specifieke momenten, bijvoorbeeld ter ondersteuning van talige of wiskundige activiteiten, gevoelens...) ☐ Themapop (komt voor binnen een bepaald thema) ☐ Ik gebruik geen handpoppen ☐ Anders: _____	9. Zet jij een handpop in tijdens het onthaalmoment? * ☐ Ja ☐ Nee Toelichting: Hoe verloopt het gebruik van een handpop tijdens jouw onthaalmoment? Jouw antwoord _____ 11. Welke soort handpoppen gebruik je? (meerdere antwoorden mogelijk) * ☐ Klaspop (het hele jaar door een vaste plaats in de klas) ☐ Vriendpop (verschijnt enkel op specifieke momenten, bijvoorbeeld ter ondersteuning van talige of wiskundige activiteiten, gevoelens...) ☐ Themapop (komt voor binnen een bepaald thema) ☐ Ik gebruik geen handpoppen ☐ Anders: _____

12. Als je een klaspop gebruikt, wat is dan zijn/haar rol? Jouw antwoord _____ 13. Wanneer zet je de klaspop in? Jouw antwoord _____ 14. Waaruit bestaat het karakter van jouw klaspop? * ☐ Naam ☐ Leeftijd ☐ Persoonlijkheid (bijv. verlegen, grappig, nieuwsgierig...) ☐ Stem of manier van spreken ☐ Opvallende kenmerken en eigenaardigheden ☐ Uiterlijke kenmerken die een rol spelen in het karakter ☐ Ik heb geen klaspop ☐ Anders: _____	12. Als je een klaspop gebruikt, wat is dan zijn/haar rol? Jouw antwoord _____ 13. Wanneer zet je de klaspop in? Jouw antwoord _____ 14. Waaruit bestaat het karakter van jouw klaspop? * ☐ Naam ☐ Leeftijd ☐ Persoonlijkheid (bijv. verlegen, grappig, nieuwsgierig...) ☐ Stem of manier van spreken ☐ Opvallende kenmerken en eigenaardigheden ☐ Uiterlijke kenmerken die een rol spelen in het karakter ☐ Ik heb geen klaspop ☐ Anders: _____
15. Kun je aangeven welke themapoppen je hebt en waarvoor je ze inzet? Jouw antwoord _____ 16. Kun je aangeven welke vriendpoppen je hebt en waarvoor je ze inzet? Jouw antwoord _____ 17. Gebruik je een handpop voor talige activiteiten? * ☐ Ja, ik gebruik mijn klaspop ☐ Ja, ik gebruik een vriendpop ☐ Ja, ik gebruik een themapop ☐ Nee, ik gebruik hierbij geen handpop Toelichting: Hoe zet je de handpop concreet in tijdens talige activiteiten? Jouw antwoord _____	15. Kun je aangeven welke themapoppen je hebt en waarvoor je ze inzet? Jouw antwoord _____ 16. Kun je aangeven welke vriendpoppen je hebt en waarvoor je ze inzet? Jouw antwoord _____ 17. Gebruik je een handpop voor talige activiteiten? * ☐ Ja, ik gebruik mijn klaspop ☐ Ja, ik gebruik een vriendpop ☐ Ja, ik gebruik een themapop ☐ Nee, ik gebruik hierbij geen handpop Toelichting: Hoe zet je de handpop concreet in tijdens talige activiteiten? Jouw antwoord _____
18. Gebruik je een handpop voor wiskundige activiteiten? * ☐ Ja, ik gebruik mijn klaspop ☐ Ja, ik gebruik een vriendpop ☐ Ja, ik gebruik een themapop ☐ Nee, ik gebruik hierbij geen handpop Toelichting: Hoe zet je de handpop concreet in tijdens wiskundige activiteiten? Jouw antwoord _____ 19. Pas je je stemgebruik aan wanneer je een handpop gebruikt? * ☐ Altijd ☐ Soms, maar ik pas het niet consequent toe ☐ Nooit	18. Gebruik je een handpop voor wiskundige activiteiten? * ☐ Ja, ik gebruik mijn klaspop ☐ Ja, ik gebruik een vriendpop ☐ Ja, ik gebruik een themapop ☐ Nee, ik gebruik hierbij geen handpop Toelichting: Hoe zet je de handpop concreet in tijdens wiskundige activiteiten? Jouw antwoord _____ 19. Pas je je stemgebruik aan wanneer je een handpop gebruikt? * ☐ Altijd ☐ Soms, maar ik pas het niet consequent toe ☐ Nooit

20. Wat helpt jou om een gepaste stem te zoeken bij een personage? * ☐ Toonhoogte aanpassen (hoge of lage stem) ☐ Volume aanpassen (stiller of luider praten) ☐ Tempo aanpassen (sneller of trager praten) ☐ Zinsbouw aanpassen ☐ Mondstand aanpassen (andere klankkleur of uitspraak) ☐ Voice noise: geluiden die het denken ondersteunen (euhm, aha, hmm) ☐ Voice noise: geluiden die bewegingen ondersteunen (toepitoe, tsjip, tjop) ☐ Ik pas mijn stemgebruik niet aan ☐ Anders: _____ 21. Voel je je zeker bij het gebruik van handpoppen? * ☐ Ja, zeker ☐ Eerder zeker ☐ Eerder onzeker ☐ Zeer onzeker	20. Wat helpt jou om een gepaste stem te zoeken bij een personage? * ☐ Toonhoogte aanpassen (hoge of lage stem) ☐ Volume aanpassen (stiller of luider praten) ☐ Tempo aanpassen (sneller of trager praten) ☐ Zinsbouw aanpassen ☐ Mondstand aanpassen (andere klankkleur of uitspraak) ☐ Voice noise: geluiden die het denken ondersteunen (euhm, aha, hmm) ☐ Voice noise: geluiden die bewegingen ondersteunen (toepitoe, tsjip, tjop) ☐ Ik pas mijn stemgebruik niet aan ☐ Anders: _____ 21. Voel je je zeker bij het gebruik van handpoppen? * ☐ Ja, zeker ☐ Eerder zeker ☐ Eerder onzeker ☐ Zeer onzeker
22. Wat vind je moeiliijk aan het gebruik van handpoppen? * ☐ Stemgebruik ☐ Een karakter bedenken ☐ Het spontaan spelen ☐ Integreren in activiteiten/lessen ☐ Inspelen op reacties van kinderen ☐ Voorbereidingstijd ☐ Ik ervaar geen moeilijkheden ☐ Anders: _____ 23. Ervaar je soms extra drukte wanneer je een handpop gebruikt? * ☐ Ja, maar ik heb het onder controle ☐ Ja, ik weet niet hoe ik daarmee moet omgaan ☐ Nee	22. Wat vind je moeiliijk aan het gebruik van handpoppen? * ☐ Stemgebruik ☐ Een karakter bedenken ☐ Het spontaan spelen ☐ Integreren in activiteiten/lessen ☐ Inspelen op reacties van kinderen ☐ Voorbereidingstijd ☐ Ik ervaar geen moeilijkheden ☐ Anders: _____ 23. Ervaar je soms extra drukte wanneer je een handpop gebruikt? * ☐ Ja, maar ik heb het onder controle ☐ Ja, ik weet niet hoe ik daarmee moet omgaan ☐ Nee

Toelichting: Waardoor denk je dat deze extra drukte ontstaat? Jouw antwoord _____ Toelichting: Hoe reageer jij wanneer kinderen te druk worden bij het gebruik van een handpop? Jouw antwoord _____ 24. Waar haal je inspiratie voor het gebruik van handpoppen? * ☐ Via collega's ☐ Stage-ervaringen ☐ Opleiding of nascholing ☐ Boeken of vakliteratuur ☐ Online (Pinterest, websites, sociale media) ☐ Lesmethodes ☐ Eigen creativiteit ☐ Anders: _____	Toelichting: Waardoor denk je dat deze extra drukte ontstaat? Jouw antwoord _____ Toelichting: Hoe reageer jij wanneer kinderen te druk worden bij het gebruik van een handpop? Jouw antwoord _____ 24. Waar haal je inspiratie voor het gebruik van handpoppen? * ☐ Via collega's ☐ Stage-ervaringen ☐ Opleiding of nascholing ☐ Boeken of vakliteratuur ☐ Online (Pinterest, websites, sociale media) ☐ Lesmethodes ☐ Eigen creativiteit ☐ Anders: _____
25. Wil je nog iets kwijt over het gebruik van handpoppen met betrekking tot je eigen ervaringen? Jouw antwoord _____ 26. Welke tip(s) zou je geven aan een leerkracht die wil starten met een nieuwe handpop? Jouw antwoord _____ Bedankt voor je tijd en medewerking! Amber De Decker	25. Wil je nog iets kwijt over het gebruik van handpoppen met betrekking tot je eigen ervaringen? Jouw antwoord _____ 26. Welke tip(s) zou je geven aan een leerkracht die wil starten met een nieuwe handpop? Jouw antwoord _____ Bedankt voor je tijd en medewerking! Amber De Decker

Bijlage E: Deelvraag 3 - Bijkomende literatuur bestuderen

Methode: literatuur bestuderen

Bronnenanalyse lesmethodes

Om de genoemde lesmethodes uit de vragenlijsten beter in kaart te brengen, werd een literatuuronderzoek uitgevoerd. Hierbij werden bestaande materialen, hand poppen en methodes verder in kaart gebracht om later te kunnen gebruiken ter inspiratie voor het ontwerp.

Methodes voor jongste kleuters

Dag Jules! is een totaalpakket dat volledig is afgestemd op de jongste kleuters waarin de taalontwikkeling van spreek-, luister- en taalvaardigheden centraal staat. Het pakket biedt gevarieerde activiteiten die taal op een speelse manier versterken (Uitgeverij Zwijsen, z.d.-a). Daarnaast is de Anna-pop ook een mogelijkheid als pop in de kleuterklas. Deze pop brengt de verhalen van Anna tot leven en stimuleert de kleuters om spelenderwijs te leren en ontdekken. De pop concretiseert verhalen voor de jongste kleuters (Amant, z.d.).

Methodes voor oudste kleuters

Zoem en Schatkist is een methode die wordt geïntegreerd bij oudere kleuters. In de Zoemverhalen maken de kleuters kennis met Zoem de bij, die op zoek gaat naar vriendjes die elk gekoppeld zijn aan een specifieke klank en letter. Kinderen leren spelenderwijs verschillende aspecten van letters kennen. Dit vormt een voorbereiding op het leren lezen in het eerste leerjaar (Uitgeverij Zwijsen, z.d.-b).

Dag Loeloe! en Dag Pompon zijn vervolgpakketten voor de tweede en derde kleuterklas. Deze methodes bieden speelse, betekenisvolle en doelgerichte activiteiten rond wiskunde, zodat de kinderen spelenderwijs getalbegrip, meten, sorteren en andere wiskundige vaardigheden ontwikkelen (Uitgeverij Zwijsen, z.d.-c).

Eerste leerjaar

In het eerste leerjaar worden de Zoemverhalen verdergezet binnen Veilig leren lezen, waarin Zoem de bij nieuwe letters introduceert. Zoem neemt de kinderen mee op een ontdekkingstocht waarin hij de nieuwe letter op verschillende plaatsen tegenkomt. Aan het einde hangt hij de letter op de juiste plaats op het letterbord (Uitgeverij Zwijsen, z.d.-b).

Vosje Mo is een klein, nieuwsgierig vosje dat kinderen van het eerste leerjaar helpt spelenderwijs wegwijs te worden in hun nieuwe schoolomgeving. Hij komt alleen terug in het eerste thema, waarin hij de kinderen meeneemt in zijn eerste stappen op de 'grote' school. Samen met de leerlingen ontdekt hij de dagen van de week, maakt hij afspraken, leert hij de dagindeling kennen en verkent hij het verkeer rond de school (Die Keure Educatief, z.d.-b).

Mol en Beer is een leesmethode van Die Keure voor het eerste leerjaar die kinderen op een gestructureerde en speelse manier leert lezen en schrijven. De methode werkt met een directe systeemaanpak waarbij leerlingen starten vanuit een beperkt aantal steunwoorden. Uit deze

woorden halen ze letters waarmee ze nieuwe woorden vormen en inoefenen. Daarnaast zorgen verhalen, illustraties, poppenspel, versjes en liedjes voor een motiverende en muzische aanpak die de overgang van kleuter- naar lager onderwijs ondersteunt (Die Keure Educatief, z.d.-a).

Voor de sociale en emotionele ontwikkeling bieden specifieke poppenmethodes ondersteuning. In Jakhals en Giraf, een methode van Sterretjes aan de Hemel, geraadpleegd op de Plantyn online leeromgeving, worden twee personages gebruikt om geweldloze communicatie te illustreren, waarbij de giraf luistert zonder te verwijten, terwijl de Jakhals de baas wil spelen en verwijten uit. De methode helpt kinderen bewust te worden van hun eigen gedrag en dat van anderen (Plantyn, persoonlijke communicatie, z.d.).

Voor alle leeftijden inzetbaar

Victor de gevoelspop ondersteunt de emotionele ontwikkeling en is voor alle leeftijden inzetbaar. Het bolletje op Victor's hoofd verandert van kleur afhankelijk van zijn gemoedstoestand. Soms is zijn bolletje rood dan voelt hij zich niet goed. Hij is bang, boos, ziek, of verdrietig. Wanneer zijn bolletje op groen staat, is hij vrolijk en opgewekt. Victor speelt een belangrijke factor bij het leren benoemen en uiten van gevoelens (School Zonder Pesten, z.d.).

Bijkomende interessante methodes

Naast de bovengenoemde methodes uit de vragenlijsten, is er een aanvullende methode die de ontwikkeling van taal en wiskunde verder ondersteunt met behulp van handpoppen dat mogelijk ook inspiratie kan bieden.

Fred van de Rekenflat is een rekenmethode waarin spelend leren centraal staat. Hij woont in een flat vol rekensommen, waarbij elke verdieping nieuwe uitdagingen biedt, zoals tellen, meten en wegen. De andere flatbewoners ondersteunen de kinderen bij specifieke vaardigheden: Sjoerd de Cijferwoord helpt bij tellen en getalbegrip, Mien de Meetmuis bij meten en wegen, Hennie de Hen bij optellen en aftrekken, Tante Truus bij sorteren en seriëren en Fred de Bever bij ruimtelijke oriëntatie (Klassewerk, z.d.-a).

Ook het pakket Villa Letterpret werkt met verschillende villabewoners. Mollie de Mol richt zich op klankgroepen, Hak en Plak de Apen op losse klanken, Tante Truus op auditieve en visuele discriminatie, Ed met de Rijmpet helpt rijmen en Arie de Letterkanarie helpt letters en klanken herkennen en gebruiken.

Tot slot stimuleert Wim de Woordspin de woordenschat en taalontwikkeling stap voor stap. Kleuters leren woorden effectiever wanneer ze deze in een concrete en betekenisvolle context meemaken. Wim de Woordspin ondersteunt dit proces door kinderen spelenderwijs nieuwe woorden aan te bieden (Klassewerk, z.d.-b).

De bovenstaande methodes zijn educatieve materialen waarvoor een aankoop of licentie vereist is. Er bestaan wel enkele gratis aanvullingen of ondersteunende downloads, maar de volledige methodes worden doorgaans als betalend materiaal aangeboden door de uitgeverijen of leveranciers.

Bijlage F: Deelvraag 4 - Interviewleidraad

Bevraging: individueel interview

Doel: Het doel is om te achterhalen welke aandachtspunten belangrijk zijn voor het ontwerp van ondersteunende handvatten. Door de betrokken leerkracht te bevragen over mogelijke oplossingen, kan hun input, aangevuld worden met de bevindingen uit de andere deelvragen, worden vertaald naar concrete ontwerpeisen.

Inhoudelijk

Mogelijke vragen:

- Wat moet er volgens jou inhoudelijk aanwezig in het ontwerp?
- Welke soort didactische handvatten heb je nodig? (Stappenplannen, voorbeelden, instructies...?)

Praktisch

Mogelijke vragen:

- Welke aspecten zorgen ervoor dat je het ontwerp makkelijk kunnen gebruiken tijdens een lesdag?
- Wat heb je nodig om dit ontwerp effectief te kunnen gebruiken in de klaspraktijk?
- Heb je nog extra suggesties, aanvullingen of bedenkingen?
- Zouden reflectievragen of checklists helpen om de groei in het gebruik van meerdere handpoppen zichtbaar te maken?
- Welke oplossingen moeten zeker aangereikt worden zodat je deze werkvorm makkelijker kunnen inzetten?

Slotvraag

Heb je nog eventuele inhoudelijke of praktische suggesties die je graag kwijt wil?

Bron ter inspiratie bij deelvraag 4:

Noterdaeame. R. (2021) Uno, deux, three, zoveel talen for you and me: Talensensibilisering binnen muzisch werken in de kleuterklas. Bachelorproeven OKO, Arteveldehogeschool.

<https://digitaalarchief.arteveldehogeschool.be/digitaalarchief/bundel/fa9949bb-24d1-4bc5-967c-a7761e63c461>

Deelvragen onderzoeksfase 2

Bijlage G: Deelvraag 1 - Screening ontwerpeisen

Screening op toolkit EHBH: Eerste Hulp Bij gebruik van Handpoppen (blauwe ontwerpeisen)

Ontwerpeisen	Gebruikt? (Ja/Nee)
INHOUDELIJK	
Ontwerpeis 1 Het ontwerp bevat concrete voorbeelden voor het gebruik van verschillende handpoppen.	
Ontwerpeis 2 Het ontwerp biedt mogelijkheden aan om het gebruik van handpoppen te integreren binnen Nederlands (klanken en letters) en wiskunde (getallenkennis), en sluit aan bij de nieuwe minimumdoelen voor het kleuteronderwijs.	
Ontwerpeis 3 Het ontwerp geeft elke handpop een duidelijk en herkenbaar karakter.	
Ontwerpeis 4 Het ontwerp biedt mogelijkheden aan om de klaspop op een vast, herkenbaar moment in het dagverloop te gebruiken.	
Ontwerpeis 5 Het ontwerp ondersteunt de leerkracht bij het inzetten van handpoppen om de rust en orde in de klas te behouden.	
Ontwerpeis 6 Het ontwerp integreert liedjes en versjes bij het inzetten van handpoppen.	
PRAKTISCH	
Ontwerpeis 7	

Het ontwerp is gebruiksvriendelijk en laagdrempelig, zodat handpoppen eenvoudig inzetbaar zijn binnen de klaspraktijk en de leerkracht de tool flexibel kan gebruiken.	
Ontwerpeis 8 Het ontwerp maakt gebruik van de handpoppen die aanwezig zijn in de klas.	
Ontwerpeis 9 Het ontwerp zorgt voor een vaste en zichtbare plaats van de handpoppen in de klas.	
Ontwerpeis 10 Het ontwerp bevat een checklist voor het integreren van een nieuwe handpop.	
Ontwerpeis 11 Het ontwerp bevat tips ter ondersteuning van het stemgebruik bij het inzetten van handpoppen.	

Bijlage H: Deelvraag 2 - Observatieschema

Observatieschema: Observatiepunten – Eerste ontmoeting met Letterlou

Moment van observatie: Eerste ontmoeting met Letterlou. De handpop wordt aan de kleuters voorgesteld en er wordt een aanzet gegeven tot een activiteit met behulp van de ondersteunende inspiratiefiches die werden gemaakt. Vooraf ging de betrokken leerkracht aan de slag met het zoeken van een gepast stemgebruik voor deze handpop.

Doel van de observatie: Het doel van deze observatie is in kaart brengen hoe de kleuterleerkracht het ontwerp gebruikt binnen de klaspraktijk en welke aanpassingen nodig zijn om het ontwerp beter te integreren in de werking van de klas.

Observatiecategorie Aandachtspunten?	Waar let ik op?	Concrete observaties/voorbeelden
Verschijnen van de handpop	Kan de leerkracht de pop onopgemerkt op haar hand zetten?	
	Kan de leerkracht de pop onopgemerkt terug in het huisje zetten?	
Voorstellen van de handpop	Stelt de kleuterjuf de handpop voor?	
Aandachtspunten	Worden de clichézinnen vermeden? • “Vandaag heb ik iemand meegebracht.” • Gaan we hem eens roepen?” → Niet aftellen • “Willen jullie weten wie het is?” → beter “Ik haal mijn beste vriend er eens bij.”	
Stemgebruik	Is er aangepast stemgebruik bij de handpop?	
Stemgebruik	Houd ze het gebruik van de aangepaste stem gedurende het moment vol?	
Reactie van de kinderen	Moet de leerkracht inspelen op extra drukte in de klas?	

Bijlage I: Deelvraag 2 - Interviewleidraad

Bevraging: Semigestructureerd individueel interview

Er werd gebruikgemaakt van een semigestructureerd individueel interview. Hiervoor werd een interviewleidraad opgesteld met zowel gesloten vragen als open vragen. De vaste structuur zorgde ervoor dat alle relevante thema's aan bod kwam, terwijl de open vragen en mogelijkheid tot doorvragen ruimte boden voor verdieping en het verzamelen van kwalitatieve data over de ervaringen van de betrokken leerkracht met het ontwerp.

1. Introductie

Dankwoord voor deelname:

Bedankt om met het ontwerp gedeeltelijk aan de slag te gaan in jouw klaspraktijk. Het doel van dit gesprek is om met jouw feedback mee te nemen in het onderzoek en waar nodig kan worden bijgestuurd.

2. Toolkit EHBH: Eerste Hulp Bij gebruik van Handpoppen

In welke mate vond je het duidelijk om met de toolkit EHBH aan de slag te gaan?

1. Helemaal wel
2. Eerder wel
3. Neutraal
4. Eerder niet
5. Helemaal niet

Waren er na het zelfstandig doorlopen van de toolkit elementen die je als onduidelijk ervaarde?

Wat heeft je geholpen om zich vlot voor te bereiden op het gebruik ervan in de klas?

3. Inspiratiefiches Nederlands

In welke mate vond je de inspiratiefiches Nederlands duidelijk?

1. Helemaal wel
2. Eerder wel
3. Neutraal
4. Eerder niet
5. Helemaal niet

Welke elementen waren minder duidelijk of verliepen moeilijk tijdens het gebruik?

4. Inspiratiefiches wiskunde (niet getest)

Hoewel deze nog niet in de praktijk werden uitgetest, peil ik graag naar jouw eerste indruk.

In welke mate vond je de inspiratiefiches wiskunde duidelijk?

1. Helemaal wel
2. Eerder wel
3. Neutraal

4. Eerder niet
5. Helemaal niet

Welke elementen zijn volgens jou nog onduidelijk?

5. Zichtbaarheid in de klas

Zijn de huisjes voor de handpoppen voldoende zichtbaar en duidelijk in de klas? Waarom wel of niet?

6. Aanbevelingen

- Wat zou jij bij een volgende versie aanpassen of verbeteren?
- Is er iets dat je gemist hebt in de huidige versie?
- Heb je bijkomende tips, ideeën of opmerkingen op basis van uw ervaring met het ontwerp?

7. Toekomstige implementatie

Heb je het gevoel dat dit ontwerp u ondersteunt om dit in de toekomst verder uit te bouwen en te implementeren in uw klaspraktijk?

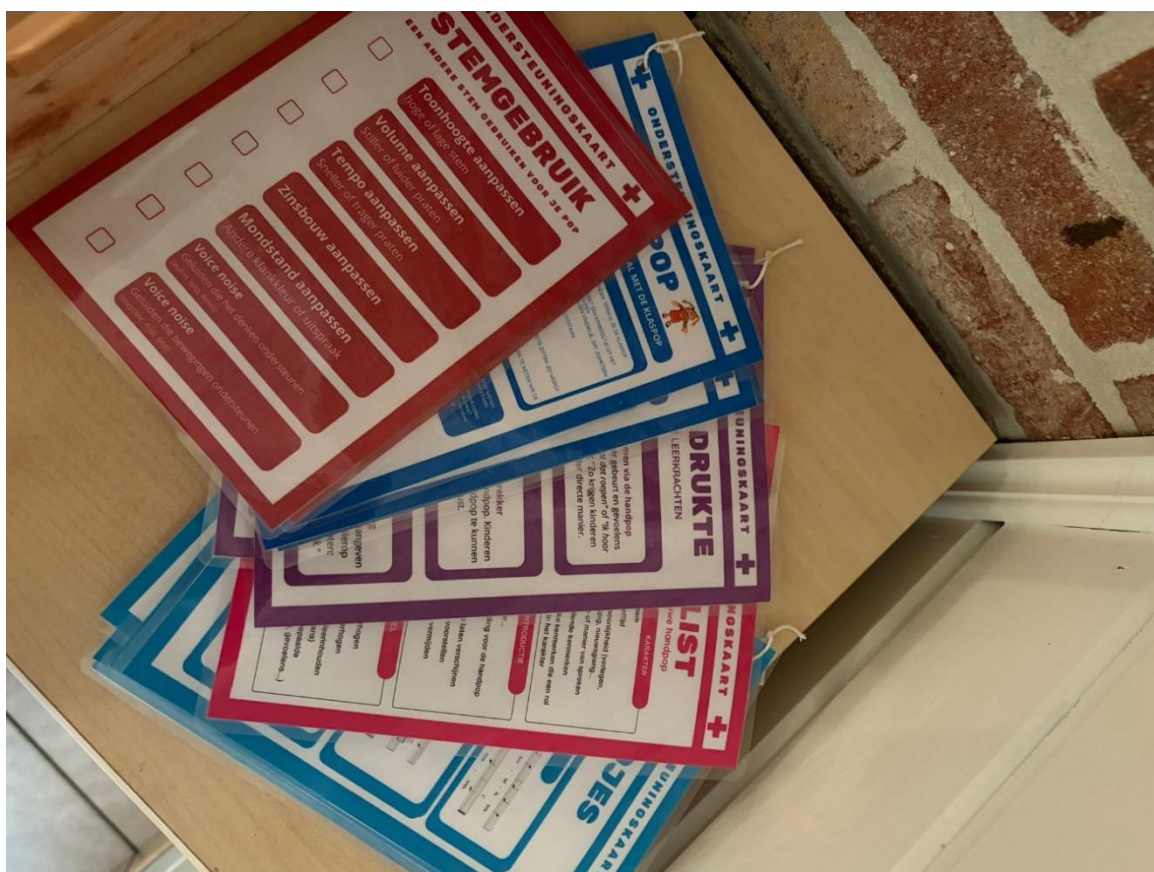
Heeft dit ontwerp jou gestimuleerd om meer en gericht met drama, specifiek meerdere handpoppen aan de slag te gaan in de toekomst? Waarom wel of niet?

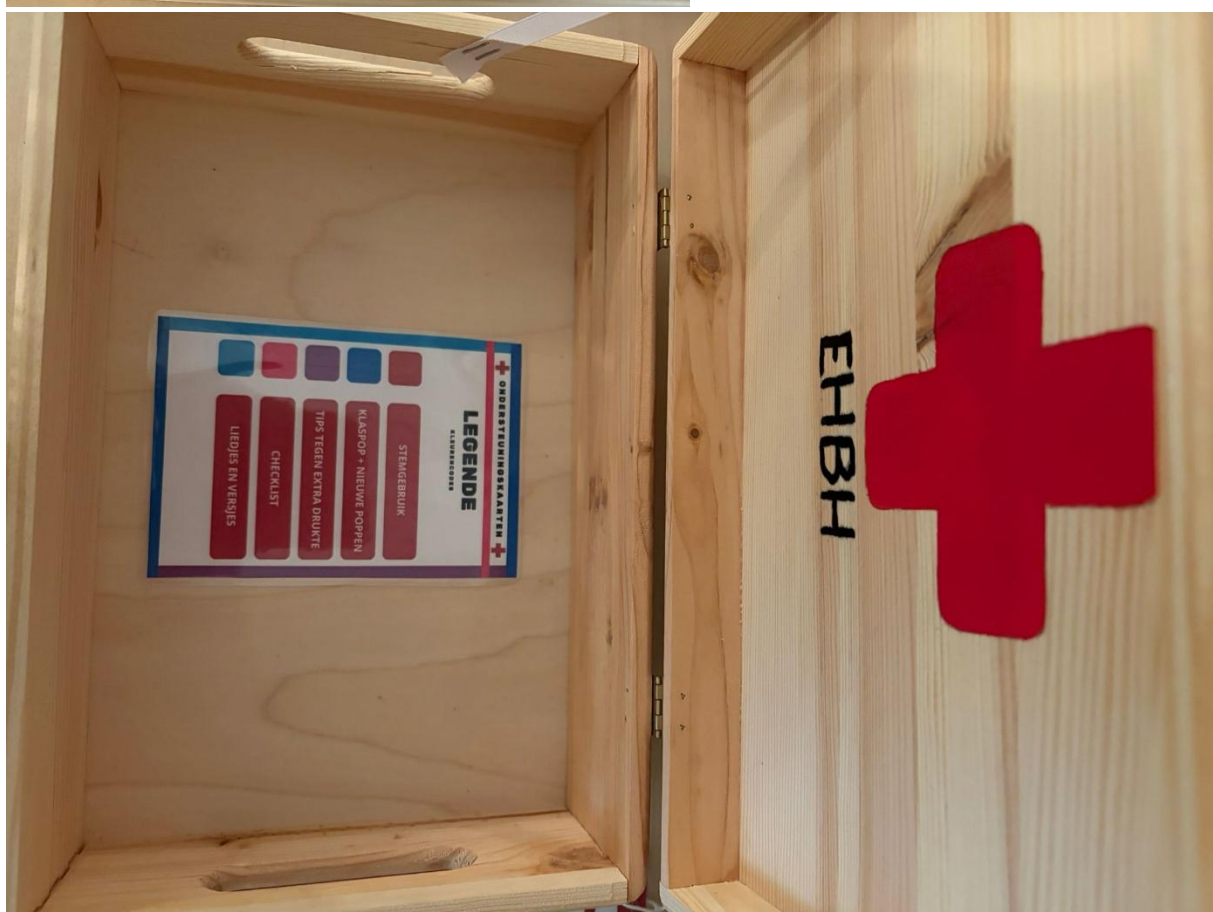
8. Afsluiting

Deze feedback wordt zorgvuldig meegenomen in het verdere verloop van dit onderzoek. Veel succes en vooral veel dramagenot bij het verder implementeren van dit ontwerp in jouw klaspraktijk!

Ontwerp

Bijlage J: Toolkit *EHBH: Eerste Hulp Bij gebruik van Handpoppen*

+

ONDERSTEUNINGSKAARTEN

+

LEGENDE

KLEURENCODES

STEMGEBRUIK

KLASPOP + NIEUWE POPPEN

TIPS TEGEN EXTRA DRUKTE

CHECKLIST

LIEDJES EN VERSJES

+

ONDERSTEUNINGSKAART

+

STEMGEBRUIK

EEN ANDERE STEM GEBRUIKEN VOOR JE POP

☐

Toonhoogte aanpassen

hoge of lage stem

☐

Volume aanpassen

Stiller of luider praten

☐

Tempo aanpassen

Sneller of trager praten

☐

Zinsbouw aanpassen

☐

Mondstand aanpassen

Andere klankkleur of uitspraak

☐

Voice noise

Geluiden die het denken ondersteunen
(euhm, aha, hmm)

☐

Voice noise

Geluiden die bewegingen ondersteunen
(roepitoe, tsjip, tjop)

+

ONDERSTEUNINGSKAART

+

STEMGEBRUIK

QR-CODES

STEM + KARAKTER

AANPASSEN STEM

STEM + KARAKTER

EMOTIES EN STEMGEBRUIK

+

ONDERSTEUNINGSKAART

+

KLASPOP

PRAATRONDE TIJDENS HET ONTHAAL MET DE KLASPOP

BESCHRIJVING

DE JUIF BEGINT MET HET STILTE-DEJIE NA HET ONTHAAL. ZE BEGINT ZELF TE ZINGEN, TERWIJL ZE DE KLASPOP NEEMT, DIE HET VERVOLGENS OVERNEEMT.

DE KLASPOP HEEFT EEN DOOSJE MET DE SYMBOOLTJES VAN DE KINDEREN. ZE TREKT EEN SYMBOOLTJE UIT HET DOOSJE EN KLIKT ER GOED NAAR EN ZICHT ERVOOR DAT NOG NIEMAND HET KAN ZIJN. DE KLASPOP GEEFT AAN DAT DE KINDEREN MOGEN RECHTSTAAN. NIEMAND KAN ZICH EEN VRIENDJE... DAT ZOMETEEN IETS MAG VERTELLEN.

HET INLEIDEND LIDJE "KAN JE RADEN" WORDT GEBRUIKT TERWIJL DE KLEUTERS RECHTSTAAN. VERVOLGENS BESCHRIJFT DE KLASPOP EEN KENMERK VAN DIE KLEUTER. W. ZICH ERNAD DE...

BLUVDORBEELD:

IK BEN OP ZOEK NAAR DE KLEUTER DIE EEN BROER HEEFT.

ALLE KINDEREN MET EEN BROER BLIJVEN RECHTSTAAN. WIE GEEN BROER HEEFT, GAAT RUSTIG ZITTEN. ZO WORDT ZICHTBAAR WIE NOG IN AANMERKING KOMT.

DE KLASPOP GAAT VERDER MET NIEUWE KENMERKEN TOT ER NOG EEN KINDJE RECHTSTAAT. DE KLEUTERS DIE AL ZITTEN, LUISTEREN AANDACHTIG VERDER EN DENKEN MEE ALS ZIJ DENKEN TE WETEN WIE DE KLASPOP ZOEKT. MOGEN ZE HUN VINGER OPSTEKEN EN RADEN WIE HET ZOU KUNNEN ZIJN.

MOGELIJKE REACTIES VAN DE KLASPOP

BIJ ENTHOUSIASME:

Wat spannend! Er staan nog veel vriendjes recht. Over wie zou ik het toch hebben?

BIJ HET WEGVALLEN VAN KINDEREN

- Oh nee, jullie komen een volgende keer aan de beurt.
- Jullie hebben goed geluk of het kenmerk bij jullie past.
- Wat knap dat jullie zo eerlijk meedelen.

WANNEER ER NOG WEINIG KINDEREN RECHTSTAAN:

Wauw! Kan er al iemand raden welke kleuter dat ik zoek? Nog naar een paar vriendjes over... spannend!

TIJDENS HET VERTELLEN:

BIJ HET GEKOZEN KIND

Vertel eens, wat wil jij vandaag delen met ons?

TIJDENS HET DOORVRAGEN

Oh, daar wil ik meer over weten! Hoe voelde dat? En wat gebeurde er toen? Wie heeft daar een vraagje over.

NA HET VERTELLEN:

NA HET VERTELLEN, HEEFT DE KLASPOP EEN ANDER KIND DAT EEN VRAAG MAG STELLEN AAN DE VERTELLER. HIERVOOR GEBRUIKT DE KLASPOP EEN KESLIDJE OF EEN VERSJE. OP DEZE MANIER WORDEN DRIE KINDEREN Geselecteerd die elk een vraag mogen stellen.

PER DAG KRIJGEN TWEE KLEUTERS DE KANS OM IETS TE VERTELLEN. DE ACTIVITEIT VERLOOPT VERVOLGENS OP DEZELFDE MANIER VOOR DE TWEEDE KLEUTER.

DE SYMBOOLTJES DIE GEBRUIKT ZIJN, WORDEN IN EEN ANDER POTJE BLIJGHOUDEN.

EHBH: Eerste Hulp Bij gebruik van Handpoppen – Amber De Decker

77

+

ONDERSTEUNINGSKAART

+

NIEUWE POP

KARAKTER VAN DE POP

☐

Naam/bijnaam

☐

Leeftijd

☐

Stem of manier van spreken

☐

Persoonlijkheid

Verlegen, grappig, nieuwsgierig, onhandig...

☐

Opvallende kenmerken of eigenaardigheden

- Een bepaalde gewoonte
- Lacht veel
- Vergeetachtig
- Bots tegen vanalles en nog wat

☐

Uiterlijke kenmerken die een rol spelen in het karakter

- Slordig haar → speels, chaotisch
- Felle kleuren → energiek, enthousiast

+

ONDERSTEUNINGSKAART

+

NIEUWE POP

EEN NIEUWE POP INTRODUCEREN

1 Voorbereiding voor de handpop verschijnt

Bereid de komst van de handpop voor zodat de nieuwsgierigheid van de kleuters wordt geprikkeld.

Mogelijkheden:

- Vertel vooraf iets over de nieuwe handpop tijdens een klassikaal gesprek
- Laat de kleuters vragen stellen over de nieuwe pop
- Laat de klaspop vertellen dat er een nieuwe vriend(in) op bezoek komt

2 De handpop laten verschijnen

Mogelijkheden:

- Laat de pop tevoorschijn komen uit een doos, tas, koffer of mand
- Er ritselt iets in de mand terwijl je iets probeert te nemen; plots verschijnt de pop
- De doos op je schoot begint onverwacht te bewegen en tussen ander materiaal komt de pop tevoorschijn
- Er wordt aan de deur gekrabbeld; je gaat voorzichtig kijken en ontdekt de pop

TIP: Wanneer je de handpop aandoet, is het belangrijk dat je de kleuters afleidt. Zorg er daarbij voor dat hij niet zweeft.

+

ONDERSTEUNINGSKAART

+

NIEUWE POP

EEN NIEUWE POP INTRODUCEREN

3 De handpop voorstellen

Mogelijkheden:

- Laat de handpop zichzelf voorstellen
- Laat de handpop zichzelf voorstellen aan de hand van foto's, tekeningen, voorwerpen die iets vertellen over zijn/haar interesses of persoonlijkheid
- Laat de handpop zeggen dat hij/zij niet goed weet hoe ze in de klas is terechtgekomen...laat de kleuters mee nadenken
- Laat de handpop hulp vragen aan de kleuters, bijvoorbeeld om de klas of regels te leren kennen

Vermijd clichézinnen als

- "Vandaag heb ik iemand meegebracht."
- Gaan we hem eens roepen?" → Niet aftellen
- "Willen jullie weten wie het is?" → beter "Ik haal mijn beste vriend er eens bij."

OEFENEN, OEFENEN, OEFENEN

+

ONDERSTEUNINGSKAART

+

EXTRA DRUKTE

TIPS VAN ANDERE LEERKRACHTEN

TIP 1

Gedrag en gevoelens benoemen via de handpop

Laat de handpop benoemen wat er gebeurt en gevoelens uiten: "Oei, mijn oren doen pijn van al dat roepen" of "Ik hoor niets meer als iedereen tegelijk praat." Zo krijgen kinderen feedback op een speelse en minder directe manier.

TIP 2

Gebruik je stem als aandachtstrekker

Begin zachter te praten of fluister met de handpop. Kinderen moeten dan hun aandacht richten om de handpop te kunnen horen, wat kan zorgen voor meer rust.

TIP 3

Laat de handpop reageren op druk gedrag

De handpop kan zich verstoppen, verlegen worden, aangeven dat hij/zij iets niet fijn vindt. Ook de leerkracht kan hierop inspelen door rechtstreeks tegen de handpop te praten: "(naam handpop), wat hoor ik hier veel stemmen tegelijk."

ONDERSTEUNINGSKAART

LIEDJES

LETTERS

LETTERLIEDJES OP DE WIJS VAN: "ZEG KEN JIJ DE MOSSELMAN".

Zeg ken jij de letter k, de letter k, de letter k?
Zeg ken jij de letter k, van koek, van klei, van kleuren!

Zeg ken jij de letter l, de letter l, de letter l?
Zeg ken jij de letter l, van lief, van leeuw, van lego!

Zeg ken jij de letter m, de letter m, de letter m?
Zeg ken jij de letter m, van melk, van muis, van molen!

Zeg ken jij de letter n, de letter n, de letter n?
Zeg ken jij de letter n, van nest, van naam, van noten!

Zeg ken jij de letter o, de letter o, de letter o?
Zeg ken jij de letter o, van op, van om, van onder!

Zeg ken jij de letter p, de letter p, de letter p?
Zeg ken jij de letter p, van pop, van pan, van potlood!

Zeg ken jij de letter r, de letter r, de letter r?
Zeg ken jij de letter r, van raam, van rood, van rennen!

Zeg ken jij de letter s, de letter s, de letter s?
Zeg ken jij de letter s, van sok, van ster, van speelgoed!

Zeg ken jij de letter t, de letter t, de letter t?
Zeg ken jij de letter t, van taart, van trein, van takken!

ONDERSTEUNINGSKAART

LIEDJES

LETTERS

LETTERLIEDJES OP DE WIJS VAN: "ZEG KEN JIJ DE MOSSELMAN".

Zeg ken jij de letter u, de letter u, de letter u?
Zeg ken jij de letter u, van rups, van brug, van kusjes!

Zeg ken jij de letter v, de letter v, de letter v?
Zeg ken jij de letter v, van voet, van verf, van vlinder!

Zeg ken jij de letter w, de letter w, de letter w?
Zeg ken jij de letter w, van wolk, van wind, van water!

Zeg ken jij de letter z, de letter z, de letter z?
Zeg ken jij de letter z, van zuur, van zand, van zwemmen!

De mosselman

BRON: www.klasvanjufilinda.nl

ONDERSTEUNINGSKAART

VERSJES

ROMMELE ROMMELE ROOSJE

Letterdoos:

Rommele rommele roosje
Schudden met een doosje

Oortjes open, luister goed
Wat het kleine doosje doet.

Even kijken wat er ligt.
Doosje open...
Doosje dicht.

GETALLEN

Het getal...zien we hier,
we maken daarmee plezier.
Stamp...keer op de grond
en draai...keer in het rond.
Klap in je handen ... keer
en schud... keer met je billen heen
en weer. Ja, de ... kennen we al, wat
is het volgende getal

Vul het getal op de ... in

Aangepaste versie liedjes

ONDERSTEUNINGSKAART

LIEDJES

KIESLIEDJE

O ZE WIE ZE WOZE

BRON: (Opleidingsteam OKO, 2023-2024)

The musical score for 'O ze wie ze woze' is written in 3/4 time with a key signature of one sharp (F#). It consists of two staves. The first staff has a C major chord and the lyrics 'O - ze - wie - ze - wo - ze - wie - ze - wal - la, kris - tal - la, kris -'. The second staff has a G7 chord and the lyrics 'to - ze - wie - ze - wo - ze, wie - ze - wies - wies - wies - wies.'.

ONDERSTEUNINGSKAART

LIEDJES

RAADLIEDJE

KAN JE RADEN

BRON: (Opleidingsteam OKO, 2023-2024)

The musical score for 'Kan je raden' is written in 4/4 time with a key signature of one sharp (F#). It consists of three staves. The first staff has a D major chord and the lyrics 'Kan je ra - den, kan je ra - den, van'. The second staff has a G major chord and the lyrics 'tie - re - lie - re - land, van tie - re - lie - re - land, Kan je'. The third staff has a D major chord and the lyrics 'ra - den, kan je ra - den, wat heb ik in mijn hand? ra - den, kan je ra - den, wat is dat voor ge - doos'.

ONDERSTEUNINGSKAART

LIEDJES

STILTELIED

SPITS NU JE OREN

BRON: (Opleidingsteam OKO, 2023-2024)

The musical score for 'Spits nu je oren' is written in 4/4 time with a key signature of one sharp (F#). It consists of four staves. The first staff has a C major chord and the lyrics 'Spits nu je o - ren en maak het e - ven stil.' The second staff has a C major chord and the lyrics 'Dan kan je ho - ren wat ik ver - tel - len wil.' The third staff has a F major chord and the lyrics 'O - ren om te ho - ren, al zijn ze groot of klein. Wij'. The fourth staff has a C major chord and the lyrics 'kun - nen heel goed luis - te - ren en dat is fijn!'.

Bijlage K: Letterhuis (Letterlou) en Getallenhuis (Tiktatel)

Bijlage L: Handpoppaspoorten

PASPOORT

Mijn naam is....
LETTERLOU

Persoonlijkheid:
Hij heeft een ernstig en nieuwsgierig karakter. Hij is nauwkeurig, aandachtig en onderzoekt graag dingen tot in de kleinste details. Als dokter die klanken en letters bestudeert, gaat hij zorgvuldig te werk en wil hij steeds ontdekken hoe alles werkt.

Bijnaam: Dokter Letterlou
Ik woon in: Een letterhuis
Beroep: Dokter
Leeftijd: Volwassen leeftijd
Stem of manier van spreken:

☐ Toonhoogte aanpassen: hoge of lage stem
☐ Volume aanpassen: stiller of luider praten
☐ Tempo aanpassen: sneller of trager praten
☐ Zinsbouw aanpassen
☐ Mondstand aanpassen
☐ Geluiden die denken ondersteunen (euhm, aha, hmm)
☐ Geluiden die bewegingen ondersteunen (toepitoe)
☐ Anders: ...

Opvallende kenmerken of eigenaardigheden:
☐ Hij heeft een doktersboekje bij zich en volgt dit stap voor stap bij het onderzoeken van klanken en letters.
Uiterlijke kenmerken die een rol spelen in het karakter:
☐ Hij draagt een stethoscoop.

PASPOORT

Mijn naam is....
TIKATEL

Persoonlijkheid:
In het begin is ze nog wat terughoudend wanneer ze voor een grote groep moet spreken. Ze toont dan wat verlegenheid. Zodra de kinderen echter een versje over de getallen voor haar opzeggen, verandert haar houding zichtbaar: ze wordt enthousiast, straalt en reageert op een vrolijke manier.

Ik woon in: Een getallenhuis
Leeftijd: 7 jaar (net iets ouder dan de kleuters).
Stem of manier van spreken:

☐ Toonhoogte aanpassen: hoge of lage stem
☐ Volume aanpassen: stiller of luider praten
☐ Tempo aanpassen: sneller of trager praten
☐ Zinsbouw aanpassen
☐ Mondstand aanpassen
☐ Geluiden die denken ondersteunen (euhm, aha, hmm)
☐ Geluiden die bewegingen ondersteunen (toepitoe)
☐ Anders: ...

Opvallende kenmerken of eigenaardigheden:
☐ Ze speelt graag met cijfers en getallen. Maar soms wil ze te snel zijn door haar enthousiasme, waardoor ze er wel eens eentje durft overslaan.
☐ • Fluistert instructies aan de leerkracht
☐ • Vergist zich om kinderen te laten corrigeren
☐ • Vast zinnetje: "Oops, van proberen kan je leren."
Uiterlijke kenmerken die een rol spelen in het karakter: /
Extra: Ik ben de buurvrouw van Letterlou

PASPOORT

Mijn naam is....

Persoonlijkheid:

Bijnaam:

Leeftijd:

Stem of manier van spreken:

- ☐ Toonhoogte aanpassen: hoge of lage stem
- ☐ Volume aanpassen: stiller of luider praten
- ☐ Tempo aanpassen: sneller of trager praten
- ☐ Zinsbouw aanpassen
- ☐ Mondstand aanpassen
- ☐ Geluiden die denken ondersteunen (euhm, aha, hmm)
- ☐ Geluiden die bewegingen ondersteunen (toepitoe)
- ☐ Anders: ...

Opvallende kenmerken of eigenaardigheden:

Uiterlijke kenmerken die een rol spelen in het karakter:

Extra: Beroep, woonplaats...

INSPIRATIEFICHE

STAP 1:

Voorbereiding voor de handpop verschijnt

Vooraf: aankondiging in de klas

Rozelien, de klaspop, vertelt tijdens het kringmoment enthousiast dat ze naar de dokter is geweest. De leerkracht vraagt bezorgd of ze ziek was, maar Rozelien schudt haar hoofd. "Nee hoor," zegt ze, "Het was geen gewone dokter!" Ze legt uit dat deze dokter geen prikkies geeft. In plaats daarvan luisterde hij naar haar woorden en haar klanken.

Dan vertelt Rozelien nog iets bijzonders. De dokter gaat verhuizen. De leerkracht en de kinderen worden nieuwsgierig en vragen zich af waar hij nu naartoe zal gaan. Met een grote glimlach vertelt Rozelien dat hij niet zomaar naar een andere plek verhuist...hij komt naar hun klas! Daar wil hij samen met de kinderen op ontdekking gaan en allerlei woorden en klanken onderzoeken.

INSPIRATIEFICHE

STAP 2:

De handpop laten verschijnen

Enkel eerste keren, vervolgens overgaan naar algemene aanzet

Oh, kijk eens wie er is verhuisd? Dokter Letterlou. Hij zit nog in zijn dokterspraktijk. Laten we hem roepen met een liedje. De kinderen zingen met behulp van de leerkracht het volgende liedje. "Dokter Dokter, kom eens kijken, want mijn buik doet toch zo'n pijn. Dokter Dokter, kom eens kijken, wat zou dat nauw kunnen zijn?"

Link naar de ingezongen versie van het liedje:

<https://schooltv.nl/video-item/liedje-dokter-een-liedje-over-de-dokter>

Oei, maar de dokter komt niet. Hoe kan dat nu...? Oh, ja natuurlijk. Het was niet zomaar een dokter. Het is de ssssppeeeciale dokter die iets onderzocht...maar wat was dat nu weer? Ja, klanken en letters.

De leerkracht komt op een idee: We kunnen hem misschien in de kring brengen door een bepaalde klank te zeggen. Een kleuter kiest een klank (een klank die ze misschien al kennen of hebben geleerd). De kleuters sluiten hun ogen en laten vervolgens de klank horen.

Dit geeft jou als leerkracht de kans om dokter Letterlou onopgemerkt op jouw hand te zetten.

INSPIRATIEFICHE

STAP 3:

De handpop voorstellen

Oh, hier ben ik! Ik hoorde allemaal kinderen een klank zeggen. Dan weet ik dat ik moet komen. Dat wil zeggen dat het tijd is om een nieuwe klank te onderzoeken. Ik ben Dokter Letterlou en ik hou van klanken en letters. Als dokter onderzoek ik alle klanken met onze zintuigen.

Oh, zintuigen wat is dat?, vraagt de leerkracht. Laat de kleuters antwoorden.

Ik onderzoek de klanken met 3 verschillende zintuigen. Als dokter kijk ik naar hoe je de klank uitspreekt, uhmmm...en ook... Oh, wacht, wacht...ik heb mijn doktersboekje nodig ter ondersteuning.

De leerkracht doet dit open voor hem. Nu kan ik verder, dankjewel.

Oh ja, en natuurlijk ook luisteren naar de klank en tot slot de klank voelen. Jullie zijn mijn patiënten, en samen gaan we klanken en letters onderzoeken. Maar eerst...Mijn grote geheime doos...mijn letterdoos, om te ontdekken welke klank we gaan onderzoeken. (zie aanzet).

INSPIRATIEFICHE

NA INTRODUCTIE: BIJ ELKE AANZET

Een kleuter kiest een klank (een klank die ze misschien al kennen of hebben geleerd). De kleuters sluiten hun ogen en laten vervolgens de klank horen.

Dit geeft jou als leerkracht de kans om dokter Letterlou onopgemerkt op jouw hand te zetten.

Hier ben ik! Dokter Letterlou staat voor jullie klaar! Oh, maar ik ben nog iets vergeten...Mijn grote geheime doos, mijn letterdoos. Kan jij die voor mij nemen? Hij duidt een kleuter aan of vraagt het aan de leerkracht.

Daarbij zegt hij een versje: Rommele Rommele Roosje Terwijl mag de kleuter of de leerkracht een beetje schudden. (Zie lijst met versjes in de liedjes- en versjesbundel).

Welke klank wil ik vandaag onderzoeken?

Het gaat om een

- Een hele sssspeciale klank. Een ssssuperklank (bij de klank /s/).
- Een prachtige klank (bij de klank /p/).
- Een ongelofelijke klank (bij de klank /o/).

Het gaat om allemaal woorden met de '...'

Ik ben op zoek geweest naar spullen, waarin deze klank te horen is.

Maar natuurlijk zitten er ook enkele foppers tussen.

De kleuters leren ontdekken of dat dit woord deze klank heeft of helemaal niet heeft.

Na het overlopen van deze doos gaan we over tot het multisensorieel verkennen van de klank.

INSPIRATIEFICHE

FICHE:
Aanbrengen klank en letter /s/

1 Klank multisensorieel verkennen

Dokter Letterlou kijkt in zijn doktersboekje.
Ik volg altijd dezelfde stappen. Laten we de klank /s/ eens onderzoeken.

Stap 1: Kijken

- Toon jij het even voor? *Dit vraagt hij aan de leerkracht.*
- Kijk eens goed naar haar mond wanneer ze /ssssss/ zegt.
- Doen jullie mee?
- **AFSPRAAK:** Oh maar luister goed. Als de leerkracht haar hand omhoog doet, worden alle mondjes terug stil.
- Letterlou gaat door de kring en observeert.
- Mijn patiënten doen dat heel goed.

Letterlou kijkt opnieuw in zijn doktersboekje.

STAP 2: Luisteren

- Luister eens naar de klank.
- Je kan hem kort maken...s s s, of lang...ssssssss.
- Of in een ritme...
- ssss ssss s... Kunnen jullie mij nadoen?
- Ik doe een ritme voor, jullie doen het na.

INSPIRATIEFICHE

En nu de laatste stap.

STAP 3: Voelen

- Neem je hand eens voor je mond.
- Zeg nu samen: sssssss.
- Voel je de lucht tegen je hand?
- O, Maar..
- Dokter Letterlou kijkt nieuwsgierig in het boekje.
- Er bestaat nog een klank die een beetje op /s/ lijkt...
- O, Luister... sssssss ~ zzzzzzz
- Hmmm die lijken op elkaar, maar zijn toch verschillend.
- Ik zal je het laten voelen.
- Leg je had op je keel en /ssssssssss/.
- Laat je hand liggen en wissel nu de klank /zzzzzz/.
- Voelen jullie een verschil?

Ik denk dat onze klank helemaal onderzocht is.
 Mijn werk als dokter zit erop voor vandaag.
 Als jullie mij nog eens nodig hebben, dan laat je maar een klank horen. Ik ben terug naar mijn dokterspraktijk.
 Dankjewel, dokter Letterlou!
Laat de kleuters dit herhalen.
Tot snel!

Oh ja, nog een laatste opdracht: Sluit jullie ogen opnieuw en spreken nu de klank /s/ zo lang mogelijk uit.

Dit geeft jou als leerkracht de kans om dokter Letterlou terug in het huisje te zetten.

INSPIRATIEFICHE

FICHE:
Aanbrengen klank en letter /s/

2 Letter koppelen en verkennen

Ook hier kan dokter Letterlou aan gekoppeld worden.

Zeg dokter Letterlou...we hebben nu de klank /s/ ingeoefend, maar hoe ziet die letter er eigenlijk uit?

Hij zingt het liedje:

- *Zeg ken jij de letter s, de letter s, de letter s?*
- *Zeg ken jij de letter s, van sok, van ster, van speelgoed!*

Oh, ja! Ik heb de letter in mijn klankscanner gestoken.
 Hij gaat naar zijn dokterspraktijk in zoekt in zijn koffertje de bijpassende letter.
Welke letter is nu de /s/? Wie kan me helpen?

Mogelijkheden om deze visueel te verkennen:
Dit zijn slechts voorbeelden. De leerkracht vult aan met eigen ideeën/mogelijkheden die ze gewend is uit haar klaspraktijk.

De opdrachten worden gegeven door dokter Letterlou.

Hij geeft ons enkele oefeningen:

- De letter in de lucht tekenen. Hij geeft instructies en de leerkracht en kinderen doen mee.
- Oefening per twee: De letter op elkaars rug tekenen.

INSPIRATIEFICHE

FICHE:

Inoefenen van de klank en letter

Ter inspiratie, zelf aanpassen aan klank/letter

3 Fonemisch bewustzijn oefenen in steeds terugkerende stappen

Dit zijn slechts voorbeelden. De leerkracht vult aan met eigen ideeën/mogelijkheden die ze gewend is uit haar klaspraktijk.

Dokter Letterlou geeft de opdrachten:

Auditief discrimineren tussen andere klanken (K2-K3)

- Steek je duim op als je de /s/ hoort: /s/ /o/ /f/ /p/ /r/ /l/ /s/...
- Dokter Letterlou geeft positieve reacties.

Auditief discrimineren in het begin, midden en einde van woorden (K2-K3)

- Dokter Letterlou heeft enkele voorwerpen of woordkaarten in zijn dokterspraktijk liggen. We kijken samen waar de /s/ in voorkomt.
- Bv. Waar hoor je de /ssss/ in slang? – begin/midden/einde
- We leggen het op het juiste blad.
- Begin: groen - Midden: oranje - Einde: rood

Auditief synthetiseren van klanken in een woord (K3)

- Welk woord hoor je als ik de volgende klanken aan elkaar plak: /p-e-t/, /m-u-s/?
- Dokter Letterlou ondersteunt met zoemen, uitleg en modellen.

Auditief analyseren van een woord in klanken (K3)

- Welke klank hoor je aan het begin van dit woord: /pet/?
- Hoeveel klanken hoor je in het woord /kast/? Welke klanken hoor je in /ik/? Dokter Letterlou geeft veel hints.

Auditief manipuleren en weglaten van klanken (K3)

- Als ik /s/ weglaat in /slang/, welk woord krijg ik dan? Als ik /h/ in /huis/ vervang door /m/, welk woord krijg ik dan?
- Kleuters kunnen dat meestal niet zelf, dus dokter Letterlou moet modellen en ondersteunen.

FICHE:

Aanbrengen klank en letter /p/

INSPIRATIEFICHE

FICHE:

Aanbrengen klank en letter /p/

1 Klank multisensorieel verkennen

Dokter Letterlou kijkt in zijn doktersboekje.

Ik volg altijd dezelfde stappen. Laten we de klank /p/ eens onderzoeken.

Stap 1: Kijken

- Toon jij het even voor? Dit vraagt hij aan de leerkracht.
- Kijk eens goed naar haar mond wanneer ze /p/ uitsprekt. Eerst komen de lippen tegen elkaar, en dan ploffen de lippen uit elkaar alsof er een kleine ontploffing plaatsvindt.
- Probeer zelf maar eens. Kijk ook maar eens bij elkaar.
- **AFSPRAAK:** Oh maar luister goed: als de juf haar hand omhoog doet, worden alle mondjes terug stil.
- Letterlou gaat door de kring en observeert.
- Mijn patiënten doen dat heel goed.

Letterlou kijkt opnieuw in zijn doktersboekje.

We hebben nu gekeken naar wat er met onze mond gebeurt. Laten we nu eens luisteren.

STAP 2: Luisteren

- Luister eens naar de klank.
- We horen die ontploffing een stukje terug.
- Kunnen we deze klank ook lang aanhouden? Probeer het maar eens. Eerst de leerkracht en dan de kleuters.
- Nee, dat lukt niet. Het is een korte klank. Niet zoals de /r/ of de /s/.

INSPIRATIEFICHE

En nu de laatste stap.

STAP 3: Voelen

- Neem je hand eens voor je mond.
- Zeg nu samen: /p/
- Voel je een ploffe lucht tegen jouw hand?
- Voelen we onze stem trillen? Dit kunnen we onderzoeken door je hand aan je keel te houden.
- Nee...maar...
- Dokter Letterlou kijkt nieuwsgierig in het boekje.
- Er bestaat nog een klank die een beetje op /p/ lijkt...
- Oh, Luister /p/ -- /b/
- Hmmm die lijken op elkaar, maar zijn toch verschillend.
- Ik zal je het laten voelen.
- Leg je had op je keel en /p/.
- Laat je hand liggen en wissel nu naar de klank /b/.
- Voelen jullie een verschil?

Ik denk dat onze klank helemaal onderzocht is.

Mijn werk als dokter zit erop voor vandaag.

Als jullie mij nog eens nodig hebben, dan laat je maar een klank horen. Ik ben ik terug in mijn dokterspraktijk.

Dankjewel, dokter Letterlou!

Laat de kleuters dit herhalen.

Tot snel!

Oh ja, nog een laatste opdracht: Sluit jullie ogen en herhaal de korte /p/ klank meerdere keren na elkaar.

Dit geeft jou als leerkracht de kans om dokter Letterlou terug in het huisje te zetten.

INSPIRATIEFICHE

FICHE: Aanbrengen klank en letter /p/

2 Letter koppelen en verkennen

Ook hier kan dokter Letterlou aan gekoppeld worden.

Zeg dokter Letterlou...we hebben nu de klank /p/ ingeoefend, maar hoe ziet die letter er eigenlijk uit?

Hij zingt het liedje:

- Zeg ken jij de letter p, de letter p, de letter p?
- Zeg ken jij de letter p, van pop, van pan, van potlood!

Oh, ja! Ik heb de letter in mijn klankscanner gestoken. Hij gaat naar zijn dokterspraktijk in zoekt in zijn koffertje de bijpassende letter.

Welke letter is nu de /p/? Wie kan me helpen?

Mogelijkheden om deze visueel te verkennen:

Dit zijn slechts voorbeelden. De leerkracht vult aan met eigen ideeën/mogelijkheden die ze gewend is uit haar klaspraktijk.

De opdrachten worden gegeven door dokter Letterlou.

Hij geeft ons enkele oefeningen:

- De letter in de lucht tekenen. Hij geeft instructies en de leerkracht en kinderen doen mee.
- Oefening per twee: De letter op elkaars rug tekenen.

INSPIRATIEFICHE

FICHE: Inoefenen van de klank en letter

Ter inspiratie, zelf aanpassen aan klank/letter

3 Fonemisch bewustzijn oefenen in steeds terugkerende stappen

Dit zijn slechts voorbeelden. De leerkracht vult aan met eigen ideeën/mogelijkheden die ze gewend is uit haar klaspraktijk.

Dokter Letterlou geeft de opdrachten:

Auditief discrimineren tussen andere klanken (K2-K3)

- Steek je duim op als je de /p/ hoort: /s/ /p/ /f/ /p/ /r/ /s/...
- Dokter Letterlou geeft positieve reacties.

Auditief discrimineren in het begin, midden en einde van woorden (K2-K3)

- Dokter Letterlou heeft enkele voorwerpen of woordkaarten in zijn dokterspraktijk liggen. We kijken samen waar de /p/ in voorkomt.

- Bv. Waar hoor je de /p/ in aap? – begin/midden/einde
- We leggen het op het juiste blad.

- Begin: groen - Midden: oranje - Einde: rood

Auditief synthetiseren van klanken in een woord (K3)

- Welk woord hoor je als ik de volgende klanken aan elkaar plak: /p-e-t/, /k-i-p/?

- Dokter Letterlou ondersteunt met zoemen, uitleg en modellen.

Auditief analyseren van een woord in klanken (K3)

- Welke klank hoor je aan het begin van dit woord: /pet/? Hoeveel klanken hoor je in het woord /kast/? Welke klanken hoor je in /op/? Dokter Letterlou geeft veel hints.

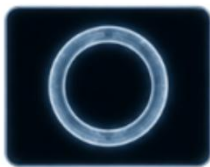
Auditief manipuleren en weglaten van klanken (K3)

- Als ik /p/ weglaat in /prik/, welk woord krijg ik dan? Als ik /m/ in /man/ vervang door /p/, welk woord krijg ik dan?

- Kleuters kunnen dat meestal niet zelf, dus dokter Letterlou moet modellen en ondersteunen.

FICHE:

Aanbrengen klank en letter /o/

INSPIRATIEFICHE

FICHE: Aanbrengen klank en letter /o/

1 Klank multisensorieel verkennen

Dokter Letterlou kijkt in zijn doktersboekje.

Ik volg altijd dezelfde stappen. Laten we de klank /o/ eens onderzoeken.

Stap 1: Kijken

- Toon jij het eens voor? *Dit vraagt hij aan de leerkracht.*
- Kijk eens goed naar de mond van de leerkracht?
- Mijn lippen maken precies een rondje.
- Probeer zelf maar eens. Kijk ook maar eens bij elkaar. Zie je dan ook een rondje?
- **AFSPRAAK:** Oh maar luister goed: als de juf haar hand omhoog doet, worden alle mondjes terug stil.
- Letterlou gaat door de kring en observeert.
- Mijn patiënten doen dat heel goed.

Letterlou kijkt opnieuw in zijn doktersboekje.

We hebben nu gekeken naar wat er met onze mond gebeurt. Laten we nu eens luisteren.

STAP 2: Luisteren

- Luister eens naar de klank.
- Kan je die ook even lang aanhouden als de /r/ of de /s/? Kunnen we deze klank ook lang aanhouden? Probeer het maar eens. Eerst de leerkracht en dan de kleuters. o, oo, ooo, ooooo, ooooooo
- Ja, maar bij woorden spreken we hem uit als korte klank, zoals op, onder, os,...

INSPIRATIEFICHE

En nu de laatste stap.

STAP 3: Voelen

- Neem je hand eens voor je mond.
- Zeg nu samen: /o/
- Voel je de warme lucht tegen jouw hand?
- Voelen we onze stem trillen? Dit kunnen we onderzoeken door je hand aan je keel te houden.
- Dokter Letterlou kijkt nieuwsgierig in het boekje.
- Hier staat nog een belangrijk weetje! Het staat in het rood, kijk, maar!
- Dit is geen letter zoals de /m/ en de /f/, nee, dat zijn medeklinkers. Maar weten jullie dan wat voor letter de /o/ is?
- Ik weet het, zegt de leerkracht.
- Maar is er ook een kleuter die het weet? De /o/ is een klinker.
- Verschil: klinker: mond open, probeer maar eens ooooo
- Welke zou er dan nog een klinker kunnen zijn? /e/, /i/
- Medeklinker: mond of lippen raken iets, zoals de /m/, /f/
- Voelen jullie het verschil?

Ik denk dat onze klank helemaal onderzocht is.

Mijn werk als dokter zit erop voor vandaag.

Als jullie mij nog eens nodig hebben, dan laat je maar een klank horen. Ik ben ik terug in mijn dokterspraktijk.

Dankjewel, dokter Letterlou!

Laat de kleuters dit herhalen.

Tot snel!

Oh ja, nog een laatste opdracht: Sluit jullie ogen en herhaal de korte /o/ klank meerdere keren na elkaar.

Dit geeft jou als leerkracht de kans om dokter Letterlou terug in het huisje te zetten.

INSPIRATIEFICHE

FICHE:

Aanbrengen klank en letter /o/

2 Letter koppelen en verkennen

Ook hier kan dokter Letterlou aan gekoppeld worden.

Zeg dokter Letterlou...we hebben nu de klank /p/ ingeoefend, maar hoe ziet die letter er eigenlijk uit?

Hij zingt het liedje:

- Zeg ken jij de letter o, de letter o, de letter o?
- Zeg ken jij de letter o, van op, van om, van onder!

Oh, ja! Ik heb de letter in mijn klankscanner gestoken.

Hij gaat naar zijn dokterspraktijk in zoekt in zijn koffertje de bijpassende letter.

Welke letter is nu de /o/? Wie kan me helpen?

Mogelijkheden om deze visueel te verkennen:

Dit zijn slechts voorbeelden. De leerkracht vult aan met eigen ideeën/mogelijkheden die ze gewend is uit haar klaspraktijk.

De opdrachten worden gegeven door dokter Letterlou.

Hij geeft ons enkele oefeningen:

- De letter in de lucht tekenen. Hij geeft instructies en de leerkracht en kinderen doen mee.
- Oefening per twee: De letter op elkaars rug tekenen.

INSPIRATIEFICHE

FICHE:

Inoefenen van de klank en letter

Ter inspiratie, zelf aanpassen aan klank/letter

3 Fonemisch bewustzijn oefenen in steeds terugkerende stappen

Dit zijn slechts voorbeelden. De leerkracht vult aan met eigen ideeën/mogelijkheden die ze gewend is uit haar klaspraktijk.

Dokter Letterlou geeft de opdrachten:

Auditief discrimineren tussen andere klanken (K2-K3)

- Steek je duim op als je de /o/ hoort: /r/ /s/ /o/ /p/ /a/ /o/...
- Dokter Letterlou geeft positieve reacties.

Auditief discrimineren in het begin, midden en einde van woorden (K2-K3)

- Dokter Letterlou heeft enkele voorwerpen of woordkaarten in zijn dokterspraktijk liggen. We kijken samen waar de /o/ in voorkomt.

- Bv. Waar hoor je de /o/ in hok? – begin/midden/einde
- We leggen het op het juiste blad.

- Begin: groen - Midden: oranje - Einde: rood

Auditief synthetiseren van klanken in een woord (K3)

- Welk woord hoor je als ik de volgende klanken aan elkaar plak: /b-o-s/, /s-o-k/?
- Dokter Letterlou ondersteunt met zoemen, uitleg en modellen.

Auditief analyseren van een woord in klanken (K3)

- Welke klank hoor je aan het begin van dit woord: /oven/? Hoeveel klanken hoor je in het woord /krom/? Welke klanken hoor je in /op/? Dokter Letterlou geeft veel hints.

Auditief manipuleren en weglaten van klanken (K3)

- Als ik /o/ weglaat in /open/, welk woord krijg ik dan? Als ik /o/ in /os/ vervang door /a/, welk woord krijg ik dan?
- Kleuters kunnen dat meestal niet zelf, dus dokter Letterlou moet modellen en ondersteunen.

INSPIRATIEFICHE

MINIMUMDOELEN

Lezen

Flot en vloeiend lezen

1.1.2 De kleuters kunnen een bepaalde klank in gesproken woorden op verschillende posities herkennen (fonemisch bewustzijn).

1.1.3 De kleuters kunnen een variatie aan klanken in mk-, km- en mkm-woorden onderscheiden

1.1.4 De kleuters kunnen minstens 15 letters (korte, lange, tweetektenklanken en medeklinkers) herkennen door de bijhorende klank uit te spreken.

Mondeling taalgebruik

Spreken, presenteren en vertellen

1.3.5 De kleuters kunnen verstaanbaar spreken met aandacht voor uitspraak van klanken, klankcombinaties en volume.

Taalsysteem en taalgebruik

Taalsysteem (klanken, spelling, grammatica)

1.4.4 De kleuters kennen klank en letter.

1.4.5 De kleuters kunnen basiselementen van het taalsysteem toepassen in taal (spel-: klanken, klankgroepen, rijm, letter- en cijfersymbolen, klanktekenkoppeling, woorden).

Mondeling taalgebruik

Luisterbegrip

1.3.1 De kleuters kunnen met aandacht luisteren.

INSPIRATIEFICHES

WISKUNDE (GETALLENKENNIS)

TIKATEL VAN HET GETALLENHUIS

INSPIRATIEFICHE

STAP 1:

Voorbereiding voor de handpop verschijnt

Vooraf: aankondiging in de klas

Rozelien komt terug van een wandeling en vertelt in de kring dat ze Tikatel heeft ontmoet, de vroegere buurvrouw van Letterlou. Tikatel vertelde haar dat ze Letterlou heel erg mist sinds hij verhuisd is. Het is nu erg stil geworden naast haar huis.

Tikatel vertelde ook aan Rozelien dat ze een belangrijke beslissing heeft genomen. Ze wil zelf verhuizen naar de plek waar Letterlou nu woont, zodat ze opnieuw zijn buurvrouw kan worden.

Oh, maar dat is ook in onze klas dan?

Daarnaast vertelde Tikatel nog iets over zichzelf dat nog niet iedereen wist: ze houdt heel erg van cijfers. Ze ziet overal getallen en vindt het leuk om ermee bezig te zijn. Misschien kan ze de kleuters daar ook iets over bijleren.

Volgende week krijgt Letterlou dus opnieuw een buurvrouw.

INSPIRATIEFICHE

STAP 2:

De handpop laten verschijnen

*Het huisje van Tikatel staat al op voorhand in de klas.
Maar... Tikatel is nergens te zien.*

Hmm... haar huisje staat hier al, maar waar zou Tikatel toch zijn?

De leerkracht kijkt rond in de klas.

Er is niemand in het huis. Misschien staat ze wel aan de deur?

De juf gaat kijken en doet voorzichtig de deur open.

Hmm... geen Tikatel te bespeuren.

Maar wacht eens... hier staat wel een grote zak!

De leerkracht neemt de zak mee naar de kring.

Wat zou daarin zitten?

Plots merkt de leerkracht dat de zak beweegt.

Oei... volgens mij beweegt de zak!

De leerkracht houdt de zak voorzichtig vast.

Ik zal eens héél voorzichtig kijken... Sssshht...

De leerkracht draait zich even weg van de kleuters en opent de zak.

Vanuit de zak klinkt een stemmetje:

"Haal me hieruit... haal me hieruit..."

Zo krijgt de leerkracht de kans om Tikatel onopgemerkt uit de zak te halen en op de hand te zetten.

De leerkracht draait zich terug naar de klas.

Oohhh! Daar ben je!

INSPIRATIEFICHE

STAP 3:

De handpop voorstellen

Tikatel kijkt eerst wat stil rond naar de kleuters zonder iets te zeggen.

Volgens mij is Tikatel nog een beetje verlegen...

De leerkracht houdt haar oor dichterbij.

Fluister het maar in mijn oor.

Tikatel fluistert iets.

Ahhh... Tikatel zegt dat ze heel goed kan tellen.

Kan je dat eens voortonen, vraagt de leerkracht.

Maar ze duikt wat weg (verlegen houding).

Maar weet je wat? De kleuters in deze klas kunnen ook al goed tellen!

"Oh ja? fluistert Tikatel verbaasd."

Ja hoor! We tellen samen tot 10.

De kleuters tellen samen.

Tikatel kruipt uit haar verlegen rol en wordt enthousiast.

Waaaaww... net zo goed als ik!

Ze probeert zelf ook te tellen: 1, 2, 4, 6, 8, 9, 10!

Maar Tikatel... je ging wat te snel.

Samen met de kleuters telt Tikatel nu trager: 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10.

"Hihi... van proberen kan je leren!"

De leerkracht merkt de zak terug op.

Oohhh Tikatel... was jij nog spullen aan het verhuizen naar je huisje?

Tikatel knikt enthousiast.

Ze vertelt dat een kindje iets uit de zak mag halen.

Hiervoor gebruikt de leerkracht het klesliedje "Oze wieze waze, op een snel tempo."

Uit de zak komen:

- Knuffels (Ze houdt van knuffels).

Jaai! Dat zijn mijn knuffels! Die komen ook in mijn huisje wonen.

Tikatel begint meteen enthousiast te tellen: Ik heb er **1, 2, 4, 5, 7, 9, 10...**

Weer te snel, Tikatel!

De kleuters helpen haar om trager en correct te tellen.

Doorheen het schooljaar kan dit verder opgebouwd worden naar de telrij tot en met 20.

INSPIRATIEFICHE

NA ALGEMENE INTRODUCTIE:

Introductie bij volgende lessen

Tikatel is heel veel bezig met cijfers.

Ze komt graag wanneer ze de kleuters met cijfers bezig hoort.

De leerkracht leert in een andere activiteit het versje aan van de getallen...

Het getal... zien we hier,

We maken daarmee plezier.

Stamp... keer op de grond.

En draai... keer in het rond...

Klap in je handen...keer en schud... keer met je billen heen en weer?

Ja, de ... kennen we al, wat is het volgende getal.

Bij het roepen van Tikatel:

Dit getal wordt bepaald op basis van wat er op haar huisje staat. Dit wordt veranderd (soort getalbeeld, getal...) naarmate de kleuters meer cijfers kunnen lezen.

Doordat de kleuters het versje na een tijdje zelfstandig kunnen geeft het jou als leerkracht vervolgens de tijd om de handpop terwijl onopgemerkt op je hand te zetten. (De kleuters worden afgeleid).

Vervolgens komt Tikatel in de kring.

Ik hoorde jullie met getallen bezig! Wat tof...

Als aanzet antwoordt ze op de volgende vraag, wat is het volgende getal?

Normaal zegt ze de eerstvolgende in de rij, maar soms vergist ze haar...

Wanneer de kleuters bijvoorbeeld net het cijfer 4 hebben gebruikt, gaat ze nu 6 zeggen. Komt 6 na 4 vraagt de leerkracht?

Ja, luister maar 1,3,4,6...

Maar Tikatel, je bent weer te snel.

Samen met de kinderen telt ze trager.

Vervolgens kan je overgaan naar een mogelijke aanzet die hieronder is opgesteld (ter inspiratie).

INSPIRATIEFICHE

MOGELIJKE MANIEREN OM TIKATEL IN TE ZETTEN BIJ GETALLENKENNIS

1 Akoestisch tellen

Tikatel zegt dat ze heel goed kan tellen. Maar wanneer ze begint te tellen, doet ze dat veel te snel en slaat ze wel eens een getal over. **"Oops, van proberen kan je leren."** De kleuters helpen Tikatel om trager en in de juiste volgorde te tellen.

Dit kan worden opgebouwd tot 20 doorheen het schooljaar.

2 Synchron tellen

Een kleuter zet een aantal knuffels in de kring.

Tikatel wilt ze meteen tellen, maar doet dit te snel. De kinderen verbeteren haar en tellen samen op een rustiger tempo één voor één de knuffels. **"Oops, van proberen kan je leren."**

3 Resultatief tellen

Op het einde stelt Tikatel de vraag: **"Hoeveel knuffels zijn het nu?"**

4 Verkort tellen

Tikatel zet enkele knuffels in de kring en vraagt de kleuters er goed op te letten terwijl zij even weg moet. Samen met de kleuters worden de knuffels eerst resultatief geteld zodat duidelijk is hoeveel er zijn en Tikatel zeker weet dat ze ze straks allemaal terug heeft.

Wanneer Tikatel weg is, oefent de leerkracht met de kleuters het verkort tellen door de knuffels per twee te groeperen en zo in sprongen verder te tellen. Op het einde komt Tikatel terug en vraagt ze aan de kleuters hoe het was. Ze tonen dat ze in sprongen van 2 het aantal kunnen overbruggen. Dit wil Tikatel ook kunnen.

INSPIRATIEFICHE

MOGELIJKE MANIEREN OM TIKATEL IN TE ZETTEN BIJ GETALLENKENNIS

Minimumdoelen

2.1.2

2.1.3

2.1.11

RANGTELWOORDEN

Tikatel wil vijf knuffels in een rij in de kring. Samen met de kinderen benoemt ze de posities: eerste, tweede, derde, vierde en vijfde. Daarna sluiten de kinderen hun ogen.

Tikatel fluistert aan de leerkracht of een kleuter dat een van de knuffels onder een dekentje verstopt mag worden.

Vervolgens mogen de kinderen raden onder welke plaats het voorwerp zit door gebruik te maken van rangtelwoorden.

Tikatel doet enthousiast mee, maar maakt soms bewust of onbewust een foutje in de volgorde zodat de kinderen haar kunnen helpen corrigeren.

Ze stimuleert taal en denken met zinnen zoals: **"Welke was nu weer de derde?"** Wanneer ze zelf of de kinderen een foutje maken, reageert ze vrolijk met: **"Oops, van proberen kan je leren!"**

Dit kan moeilijker gemaakt worden door tot rangorde 10 te werken.

INSPIRATIEFICHE

MOGELIJKE MANIEREN OM TIKATEL IN TE ZETTEN BIJ GETALLENKENNIS

Minimumdoelen

2.1.4

2.1.7

Eén-één relatie + Begrippen

1-1 TECHNIEK INZETTEN OM TOT EEN OPLOSSING TE KOMEN.

Tikatel zingt vrolijk "Ozewiezewoze" en kiest vier kindjes die bij haar mogen komen zitten om koekjes te eten die ze net in de winkel heeft gekocht. Ze vertelt dat ze wil dat iedereen evenveel krijgt. Ze vraagt aan een kindje uit de groep om de koekjes te verdelen.

De kleuter gaat aan de slag en deelt de koekjes één voor één uit aan de vier kinderen, terwijl Tikatel mee observeert en de anderen uitdaagt om te controleren of iedereen evenveel krijgt. Tikatel zorgt natuurlijk soms voor verwarring, waarbij de kleuters haar moeten corrigeren.

Bijvoorbeeld: **"Zo, nu heeft ieder kind al 3 koekjes (als er nog maar 2 liggen) of "Nu heeft iedereen vier koekjes, terwijl er 2 kindjes nog maar 3 koekjes hebben..."**

Wanneer iedereen vijf koekjes heeft gekregen, kijkt Tikatel rond in de klas en merkt op dat er nog andere kindjes zijn. Ze geeft opnieuw de opdracht om te onderzoeken hoe ze ook voor hen een eerlijke verdeling kunnen maken, zodat iedereen uiteindelijk één koekje krijgt.

INSPIRATIEFICHE

MOGELIJKE MANIEREN OM TIKATEL IN TE ZETTEN BIJ GETALLENKENNIS

Minimumdoelen

2.1.5

2.1.6

IRRELEVANTIE VAN AANTAL + CONSERVATIE

Tikatel wil x aantal knuffels uit haar huisje in de kring. Ze vraagt aan een kleuter om er x aantal te nemen en telt samen met de kinderen hoeveel het er zijn. Ze vraagt hen goed te kijken en hun ogen even te sluiten. Terwijl verandert ze de opstelling van de knuffels (in een rij, kring of verder uit elkaar).

Tikatel geeft aan dat ze de ogen mogen openen en zingt het liedje "Kan je raden- wat is hier aan de hand?"

Wanneer de kinderen opnieuw kijken, stelt Tikatel vragen zoals: "Zijn het er nu meer, minder of hetzelfde?" en "Lijkt het anders of is het echt anders?" Ze doet soms alsof ze denkt dat het aantal veranderd is om de kinderen uit te dagen.

De kinderen ontdekken dat het aantal knuffels gelijk blijft, ook al ziet de opstelling er anders uit.

Tikatel telt soms te snel. De leerkracht geeft aan dat ze rustig moet tellen.

INSPIRATIEFICHE

MOGELIJKE MANIEREN OM TIKATEL IN TE ZETTEN BIJ GETALLENKENNIS

Minimumdoelen
2.1.9

SUBITEREN

Tikatel speelt een flitsspel met drie kleine potjes uit haar huisje. Ze geeft de opdracht aan een kleuter om x aantal bolletjes eronder te verstoppen. Ze tellen, maar Tikatel telt te snel. Samen met de kleuters telt ze trager. Vervolgens vertelt aan de kinderen dat ze héél snel moeten zullen moeten kijken.

Tikatel geeft de opdracht aan een kleuter om dan de potjes te verwisselen, zodat ze de volgorde niet meer weten.

Tikatel opent met haar mond heel kort één van de potjes zodat de kinderen in een flits kunnen kijken hoeveel bolletjes erin liggen. De kinderen verklappen het antwoord nog niet, maar steken stiltes het juiste aantal vingers in de lucht.

Tikatel kijkt nieuwsgierig rond en vraagt:
"Oh, jullie zagen dat supersnel! Hoeveel heb je gezien?"
en "Hoe wist je dat zo snel?" Soms doet ze alsof ze twijfelt: "Ik dacht dat het er vier waren... of waren het er drie?"

INSPIRATIEFICHE

MOGELIJKE MANIEREN OM TIKATEL IN TE ZETTEN BIJ GETALLENKENNIS

Minimumdoelen
2.1.10

EEN MEER/EEN MINDER

Vanuit een prentenboek:

Met tien in het bed (Penny Dale):

Een jongetje ligt met zijn negen knuffels in een groot bed. Ze schuiven opzij en er valt telkens één knuffel uit het bed. Hoeveel blijven er nog over?

Als aanzet van een activiteit:

Tikatel vertelt in de kring over een gelijkaardige situatie die ze zelf heeft meegemaakt. Omdat Tikatel alles erg snel vertelt, nemen we samen rustig de tijd om stil te staan bij wat er precies gebeurt in het verhaal.

OF

Als tussendoortje op het einde van de dag:

Tikatel is moe en wil graag nog een boekje lezen voor het slapengaan. Tijdens het vertellen maakt ze af en toe foutjes in het verhaal, die de kinderen moeten corrigeren.

INSPIRATIEFICHE

MOGELIJKE MANIEREN OM TIKATEL IN TE ZETTEN BIJ GETALLENKENNIS

Minimumdoelen
2.1.11.
2.1.12

CIJFERS LEREN LEZEN

Zoek je maatje

Tikatel was in haar huisje druk bezig om alle getalkaartjes mooi te sorteren in de juiste volgorde. Ze wou heel snel klaar zijn en begon luidop te tellen: "1, 2, 3, 4, 6, 7, 8..." Maar oei...ze telde weer zo snel dat ze een getal oversloeg. Tikatel liet alle kaartjes vallen en nu liggen ze allemaal door elkaar op de grond. "Ai, Ai!" roept ze.

De kleuters krijgen elk een kaartje. Ze wandelen rond in de klas en zoeken het kindje met hetzelfde getal of met het juiste getalbeeld. Wanneer ze hun vriendje gevonden hebben, gaan ze samen zitten in de kring of op de grond. Daarna controleert de klas samen of Tikatel de getallenlijn nu wel juist kan opzeggen, zonder een getal over te slaan.

INSPIRATIEFICHE

MOGELIJKE MANIEREN OM TIKATEL IN TE ZETTEN BIJ GETALLENKENNIS

Minimumdoelen
2.1.12

CIJFERS LEREN LEZEN

Tikatel heeft in haar huisje verschillende cijferkaartjes van 1 tot en met 10 liggen. Ze vraagt aan een kleuter om de kaartjes uit te delen aan tien kinderen in de kring. Elk kind houdt zijn cijferkaartje goed zichtbaar vast.

Daarna begint Tikatel enthousiast te tellen. Zoals de kinderen haar kennen, gaat ze soms iets te snel of maakt ze expres een foutje. Wanneer een kind zijn of haar cijfer hoort, mag het rechtstaan. De kinderen luisteren aandachtig en herkennen hun cijfer op het kaartje.

Tikatel reageert speels tijdens het tellen met zinnen zoals: "Oei oei, ik ging te snel, ik ben ... vergeten". "Oh, goed dat jullie me verbeteren" of "Ben ik een cijfer vergeten?" Zo worden de kinderen uitgedaagd om goed te luisteren, cijfers te herkennen en Tikatel te helpen corrigeren.

Begin met makkelijk:

Getalbeelden erbij, geleidelijk aan weg.
Nog niet tot en met tien, maar opbouwen.

INSPIRATIEFICHE

MOGELIJKE MANIEREN OM TIKATEL IN TE ZETTEN BIJ GETALLENKENNIS

Minimumdoelen

2.1.2
2.1.8
2.1.12

SYNCHROON TELLEN KOPPELING TUSSEN GETAL EN HOEVEELHEID

Tikatel heeft een speciale getaldoos.
Ze zingt het liedje "Kan je raden ... van tierelieereloos ...
wat zit er in mijn doos?"

Op de doos staat een cijfer en een getalbeeld. Ze noemt
enkele verkeerde cijfers en laat de kleuters corrigeren.

"Oops, van proberen kan je leren."

In de doos zitten al enkele voorwerpen van dat aantal.
Tikatel probeert ze te tellen, maar zoals altijd doet ze dat
veel te snel waardoor ze foutjes maakt.
De kleuters helpen haar om trager te tellen en elk voorwerp
één voor één aan te wijzen.

"Oops, van proberen kan je leren."

Daarna gaan ze in de klas op zoek naar andere spullen die
bij hetzelfde getal horen en vullen ze de doos verder aan.
Op het einde van de dag bekijken en tellen ze samen met
Tikatel alles wat verzameld werd rond dat getal.
De kleuters zoeken voorwerpen van dezelfde soort.

INSPIRATIEFICHE

MINIMUMDOELEN

Getallenkennis

Natuurlijke getallen

2.1.1 De kleuters kennen de telrij van 0 tot en met 20
(akoestisch tellen) [F].

2.1.2 De kleuters kennen natuurlijke getallen als aantal en als
rangorde [I].

2.1.3 De kleuters kennen de rangtelwoorden van eerste tot en
met tiende [F].

2.1.4 De kleuters kennen de één-op-één relatie tussen een
aantal objecten en de overeenkomstige telwoorden
(synchroon tellen) [I].

2.1.5 De kleuters kennen de irrelevantie van de volgorde van
objecten bij het bepalen van een aantal [I].

2.1.6 De kleuters kennen het principe van conservatie (een
aantal is onafhankelijk van tijd en ruimte) [I].

2.1.7 De kleuters kennen de volgende begrippen: evenveel,
niet-evenveel; veel/weinig, gelijk/niet gelijk, te veel/te weinig;
meer, minder, meest, minst, tussen, één meer/één minder;
van minder naar meer, van weinig naar veel; eerste,
middelste, laatste, vorige, volgende; hoeveel, geen enkel,
niets, hoeveel meer, hoeveel minder; juist ervoor, juist erna.

INSPIRATIEFICHE

MINIMUMDOELEN

Getallenkennis

Natuurlijke getallen

2.1.8 De kleuters kunnen (on)gestructureerde aantallen tot en
met 10

2.1.9 De kleuters kunnen (on)gestructureerde aantallen tot en
met 5 herkennen zonder te tellen (subiteren).

2.1.10 De kleuters kunnen met behulp van de telrij

- vanaf een willekeurige plaats tot en met 10 tellen,
doortellen en terugtellen;
- 1 meer en 1 minder, juist ervoor en juist erna bepalen bij
een gegeven getal tot en met 10.

2.1.11 De kleuters kunnen een rangorde tot en met 10
aangeven.

2.1.12 De kleuters kunnen getallen (in cijfers) tot en met 10
lezen.

Bijlage O: Verklaring gebruik AI-software

Ik zette ChatGPT soms in als ondersteunende tool. Het hielp me bij het genereren van ideeën, het nalezen van teksten op spelling en grammatica, het opzoeken van informatie en het beknopt samenvatten van bronnen. Daarbij volgde ik strikt de richtlijnen van Arteveldehogeschool.

Ik beschouw deze tool vooral als een ondersteuningspartner: nuttig om ideeën te verzamelen, maar niet zonder kritische aftoetsing. Ik was me bewust van mogelijke ‘hallucinaties’ en merkte af en toe ook fouten op, waardoor ik systematisch bronnen controleerde en informatie verifieerde.

De voorstellen van ChatGPT gebruikte ik als vertrekpunt of kapstok om zelf verder te denken en te schrijven. Daarnaast werd de software gebruikt om spelling- en grammaticafouten uit de tekst te halen en eigen zinnen te herwerken naar een meer zakelijke schrijfstijl. Letterlijke overname van teksten vermeed ik bewust, omdat de tool mijn eigen denkproces, schrijfstijl en creativiteit niet kan vervangen. Het blijft een hulpmiddel waarbij de eindverantwoordelijkheid bij mij als gebruiker ligt.

Het is eigenlijk een heel handige superbibliotheek waarbij de informatie supersnel beschikbaar is en je bovendien in een mum van tijd een samenvatting krijgt. Zo kon ik heel efficiënt en snel achterhalen of een bepaalde bron al dan niet bruikbaar was voor mijn onderzoek.

ChatGPT is ook een inspiratiebron in het creatief proces. Zo gebruikte ik het om op basis van de nodige context mogelijke namen voor de handpoppen voor te stellen. De ideeën die daaruit voortkwamen, vormden een eerste aanzet. Daarmee ben ik dan zelf verder creatief en weloverwogen aan de slag gegaan, wat uiteindelijk leidde tot de namen Letterlou en Tikatel. Voor de naam van mijn toolkit EHBH ben ik dan weer net andersom te werk gegaan. Daar vertrok ik vanuit mijn eigen idee, dat vervolgens verder werd verfijnd dankzij de input van ChatGPT.

Daarnaast ondersteunde hij mij in de uitwerking van mijn creatieve ideeën. Zo genereerde ChatGPT letters in de vorm van röntgenfoto's.

Op het einde van mijn bachelorproef liet ik sommige onderdelen nog eens nakijken met behulp van ChatGPT om eventuele spelling- en grammaticafouten op te sporen. Ik kopieerde en plakte bepaalde paragrafen waarover ik twijfelde in de chat en vroeg om de tekst te controleren op taal- en schrijffouten, zodat ik deze vervolgens eenvoudig kon verbeteren. Dit neemt echter niet weg dat mijn mama en ik de tekst zelf ook grondig hebben nagelezen en gecontroleerd. Ik ben mij er heel goed van bewust dat AI op vandaag nog fouten kan maken, waardoor de eindverantwoordelijkheid bij mij ligt.

Samengevat beschouwde ik ChatGPT als een handige copiloot die, mits de juiste prompts en instructies, snel ondersteuning kan bieden. Ik bleef echter zelf de piloot die alles doordacht aanstuurde om het gewenste doel te bereiken.